

A
NÉMET BTK. REVIZIÓJA

I.
ALAPÉLV ÉS BÜNTETÉSI RENDSZER.

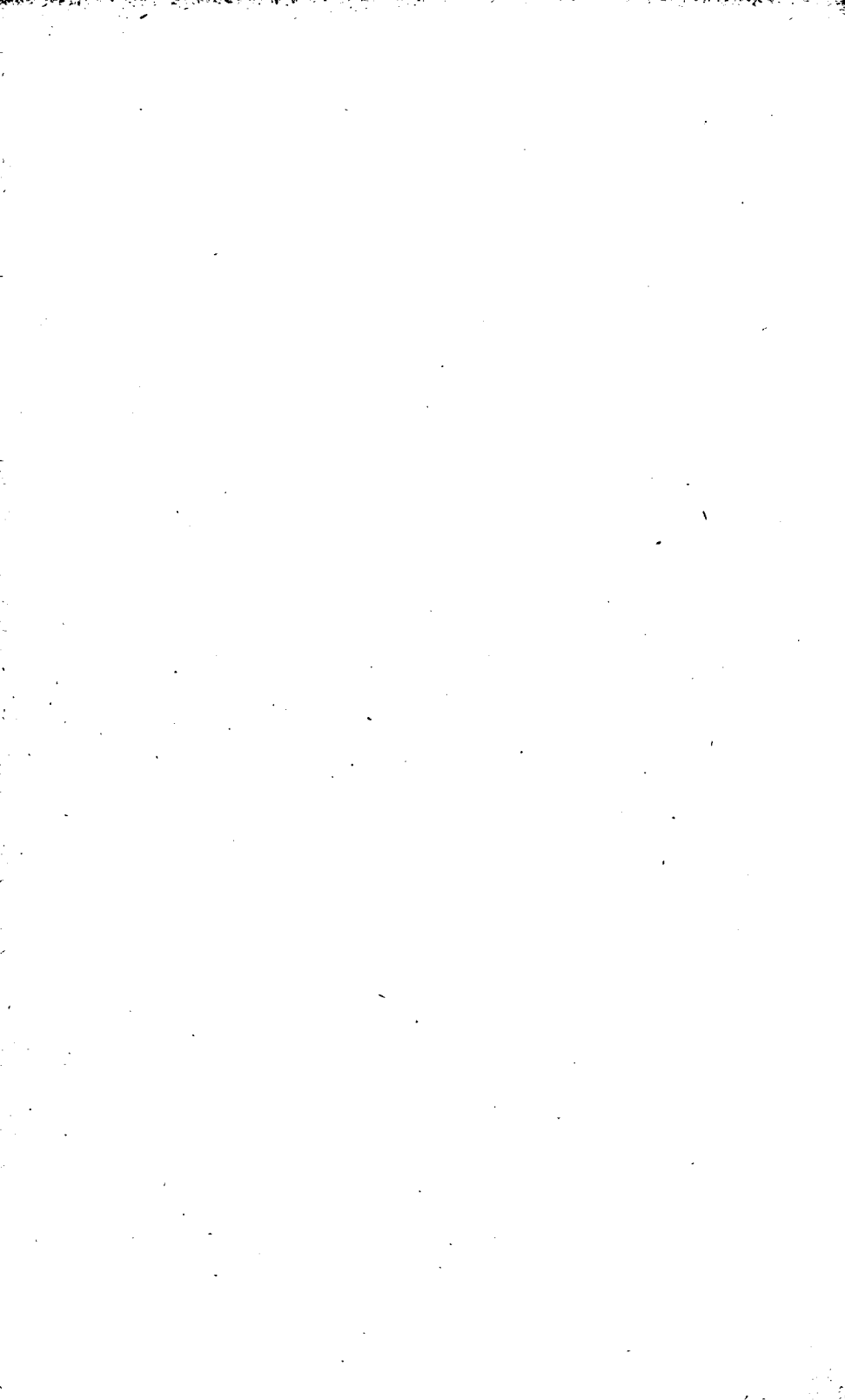
IRTA
VÁMBÉRY RUSZTEM.

(RÉSZBEN FELOLVASTATOTT A MAGYAR JOGÁSZEGYLET 1902 MÁRCZ. HÓ 24-ÉN
TARTOTT ÜLÉSÉBEN.)

BUDAPEST.

FRANKLIN-TÁRSULAT KÖNYVNYOMDÁJA.

1903

I.

A revizio alapelve.

A büntetőpolitikai irodalomnak az az apálya, melyet közel három év előtt megjelent dolgozatom ¹ előszavában megállapíthatni véltem, tartós jelenségnek bizonyult, úgy hogy a kriminálpolitikának a XIX. század utolsó tizedében buján viruló mezején ma már csak tallózásról lehet szó. Másrészt azonban megelégedéssel láthatjuk azt a törekvést, hogy a büntetőjogi reformtörekvések elvi alapokra vezetessenek vissza, melyeket a hanyat-homlok megvalósulást követelő javaslatok néha szem elől tévesztettek. Ezzel együtt jár a különösen *Liszt* és követői által tanusított fiatalos hévnek mérséklése is, a mi egészen rendjén való, mert míg a reformgondolatok termelésében csak a teljes gözzel való haladás vezethet sikerre, addig a megvalósítás csak a «festina lente» jegyében történhetik. Ezt értették félre *Liszt* bírálói, kik őt következetlenséggel és hitehagyottsággal vádolták. *Liszt* nem túlzó reformköveteléseiben, hanem csak ismeri honfitársait, épúgy mint ismerte annak idején (si licet parva stb.) Börne, a kit más irányban vádoltak túlzással. s a ki párisi leveleiben e vád ellen azzal védekezett, hogy a német népet krokodillal hasonlította össze, melynek vastag páncélján a szándékkelt hatás 99 százaléka elvész, úgy hogy az utolsó százalék épen elégséges a kívánt eredmény előidézésére. A német büntetőjogi dogmatika pikkelyeiről még e túlzás is nyomtalanul pattant le s nemcsak a büntetőjogi törvénykezés áll sziklaszilárd mozdulatlanságban, hanem az elméletben még retrográd mozgás tapasztalható.

Retrográdnak kell neveznem *Birkmeyer* előadását, melyet a müncheni jogászegyletben 1901. év február 22-én tartott.¹

¹ Büntetőpolitikai követelések. Budapest, 1900.

A német btk. revisiója szerinte is elkerülhetlen, mert a törvény igazságos és czélszerű voltának alapjai megingottak a felelősség és megtorlás fogalmát támadó védelmi büntetés fogalmának popularisatiója folytán. Öszintén szólva nem látok logikát abban, hogy Birkmeyer a közönségnek a btk. igazságos és czélszerű voltába helyezett bizalmát oly reformokkal kívánja megerősíteni, melyek a bizodalmat megingató támadással homlokegyenest ellenkező alapelvből indulnak ki. Igaz, hogy a reformok tárgya a szabadságvesztés és a pénz-büntetés végrehajtása, a jogos védelemre és a végszükségre vonatkozó rendelkezés volna, de a kiindulópont: teljes capitulatio a «Vergeltungsstrafe» történeti alapokon trónoló fensége előtt. A kérdés megkerülését, miként azt Liszt javasolta,² Birkmeyer nem tartja elfogadhatónak, ellenben követeli, hogy a törvényhozó mindenekelőtt az iskolák harczában foglaljon állást, mert ellenesetben a reformmunka homokra épülne. A kompromisszumról Birkmeyer ép oly kevéssé akar hallani, mint Schmidt Richard³, tehát a revisiónak a megtorlás gondolatából kell kiindulnia, röviden szólva tehát, szerinte is forradalomról van szó, csak hogy *conservativ* forradalomról, mely az abszolút elméletet összes jogaiba visszaállítja. És e büntetőjogi legitimitás védelmére felvonul az argumentumok régi gárdája: a jogfejlődés folytonossága, a nép jogi meggyőződése, a megtorlás összhangzása az emberi természettel, végül a legcsábítóbb az állampolgári szabadság tekintete, melylyel a védelmi büntetés össze nem egyeztethető. Az utóbbi vád azonban csak azokat érheti, a kik a büntetőjogot a maga egészében a büntetendő cselekmények közigazgatási prophylaxisával óhajtják pótolni, de nyomtalanul pattan le azokról, a kik a határozatlan tartamú büntetéseket épen a személyes szabadság védelmében utasították vissza.⁴ Annyi bizonyos, hogy Birkmeyer ép úgy mint előzői (Wach, Schmidt, Gretener) sokkal elfogul-

¹ Gedanken zur bevorstehenden Reform der deutschen Strafgesetzgebung. Archiv für Strafrechtsw. 48. évf. (1901.) 67—100.

² Zeitschrift f. d. ges. Strw. III. 1. és Lehrbuch XII. kiadás 87.

³ Die Aufgaben der Strafrechtspflege. Leipzig 1895. 283.

⁴ Igy Prins Mitteilungen V. 80. és 214. V. ö. Büntetőpol. köve-
telések 105—113.

tabb a nemzetközi büntetőegyesület képviselőinél, kik közül legtöbbben a büntetési cél gondolatát nem állítják fel oly mereven, sőt kifejezett engedményeket tesznek a megtorlás eszméjének,¹ holott a *pséudo-classicusok* szemében a társadalom védelme harci riadóra indító vörös posztó. Ha azonban a megtorlás eszméjét *Merkel* szabatosságával² oda magyarázzuk, hogy az a gonosz tett szerzője ellen irányuló ellenhatás, mely a cselekmény activ és passiv szereplői közt előidézett aránytalanságot kiegyenliti, úgy minden tendentia nélkül elsimul a hibás értelmezés által felidézett ellentét. Reá mutatott erre már maga *Merkel* is az *Ihering* jubileum alkalmából írt mesteri értekezésében, ujabban pedig *Liepmann*,³ a ki az ellentét okát a megtorlásnak a bosszúval történt összezavarásában vagy abban látja, hogy a megtorlást az állami célokkal össze nem egyeztethető *categoricus* parancscsá emelték. Felesleges talán arra utalni, hogy a megtorlást a bosszútól épen az indulathány és pártatlanság, tehát oly negativumok választják el, melyeknek megfelelő positivumok a bosszút gyűlöletessé tették s hogy a megtorlás a vétkesség, a bosszú az okozott fájdalom ellen reagál. Még kevésbé áll az, hogy a megtorlás abszolút követelmény volna, mely valamely cél szem előtt tartását kizárná. Sőt ellenkezőleg, ha a visszatorlásban a jogrend kiegyenlítését nem pedig a sértett bosszúját látjuk, úgy a *büntetés mint visszatorlás csak keret, mely önálló létre jogosult tartalmát az elérni óhajtott célban találja*. Ugyanezzel czáfolja *Birkmeyert Stooss*⁴ ki egyrészt bebizonyítja, hogy a büntetendő cselekmény penalisatioja alkalmából az állam nem

¹ *Igy Prins* (Mittheilungen IV. 321. és Science pénale 30.), *Lilienthal* (Krit. Vierteljahrsschr. f. Gesetg. und Rechtsw. XXXV. 475.), sőt maga *Liszt* is kiemeli (Lehrb. X. kiad. 72.), hogy «vergolten soll werden nach der Schuld des Thäters», majd később «der kategorische Imperativ der Vergeltung deckt sich mit den Nützlichkeitsrücksichten der Politik», továbbá *Zeitschrift* XXI. 122. és alább idézendő véleményében.

² *Lehrbuch* 187. és *Gesammelte Abhandl.* II. 691.

³ *Einleitung in das Strafrecht* 197. *Liepmann*t követi: *Netter*: *Das Prinzip der Vervollkommnung* 313—327.

⁴ *Schweizerische Zeitschrift für Strafrecht* 1901. IV. füz.

gondol az erkölcsi véték expiatiójára, hanem csak a társadalom védelmére, másrészt ugyanez eszme uralkodik a büntetés kimérésén, ugyanez magyarázza a fiatalokékkal, a visszaesőkkel, az abnormalis, iszákos büntetésekkel követett bánásmódot. Mindezekre a megtorlás eszméje nem jogosítana. Az összeegyeztető elméletek e közös bázisát ép úgy szem elől tévesztették azok, a kik a visszatorlás eszméjében valamely abszolút erkölcsstan (akár a vallás) taliojának könyörtelen vonásait vélték felismerni,¹ mint a hogy figyelmen kívül hagyja Birkmeyer, mert szerinte az igazságos megtorlás absorbeálja a cél gondolatát, még pedig azzal a gondolatmenettel, hogy az igazságosság az állami törvényhozás első és legfontosabb célja, minthogy azonban a büntetőjog terén az igazságosság igazságos megtorlást jelent, ergo: a megtorló büntetés egyszerűen a legjobb célbüntetés is. Ha ezt csak sophismának vagy a fogalmak eltüntetését célzó bűvészkedésnek nevezem, úgy azt hiszem Birkmeyerrel szemben nem léptem át az »igazságos megtorlás« határait.

Hogy a megtorlás eszméjének »tovább fejlesztése« gyakorlatilag mivé zsugorodik össze, az kitűnik a vezéreszmékből, melyeket Birkmeyer a btk. revisiójára felállít. Követeli a pénzbüntetés reformját, a rövid tartamú fogház szigorítását, melyek érdemileg a nemzetk. bünt. egy.-nek is programmpontjai, követeli, hogy a büntetés alapja minden esetben a vétkesség legyen, melynek arányát a büntetéssel a népben élő erkölcsi és jogi értékmérő határozza meg. Vajjon egyebet akarnak-e azok, a kik a büntetés célját a megtorlással még nem látják kimérítve? Korántsem, csakhogy a bíró érthető tapogatódzásának láttára segítségére kívánják bocsátani a büntetéssel elérendő célok mérlegelését is. A vétkesség foka sokkal imponderabilisabb, semhogy a büntetésnek a maximum és minimum közé eső skálájával matematikai párhuzamba volna állítható. Ezt belátja Birkmeyer s belátjuk mi is. Csakhogy míg Birkmeyer a latitude szűkítésével segíti ki a bírót e kényelmetlen helyzetből, addig mi éppen nem tartjuk kívánatosnak,

¹ Így pl. *Liszt* (Zeitschrift XIII. 345., 352—353.) Merkelrel szemben s nyomában e sorok írója (A rel. eredm. 47. és 66.)

hogy a bírótól elvonjuk az individualisatió mennél kiterjedtebb lehetőségét, hanem — s ezt Birkmeyer is óhajtja — az enyhítő és súlyosító körülmények exemplificativ felsorolásával támogatni véljük a bírót abban, hogy a konkrét vétkességnek megfelelő büntetés meghatározásakor a tettes egyéniségének megnyilatkozására¹ mentől nagyobb súlyt fektethessen. Utóbbi postulatum elismerése míg egyrészt kétségkívül nincs ellentétben a megtorlás gondolatával, ha annak mértékét valamely társadalom közfelfogásában keressük² addig másrészt nyitott ajtó a társadalom-védelmi elméletek mindazon tételei számára, mely egy *nem-socialistikus* államban megvalósíthatók.

A btk. revisiójának második főelve Birkmeyer szerint a megelőzés, melynek hangsúlyozása által azonban kénytelen ép úgy mint *Schmidt R.*³ a nemzetk. bünt. egy. előtt zászlót hajtani. A hódolatnak azonban mégis határt szab annak ismételt hangsúlyozásával, hogy a büntetés repressio, mely a megelőzésnek legjobban az igazságos megtorlás által szolgál. Ezzel azonban sehogyse fér össze, ha Birkmeyer a büntetés végrehajtásának módja által is *präveníálhatni* vél, mert minő igazság rejlenék egy oly büntetésben, melynek a végrehajtás más tartalmat ad, mint a melylyel a bíró kiszabta. A büntetés czélszerűsége sokkal büszkébb igazság, semhogy mellékajton bujhasson vissza, ha a főkapun kiutasították. A megtorlás és czélszerűség egyensúlyának oly magyarázata, hogy a bírót az előbbi, a végrehajtót az utóbbi vezeti, az összeegyeztető elméletnek czélzatos meghamisítása. A megelőzés összes eszközei Birkmeyer szerint a szociálpolitikába tartoznak s a büntetőtörvény csak annyiban foglalkozzék velük, a mennyiben az egyéni szabadság körét érintik vagy a mennyiben azokat a sajátképeni büntetéssel *personálunio* köti össze.

Birkmeyer tehát — miként azt maga *Liszt* az 1902 őszen tartott 26. német jogászgűléshez intézett véleményében kiemeli⁴ — javaslataival épen az ellenkezőjét bizonyítja

¹ *Lammasch* : Gerichtssaal XLIV. 189.

² *Lammasch* : Zeitschrift XV. 641., de I. alább 18. j.

³ I. m. 290.

⁴ Verhandlungen des sechszundzwanzigsten deutschen Juristentages. Berlin, 1902. I. 268—269.

annak, a mit kiindulópontjául felállít, t. i. bizonyítja a két ellentétes irány közötti kompromisszum lehetőségét. Midőn ugyanis azt kívánja, hogy a megalkotandó büntetőtörvénykönyv sokkal nagyobb jelentőséget tulajdonítson a büntetett személyiségének és érületének mint az eddig történt, — úgy valójában a nemzetközi büntető egyesület vezéreszméjének adott kifejezést. Igaza van Lisztnek abban is, hogy az ellenzéki álláspont, melyet Birkmeyer et consortes kiélesteni igyekeznek inkább scholastikus csökönyösség, mint komoly érdekkülönbség. Hisz a classicus irány nem egy hive; midőn gyakorlati törvényhozási kérdésekről volt szó, nem idegenkedett az egyezkedéstől. Maga *Merkel* adta ennek döntő bizonyítékát a pénzbüntetés reformjára¹ vonatkozólag és a svájci btk. jav. mellett² elfoglalt álláspontjával, valamint a positiv iskoláról 1894-ben írt mesteri kis értekezésében.³ Legújabbban pedig Van *Calker*, Merkel utódja a strassburgi egyetemen, a ki mint egy isteni eredetű ethika Bayardja lépten-nyomon támadta Lisztet s vele együtt az egész istentelen sociologikus iskolát, noha kiindulópontul Birkmeyer alapelvét proclamálta, mégis lehetőknek mondotta,⁴ a hogy btk. revisiója Liszttel harmoniában állapíttassék meg, mert Calker is fogalmilag a visszatorlásban rejlőnek látja a cél gondolatát⁵ s helyesen megállapítja, hogy a tettes «*verbrecherische Gesinnung*»-jának Liszt által követelt figyelembevétel nem egyéb a bűnösség alanyi oldalának mélyítésénél. Az ellentét tehát a gyakorlati reformok terén csak azok szemében akadály, a kik nem az érintkezési, hanem az ütközési pontokat keresik.

Nem eredeti ugyan, de osztatlan elismerésre találhat a harmadik főelv, melyet Birkmeyer szem előtt tart: t. i. a *takarékosság* a büntető kényszer alkalmazásában. Már többen kiemelték,⁶ hogy a törvényhozások feladata (és ez különösen

¹ Gesammelte Schriften 848—872.

² I. m. 802—828.

³ I. m. 846.

⁴ Deutsche Juristenzeitung 1901. 1. sz.

⁵ Vergeltungsidee und Zweckgedanke. Heidelberg, 1899. 14.

⁶ *Frank'sche Zeitschrift* XVIII. 733—750. és *Deutsche Jur. Zeit.* 1899. 146.; *Felisch'sche Mitteilungen* VII. 211. stb., nálunk legújabbban *Baumgarten*: Jogállami I. 113.

áll a németre, mely 1899-ig 118 büntetőjogi ú. n. melléktörvényt alkotott) nem annyira új büntetőtörvények alkotása, mint inkább a régiak megrostálása volna. Különösen áll ez a gondatlanságból elkövetett cselekményekre és a kihágásokra. A középeurópai állampolgár egész életén át a tilalomfák erdejében bolyong s igaza volt *Felischnek*, a ki a nemzetközi büntetőegyesület német csoportjának 1898-iki gyűlésén kijelentette, hogy a pusztá véletlennel köszönhető, ha valaki «bei der heutigen Hochfluth von Strafsatzungen» büntetlen marad. A büntető szabályok sokasága egyrészt ugyan az életviszonyok módosulásának következménye, másrészt azonban a polgárok kiskorúságának jele s az állam, mely minden jogszabály mellé támasztékul büntetést állít, a præceptor szerepét játsza, a büntető igazságszolgáltatásnak az a kardja pedig, melyet a társadalmi neveletlenségek és kisebb szabálytalanságok mindennapi nyesegetésére használnak, kicsorbul s megtagadja a szolgálatot a bűnözés elleni komoly küzdelemben.

A kriminális törvények túltengésének egyik oka kétségkívül az a *büntetőjogi idegesség* is, melyre mint társadalmi tünetre helyesen utalt *Seuffert* bonni professzor a drezdai Gehe-Stiftung ülésén múlt évi márczius 16-án tartott előadásában.¹ *Seuffert* Birkmeyerrel ellentétben a büntetőjog reformjának archimedesi pontjául nem egy letűnt elmélet igazait, hanem a pezsgő élet tanuságait választotta. Helyesen mondja, hogy a büntetőjogi reálpolitikus a megtorlás gondolatának hiveivel hosszú utat karöltve tehet meg, midőn azonban a vita «nicht bloss um das *Meinen*, sondern im untersten Grunde um das *Empfinden*» folyik, akkor már csak szavazattöbbség által dönthető el. A törvényhozás gyakorlati kérdéseit ellenben a büntető igazságszolgáltatás gyakorlati eredményei alapján kell eldönteni s ezért vizsgálja *Seuffert* a birodalmi bűnügyi statisztikát. Az általa részletesen kifejtett eredmények közül kiemeljük, hogy az összkriminalitás az 1882—1896-ig terjedő idő alatt sokkal nagyobb arányban (38·5%) emelkedett, mint a lakosság száma (15·8%), mi főleg az általános

¹ Die Bewegung im Strafrechte während der letzten dreissig Jahre. Dresden, 1901.

visszaesés emelkedésének tudható be s a min főleg az először elítéltek helyes kezelésével lehet segíteni. Különösen aggasztó, hogy a fiatalok büntetéseinek számának emelkedése az 1882—1897-ig terjedő időben 47·1%, holott a felnőtteké ugyanez idő alatt csak 39·7%. A fiatalok visszaesők számának szaporodása pedig annak a frappáns kijelentésnek helyeslésére indítja Seuffert, melyet *Liszt* a rajna-vesztfáli börtönegylet 1900 okt. 18-iki ülésén tett: hogy t. i. ha a bűntevőt futni hagyjuk, újabb bűnözésének valószínűsége csekélyebb, mint ha megbüntetjük, ennek okát azonban nem a végrehajtásban, hanem a törvényes rendelkezésekben találja. Viszont egyes delictumok, így különösen a felség- és királlysértési perek rendkívüli szaporodása Seuffert szerint a közönség criminális idegességére vezethető vissza, melynél fogva egyik denunciáns a másiknak adja kezébe az ügyészségi ajtó kilincseit. Mindenesetre figyelemreméltó, hogy míg Angliában utoljára 1824-ben emeltek ily delictum miatt vádat,¹ addig a német birodalomban 1882—1897-ig az uralkodó megsértése miatt indított perek száma 371 és 622 közt váltakozik s évenként átlag 491.² E jelenség ellenszeréül Seuffert az olasz btk. 124. §-ának³ utánzását javasolja. Egyebekben azonban a nagy büntetőjogi reform elhalasztását óhajtja míg több tapasztalatot gyűjthetünk s a vélemények jobban tisztázódtak. Sürgősnek Seuffert csak három törvényes intézkedést tart: 1. a büntetőjogi korhatár emelését, hogy iskolaköteles gyermek ne kerüljön fogházba, 2. a bíróság felhatalmazását, hogy a 14—18 éves fiatal koruakra nézve szabadon választhasson kényszernevelés és büntetés közt. Hogy pedig a bíró helyesen választhasson, azt csak úgy érhetjük el, ha az előkészítő szolgálat alatt — miként azt már e sorok írója ismételtelen hangsúlyozta⁴ — gya-

¹ Ekkor tette közzé John Hunt Byronnak «the vision of Judgement» című költeményét, melyben a költő IV. György királyt gyalázta.

² *Seuffert* i. m. 29.

³ «Per i delitti preveduti nei due precedenti articoli non si procede die dietro autorizzazione del Ministro della Giustizia nei casi indicati nell'art. 122. . . .» Nálunk ez a tényleges gyakorlat.

⁴ A bűnügyi múzeumokról 9—10. old.; Büntetőpol. követelések 99—100. old.

korlati kriminalistikus kiképzésben részesítjük. 3. Követeli Seuffert egy oly birodalmi törvény hozatalát, mely a feltételes elítélés, ill. megkegyelmezés rendszeres és egységes alkalmazására törvényes alapot teremti. A mi a magyar törvényhozást illeti, úgy btk.-ünk novellájának tervezete Seuffert mindhárom postulatumnak eleget tesz.

Hogy Seuffert követeléseiben ily szűkmarkú, azt Liszt jogászggyűlési véleményében Seuffertnek a törvényhozó szervek iránti bizalmatlanságára gondolja visszavezethetni, a mivel nyilván a porosz agrariusok túlsúlyára céloz, noha épen a büntetőjog nagy elvi reformjánál ily befolyástól aligha kell tartani. Igénytelen felfogásom ezzel szemben az, hogy Seuffert sem a codificatio terjedelmére, sem a revisio alapelvére nézve nem találta kielégítőnek Liszt javaslatát, mely az első kérdésben a rendőri kihágásoknak a btk.-ből leendő kiküszöbölésére, viszont a criminalis jogtalanságot sújtó melléktörvényeknek a kodexbe leendő incorporatiójára szorítkozik, a reform alapgondolatául pedig azt a tételt állítja fel, hogy a *büntetés nemének és mértékének meghatározásánál úgy a törvényben, mint a bírói ítéletben több súly helyezendő a tettes belső érzületére, mint a cselekmény külső eredményére*. Ezt az alapelvet, melyben a «több» szócska közvetíti a legislatív kényszer egyezséget a classicusok és Liszt hívei közt, Liszt kabinetkérdésnek állítja oda és el nem fogadása esetére eleve megtagadja a részvételt a revisio munkájában, mert Liszt szerint e tétel el nem ismerése idegenítette el a btk.-et a nép jogérzetétől s bénította meg erejét a büntett elleni küzdelemben. A tétel igazsága alig vonható kétségbe s miként azt Seuffert már 1900-ben a nemzetk. bünt. egy. német csoportjának strassburgi gyűlésén mélyreható logikai éllel demonstrálta, nem valószínű, hogy a népszenvedély kitörjön «wenn der Rechtsschutz der Strafe bei dem Aufhören des Verschuldens seine Begrenzung findet», ha tehát a felelősséget a bűnösségre korlátozzuk, tekintet nélkül a beállott eredmény okozatiságának adäquat vagy nem adäquat voltára. De az ellenzék sem hiányzott a strassburgi gyűlésről Liepmann és Van Calker személyében, kik a causalitás fogalmának korlátozásával vélték az eredmény figyelembe vételéből előálló exorbitáns esete-

ket elkerülni. Eredményhez a strassburgi gyűlés nem jutott, de Liszt maga is kijelentette, hogy a kauzalitási tan revisió-jával megoldható a kérdés, most pedig ezt a függőben hagyott s elméletileg vitás tételt tette alapgondolata egyik elemévé, míg annak másik eleme — ha szemeim nem csalnak — veszedelmesen hasonlít a subjectivismus elismeréséhez s a les extrêmes se touchent-nak érdekes példáját nyújtja. Hogy a tettes társadalomellenes érzülete alatt, mely Liszt szerint ilykép a büntetés mértékegysége lenne, mi értendő, azt nemlegesen írja körül. E szerint nem tévesztendő össze a motivummal, vagyis a cselekményből a tettes által remélhető örömrésztnek képzetével, mely az elhatározásra befolyt. Liszt tehát a motivumok értékesítésére vonatkozó összes javaslatokkal és Max Ernst Mayernek genialis javaslataival szemben, melyekre a büntetés kimérése kérdésénél még reátérek, a motivumot, mint a büntetőjogi rendszer alapkövét, egyszerűen félredobja s e tekintetben egy csapáson halad Van Calkerrel. Másrészt azonban Van Calkerrel szemben is állást foglal a bűnös érzületnek «ehrlose» und «nicht ehrlose» Gesinnungra való differentiációját illetőleg, mert a társadalomra nézve közömbös lehet, hogy a vallási, nemzeti, vagy politikai meggyőződésből ellene támadó egyént subjectiv vonatkozásában tisztességes motivum vezérli-e, mert továbbá a tisztességes és nem tisztességes érzület tárgyilagosa meghatározása lehetetlen. Liszt szerint tehát a jövő német btk.-nek társadalom-erkölcsi álláspontja kell helyezkednie, melyen a büntetés mértékét a tettes *társadalomellenes érzületének nyomatóka* állapítja meg. Ha elismerjük is, hogy a büntetés kimérése az az archimedesi pont, melyből a büntetőjog uralkodó tanai megmozgathatók, úgy az eredmény, melyet Liszt alapelve épen e kérdésben létrehoz, vajmi sovány. A mai, a cselekmény objectiv súlyához képest kimért büntetés a büntetési spatiumhoz az igazság szempontjából oly viszonyban áll, mint Krisztus teste az úrvacsorához katolikus szempontból, t. i. valahol benne van, ha azonban Liszt alapelve elfogadtatnék, a nélkül, hogy az egyes büntetendő cselekmények büntetési spatiuma eltöröltetik, akkor az igazságosság a kiszabott büntetéssel oly viszonyba jutna, mint a minőben Krisztus teste az úrvacsorával luteránus fel-

fogás szerint van, t. i. ott volna alatta, felette v. körülötte csak épen benne nem. Ezt még csak el lehetne viselni, ha Liszt valami mértéket tudna felállítani az antisocialis érzület mérlegelésére,¹ erre azonban képtelen, sőt az antisocialis érzület nem is válik előbb felismerhetővé, mint a mikor már semmi hasznát nem vesszük: a büntetés végrehajtása után. De igénytelen felfogásom szerint a problémákkal, melyeket a criminologia -- annak mindhárom ágát véve figyelembe -- ha nem is oldott még meg, de felvetett, a Liszt által értékesíthetni vélt eredmény épen nem arányos. Az éretlen gyümölcsökből kipréselt esszencia azonban nem is lehet kiadósabb. Úgy látszik igaza volt Seuffertnek, hogy a büntetőjog nagy forradalmi átalakulásának ideje még nem érkezett el s az elhamarkodott reform épen a jövő természetes fejlődésének átláná utját.

De ez még csak egyik oldala annak az éremnek, melyet Liszt a büntetőtörvény reformjának arany valutájaként forgalomba hozni kíván. Másik oldala, melyet *Heine* Wolfgang német sociáldemokrata képviselő világított meg² s melyre már az előző jegyzetben utaltam, az a ferde viszony, melybe a büntetés a társadalom védelmének és fentartásának egyéb eszközeivel jut. Mindenesetre sajátos, hogy ez ellentét épen Lisztnél található, kinek az alapfelfogásában a fő tétel, hogy

¹ Erre az alapelve vonatkozólag ugyanily eredményre jutott *Wrede* felolvasásom megtartása után megjelent cikkében (Eritis sicut Deus . . . «*Die Kritik*» 1902. ápr. 1. sz.), hol joggal veti Liszt szemére «Wo ist die Waage für die antesoziale Gesinnung, wo sind die Roentgen-Strahlen, sie zu erkennen, wo die Götter-Richter in dieser Welt?» A míg a bíró a terhelt homlokán át agyába nem láthat, addig a bűnös érzület fel nem ismerhető. Eritis sicut Deus, scientes bonum et malum -- kellene odakiáltani a bírónak, ha ez nem volna pusztán gúny reájuk nézve. Arról most nem is szölok, hogy az érzület társadalomellenessége, ha ezt egyenértékűnek tekintjük az uralkodó társadalomellenességgel, mennyiben igazságos mérték, hisz minden nagy tett, mely a társadalom reformjára tör, társadalomellenes, és vajjon nem társadalomellenes-e maga Liszt az ő radikalizmussával? V. ö. még *Wach* éles kritikáját: *Die Kriminalistschulen und die Strafrechtsreform* 1902. 13--18. l.

² Zur Reform des Strafrechts. Socialistische Monatshefte 1903. évf. jan. sz. 27. s köv.

a büntetés a büntett elleni küzdelemnek nem egyedüli eszköze¹ s hogy a büntetésnél hasonlíthatatlanul biztosabb eszköz a szociálpolitika. A társadalom védelme nem egyértelmű a fenálló társadalmi rend védelmevel s ha Liszt azt állítja, hogy «nach seinem Unwert für die Gesellschaftsordnung d. h. für die Rechtsordnung ist das Verbrechen zu beurteilen»,² úgy ezzel a politikai reformátorokat, a társadalom javításáért küzdőket súlyosabban ítéli meg, mint a közönséges büntetéseket, mert hisz ez utóbbiak singularis törvényszegései az uralkodó társadalom rendjét kevésbé veszélyeztetik, mint a politikai törekvések. Erre vezet Liszt egyoldalú felfogása, mely félreismeri, hogy a társadalmi omnipotentia és a polgári szabadság közt van egy resultáns, mely az adott társadalom igazságérzetében³ nyer kifejezést, szem elől téveszti továbbá, hogy a polgártársak életének és szabadságának kímélete a társadalom védelmének magasabb rendű eszköze mint a büntetés, végül pedig, hogy vannak magasabb célok is, mint a fennálló társadalmi rend védelme s épen e célokkal ütközik össze a társadalom védelmét egyoldalúan hangsúlyozó büntetés.⁴ A társadalomellenes cselekmények ez irányzatának intenzitása csak akkor lehet a büntetőjog alapja, ha e cselekmények nemcsak az adott, de *bármely* társadalmi renddel összeférhetetlenek.

Midőn tehát Liszt a társadalomellenes érzületet emeli a megalkotandó kodex vezéreszméjévé, nemcsak új bizonytalansággal helyettesíti a régi bizonytalanságot, melylyel a bekötött szemű istenasszony a bűncselekmény objectív súlyának büntetésbeli egyenértékét kereste, de egyben igazolná a politikai

¹ Így már a nemzetközi bünt. egyesület eredeti alapszabályaiban (2. §. 3. p. V. ö. Zeitschrift IX. 364.). A lissaboni 1897-iki alapszabályokból e § kimaradt ugyan, de tartalma az 1. §-ban feltalálható.

² Verhandlungen stb. I. 283.

³ V. ö. még 10. és 18. old. 1. j.

⁴ Hogy a társadalom rendjének változtatási szabadsága a kultúra haladásával mindinkább nagyobbodik s hogy a szabad változtatás joga a társadalmi fejlettségnek mintegy mérő eszköze, arra nézve l. *Somló* Bódog ép oly mélyreható, mint áttetsző fejtegetését. Állami beavatkozás és individualismus cz. művében (Budapest, 1903. 173—174.). Liszt tehát e szempontból valósággal reactionarius irányzatot képvisel.

szabadság minden elnyomását, az egyén megsemmisítését az állam javára, az elnyomott osztályokét az uralmon lévők érdekében. Ez pedig a socialistákkal kaczerkodó Lisztnek, kit Heine is «ein höchst freidenkender Mann»-nak nevez,¹ aligha lehet præmeditált célja.

Hogy Liszt egyezségi ajánlata, melyet a megtorló büntetés híveinek tett, nem maradhatott válasz nélkül, az már csak azért is nyilvánvaló, mert egyrészt, mint láttuk, Liszt javaslata még azokat sem elégíthette ki, kik nem ragaszkodnak a megtorlás merev alap gondolatához, másrészt az engedékenység e kérdésben oly domináló szerepet biztosított volna a btk. jövőendő revisiójánál Lisztnek, melybe természetsszerűleg épen nem nyugodhattak bele azok, kiket több mint elvi ellentét választ el tőle. Ennek tulajdonítható, hogy míg egyrészt *Kahl* a büntetőjognak kevésbé ismert berlini tanára és *Van Calker* hajlandóknak mutatkoztak a compromissumra — ha nem is oly értelemben, miként Liszt kívánta, addig másrészt *Birkmeyer* s legujabban *Wach* hallani sem akarnak róla. *Kahl*, ki már a *Vereinigung für vergleichende Rechtswissenschaft* 1902 febr. 21-iki ülésén oda nyilatkozott,² hogy az iskolák küzdelme, a mennyiben a törvényhozási téren kifejtendő együttes munkáról van szó, tárgytalan, később Liszt teljes hozzájárulásával jelentette ki,³ hogy csak a tudomány, nem pedig a törvényhozás vonhatja le a helyesnek elismert elvek végső következményeit, utóbbi ellenben a tudományos erőparallelogrammának mindig csak eredőjében haladhat. A törvényhozó csak latens módon csatlakozhatik valamely büntetőjogi elmélethez s ott, a hol a gyakorlati jögelet igényei mást kívánnak, még a logika követelményeit is el kell utasítania. *Kahl* szerint *Birkmeyer* is csak azért helyezkedett a meg nem alkuvás álláspontjára, mert fentebb ismertetett előadását oly időben tartotta, midőn a törvényhozási munka még nem volt oly kézzelfogható közelben. *Birkmeyer* azonban korántsem mutatkozott hajlandónak, hogy a *Kahl* által csábító színekkel ecsetelt

¹ I. h. 29.

² Mitteilungen der I. V. für vergl. Rechtsw. I. 1. sz. 7.

³ Deutsche Jur. Zeit. VII. 1902. 301—303.

entente cordiale-hoz hozzájáruljon. Sőt ellenkezőleg, Kahlnek adott válaszában¹ — saját álláspontjából mindenesetre helyesen — reámutatott, hogy az iskolák küzdelme épen nem elméleti perpatvar, mert az elméleti hovátartozósága szerint állapítja meg a törvényhozó a büntetési rendszert, szabja ki a bíró büntetést és hajtja azt végre a börtöntisztviselő. A törvényhozónak a büntetés jogalapjáról és céljairól táplált felfogása tehát, ha paragrafusban természetszerűleg nem is formulázható, felismerhető kell hogy legyen, mert a törvény alkalmazásában felmerülő vitás kérdések csakis ez alapfelfogásból oldhatók meg. Ha tehát egyes részletkérdésekben lehetséges is a becsületes egyezés,² oly törvényhozási kérdésekben, melyekben az ellentétes alapfelfogás ellentmondó eredményekre vezet, eleve ki van zárva a bras dessus, bras dessous dolgozó együttes törvényalkotás. E pontig Birkmeyer egészen őszinte, sőt a Lisztnek tett szemrehányása is jogos, hogy ez az egyezségi ajánlat ellenére a törvényhozót oppositíóval fenyegeti³ az esetre, ha az ő iskolájának követeléseit nem teljesítené. De abban már van némi hátsó gondolat, ha Birkmeyer a tudomány feladatának azt tartja, hogy mindkét irány saját álláspontját lehetőleg kiélesítve terjeszsze a törvényhozó elé s ez a saját elmélete szerint döntsön.⁴ A törvényhozó, kire Birkmeyer gondol, csak az lehetne, kőről a Birkmeyer által képviselt büntetőjogi egyház láthatatlan feje *Binding* találó öszinteséggel mondja: ⁵ ein solcher Gesetzgeber ist ein Ideal

¹ Deutsche Jur. Zeit. VII. 325—327.

² Ezt különben Birkmeyer soha sem tagadta. V. ö. Zeitschrift f. die ges. Strw. XVI. 99. és 316.

³ Verhandlungen stb. I. 266.

⁴ Ép ezért helyesen emelte ki *Bülow*, a német birodalmi bíróság elnöke (Deutsche Jur. Zeit. 1902. évf. 410.), hogy a törvényhozónak nem feladata a döntés a büntetőjogi elméletek örök harcában. mert beérheti azzal, hogy a szellemileg normális ember felelős cselekményeért. E tétel nélkül nincs büntetés, tehát büntetőjog sem képzelhető. Hogy a szabad elhatározásnak a népfelfogásban élő tudata miként egyeztethető össze a causalitással, hogy az esse-ben nyugvó felelősség miként magyarázandó, azt sem parlamenti szavazással, sem császári szentesítéssel eldönteni nem lehet. V. ö. egyébként *Bülow* cikkét a Zeitschrift f. Strw. XVI. 582., de másrészt a *neuchâtel*i btk. 1. §-át.

⁵ Handbuch I. 456.

und kein Mensch: *er ist eine Personifikation der Wissenschaft eines bestimmten positiven Rechts*, die auf den Stuhl des Gesetzgebers und dadurch zur Rechtsquelle erhoben wird.» Már pedig akár a Reichsjustizamtot, mint a javaslat előkészítőjét, akár a birodalmi gyűlést és a császárt, mint a törvény alaki teremtoit tartjuk is szem előtt, ily tudományfeletti tudományos tekintély egyikben sem lakozik s azzal e tényezőket csak az tarthatja felruházandónak, a ki azt hiszi, hogy a saját álláspontjának fognak igazat adni. A tudományos igazságból legalább a tudománynak nem szabad hatalmi kérdést csinálni s legkevésbé a grammatikusok állíthatják fel a tételt, hogy *Caesar supra grammaticos*.

Birkmeyernél sokkal engedékenyebbnek mutatkozott Van Calker a német jogászgyűléshez intézett véleményében¹ s a legislativ harmonia moll-hangjaiban szövegezett praeludium után Liszt keresztmetszetes egyezségi ajánlatával szemben oly egyezségi ajánlatot tesz, mely egyaránt megfelel az ellentétes irányok érdekeinek, de — talán éppen ezért — mint látni fogjuk, gyakorlatilag kivihetetlen. Kiinduló pontja, hogy a tételes jognak a büntetendő cselekmény tárgyilagossá súlyán alapuló büntetési rendszere nem egy helyen akadályozza a büntetőtörvény hatékonyságának. Az igazságos megtorlás gondolata azonban, melynek tudományos tarthatóságát Calker igen helyesen minősíti a világnézet kérdésének, nem zárja ki a büntetőtörvény erősebb alkalmazását, nem ellentéte a specialis praeventiónak, sőt ez utóbbiban rejlik éppen a megtorlásnak tisztább és mélyebb felfogása. E kiegyenlítő magyarázat egyébként nem Calker sajátja, hanem, miként már fentebb láttuk² Merkel hatalmas szellemi munkájának gyümölcse, melyet a maga védelmére Liszt is értékesített.³ Az alapgondolatból folyó következmények levonásában Calker némileg töretlen csapáson halad. A büntetés megállapításánál első sorban az eredmény, helyesebben az általa sértett jogtárgy értéke szolgáljon

¹ Verhandlungen des sechszundzwanzigsten deutschen Juristentages. II. Berlin, 1902. 241—249.

² V. ö. 5 old.

³ Lehrbuch 11. k. 72. «Der kategorische Imperativ der Vergeltung deckt sich mit den Nützlichkeitsrücksichten der Politik.»

továbbra is irányadóul, mert ebben jut kifejezésre a jelentőség, melyet valamely nép egy bizonyos időben valamely életérdeknek tulajdonít, ennek figyelembevétele tehát nem csak az igazságos visszatorlás elméletének, hanem minden büntető-törvénykönyvnek követelménye, melynek feladata elvégre is az egyéni és társadalmi életérdekek védelme.¹ A tárgyilagosság elem mellett ezzel párhuzamosan volna Calker szerint figyelembe veendő a büntetendő cselekményben nyilvánuló büntetési érzület (verbrecherische Gesinnung), vagyis annak a tagadásnak az intenzitása, mely a bűncselekményben a közösség érdekeivel szemben nyilvánul. Ez intenzitás kettős szempont szerint határozandó meg, még pedig egyrészt etikai minősége szerint, mely ugyan a legtöbb esetben kétségtelenül becsutelen, mely azonban csekélyebb intenzitású, ha a bűncselekmény ú. n. tiszteletreméltó érzületből követtetett el, midőn a tettes érzülete, ha a jog szabályaival ellenkezésbe jut is, embertársainak etikai felfogásával mégis összhangban marad. Másrészt a büntetési érzület intenzitásának mértékéül az a viszony szolgál, melyben a bűncselekmény elkövetésére indító motívumok ereje azon motívumok erejéhez áll, melyek az adott egyént cselekvésében rendszerint vezetni szokták. E viszonynak Calker négy egymásba átmenő fokozatát különbözteti meg. Az intenzitás legalacsonyabb fokán állanak az ú. n.

¹ Már e helyütt reá kell mutatnom arra, a mi a büntetés kimérésére vonatkozó javaslatok bírálatánál lesz kifejtendő, hogy *e társadalmi értékelmélet épen nem kifogástalan*. A jog és erkölcsnek épen nem azonos voltát véve ugyanis figyelembe, a sértett érdek értékének bírálata, ha erkölcsi forrásból fakad, oly mértéket alkalmaz, mely nem homogén az alkalmazás területén uralkodó bűnösségi elvekkel. Így, hogy egyebet ne említsünk, minden laikus szubjektivista úgy hogy pl. a kísérletre a társadalom erkölcsi értéktétele szerint aligha lenne enyhébb büntetés kiszabandó, holott a jogi diagnózis szerint a jogtárgy elleni támadás megkezdésének csekélyebb veszélyessége csekélyebb repressziót fog indícalni. Ha ellenben a lehető alternatívák másikat tesszük fel, hogy t. i. a társadalmi értéktélet valamely büntetőjogilag releváns eredményre hosszabb időn át kiszabni szokott büntetések impressiója szerint fog alakulni, úgy az ekként nyert mérték teljesen értéktelen, mert azoknak a tényezőknek működésén alapul, melyeket irányítani kellene.

alkalmi büntetése, kiknél a delictum elkövetése egyéniségük-től idegen jelenség, a második fokot a szokásos büntetésesek foglalják el, kiknél a bűncselekmény elkövetését akadályozó képzetek egyáltalán hiányoznak vagy csak csekély érzelmi nyomatékuak. Az intensitás további fokozását mutatják az iparszerű büntettek, melyeknél az elkövetésre indító motivumok magas értékét az állandó keresetforrás célja kölcsönzi, végül az emberi rend legveszedelmesebb ellenségei azok a büntetésesek, kikben a büntett elkövetése kéjérzetet ébreszt. Az eredmény, melyre Calker ekkép jut,¹ az, hogy míg egyrészt a bűnös érületnek figyelembevétel a büntetés nemének és mértékének megállapításánál a megtorlás gondolata mélyebb felfogásának és következetesebb keresztülvitelének teljesen megfelel, addig másrészt a tárgyi elemre, mely önálló értékű² s melynek symptomatikus jelentősége ezenkívül abban áll, hogy belőle a tettes lelkiállapotára vissza lehet következtetni, épúgy súly helyezendő, mint a bűnös érületre. Calker e szépen kigondolt elméleti equilibriumának csak az a kis hibája van, mint a repülőgépeknek szokott lenni, melyeknek minden egyes része nagy szabatossággal működik s midőn a részeket összeállítják, azok kitűnő mértani pontossággal egybe is ille- nek, csak épen repülni nem lehet a géppel. Ha ugyanis — a mi elég könnyen elképzelhető — a cselekmény az objectiv súly skálájának első foka viszont a büntetési energia skálájá- nak harmadik foka alá esik, vagy kevésbé elvontan szólva, ha pl. az üzletszerű tolvaj egy gyufaskatulyát lop, akkor, minthogy a két elemnek egyenlő súly tulajdonítandó, csak épen az iránt hagy bennünket kétségben Calker elmélete, hogy a tettest néhány napi fogházra vagy néhány évi fegy- házra ítéljük-e? Hogy Calkernek ez egyezségi javaslata a gya- korlati kivitelnél ép úgy csődöt mond, mint Liszt terve, arról a büntetési rendszerrel kapcsolatban tárgyalandó indítványai nyújthatnak bizonyítást.

Mielőtt még Calker egyezségi ajánlata, melyet olajnak szánt a hullámzó elméleti tengerre, megjelent volna, Birk-

¹ I. h. 248.

² V. ö. 17—18 oldal.

meyer rideg visszautasításának hatása alatt nyilatkozott meg¹ *Seuffert*, a bonni egyetemnek nagytekintélyű tanára, kinek azóta történt elhunyt a német crimínál-politikai irányt nagy erősségétől fosztotta meg. *Seuffert*, kinek becsületére válik, hogy alig egy év előtt tett nyilatkozataival² önmaga állt szembe, midőn látta, hogy a btk. revisiójának gyakorlativá válása minden német criminalista közreműködését megkívánja, épen nem békeapostolként szállt síkra, hanem valóságos harczri riadót fújt meg a megtorlás hiveivel szemben. Elismerte ugyan, hogy a büntetés összeset céljai közt az elijesztés megvalósítása érdekében a megtorlás nem nélkülözhető,³ hogy a visszatörítés *mint egységes tény* megnyugvással tölti el,⁴ de egyben bátran kimondja, hogy a megtorlás a büntetés meghatározásának alkalmatlan eszköze, mert általa a kiegyenlítő igazságosság el nem érhető. Ha *Seuffert* ez alatt azt is értené, hogy a megtorlás nem alkalmas eszköz a büntett activ és passiv szereplői közt megbillent jogi egyensúly helyreállítására oly értelemben, hogy *malum* általában *malummal* viszonzoztatik, úgy túllőne a célon,⁵ de az a tétéle, hogy a megtorlás mint

¹ Ein neues Strafgesetzbuch für Deutschland. München 1902. (Különösen 3—13. old.)

² L. fent 9—11 old.

³ Az elijesztés megtorlás nélkül következetesen ahhoz a válaszhoz vezet, melyet *Wallenstein* adott az ártatlanságára esküdöző katonának: So hänge man dich unschuldig, um so gewisser wird der schuldige zittern» (Schiller: Geschichte des dreissigjährigen Krieges), vagy *Burnet* angol bírónak az elítélt tolvajhoz intézett szavaira: «*Man thou art not to be hanged for stearling a horse, but that horses may not be stolen*». *Binding Grundriss* 6. kiad. 178. l.

⁴ I. m. 8. «Unverhohlen bekenne ich sodann, dass mich ein Gefühl der Befriedigung und Beruhigung überkömmt, wenn ich lese oder höre, das ein Mörder, ein Räuber, ein Fälscher oder Einbrecher gefasst worden . . . Es ist das Gefühl, dass Ordnung im Lande ist. Mich bedünkt, dass ich da bei einem Punkte angelangt bin, wo die Verständigung zwischen der Vergeltungslehre und der Straferfahrungs-wissenschaft einsetzen kann.

⁵ Annál is inkább, mert szerinte is észési kérdés, vajjon a büntetés mint megtorlás kielégít-e valakit (Wenn andere versichern dass sie es mit Befriedigung erfüllt, wenn sie das Haupt des Mörders in den Sack fallen sehen, so muss ich ihnen glauben). Már pedig kétségtelen,

mérőeszköz alkalmatlan, nem szenvedhet kétséget s az igazságosság, melyet e mértékkel teremtünk, csak azért és csak annyiban igazságos, mert jobbat nem tudunk és a mennyiben a közvélemény belemegy. Összemérni csak egyenlő minőségű értékeket vagy oly heterogén értékeket lehet, melyeknek közös értékmérője van. A talio életet élettel, fogat foggal mért, a compositio — a szabott árak rendszere (The-ring) — e sértett érdekek pénzbeli értékét állapította meg, de ha erőszakot vagy cselt, fajtalanyságot vagy könnyelműséget szabadságban és pénzben értékelünk, úgy az igazságosság az érzések véletlenének játéka, mely más északon, mint délen, más falun, mint városban, más a bíróság egyik, mint másik tanácsában. Kevésbé érthetünk azonban egyet Seufferttel abban, hogy az igazságos megtorlás lehetőségét kizárja annak megállapíthatatlansága: vajjon az elkövetett bűntény motivumaiból mennyi irható az egyéniségből fakadó s mennyi a társadalmi causák rovására. A mig ugyanis a bűnösség fogalmát, mint az elkövetett jogellenes cselekményért viselendő egyéni felelősséget fentartjuk, addig a repressio egységén sem üthet csorbát a determináló okok különbözősége, melyek befolyását legfeljebb a büntetés kimérésére ismerhetjük el. Az enyhítő és súlyosító körülmények azonban ép úgy fakadhatnak az egyéni, mint a társadalmi causákból. A büntettesen kívül fekvő motívumok fokozottabb jelentőségét a büntetés kimérésére csak azok állíthatják oda, a kik csak e szembeötlőbb determináló okokat ismerik fel s az egyéniségben a causalitástól független erőt látnak, melyre ez okok behatásukat gyakorolják. Ez azonban mit sem változtat Seuffert alaptételének helyességén, hogy a mig mérni nem tudunk, addig a büntetés mértékében ép oly kevésbé találhatjuk fel az igazságos megtorlást, mint a hogy az igazságos megtorlásban nem kereshetjük a büntetés mértékét.

A mértékelés lehetetlensége ép úgy vonatkozik a bűnösségre, mint a büntetésre. Tagadhatatlan tény, hogy a büntetés

hogy az emberek többségében a megtorlás ily érzést kelt, tehát a jog, ha csak a köz nagyobb érdekének védelmére nem szükséges, attól el nem tekinthet.

súlyossága a büntettes életviszonyaitól függ, a mi ép úgy áll a pénzbüntetésre, melynél az arányosság a matematikai számítás szabatoságánál fogva még inkább elérhető, mint a szabadságvesztésbüntetésre, melynek hatása rendkívüli eltéréseket mutat a szerint, hogy a nagy város bűzhödött pinczéinek lakójára, vagy a szabad természetben élő parasztra, a jómódú kereskedőre, vagy a koplaló csavargóra alkalmazzuk. E kiáltó ellentéteket az emberi igazságosság véges gyarló voltával ellentétni nem lehet. Ebből a szempontból is igaza van tehát Seuffertnek abban, hogy az embereknek az igazságos megtorlásba vetett hite nem egyéb önámításnál. De vajjon nem önámítás-e az, ha a rendelkezésünkre álló büntetési eszközökkel elérhetni véljük azt a czélt, melyet Seuffert e szavakkal állít fel: a büntettek kevesbbitése a büntettesekre gyakorolt behatás segélyével,¹ mely lényegében megfelel Liszt alaptételének: zielbewusste Bekämpfung des Verbrechertums.² Igénytelen nézetem szerint a büntetésnek szabatosabb és megnyugtatóbb kimérése ennek segélyével még kevésbbé érhető el, mert hiányzik belőle a közvéleménynek hite, mely az eredmény alapján kiszabott büntetést igazságosnak tartja.

Nem fejezhetném be a német btk. revisiójának alapelveivel foglalkozó kritikai szemlét a nélkül, hogy a lipcei öreg ágyúrók meg ne emlékeznek, mely az elméleti csata harci zajában ez év őszén beleszólt. Értem ez alatt *Wach* rectori beszédét.³ Kiinduló pontja az az általa már sokszor proklamált tétel, hogy nincs ellentét tudományos és gyakorlati igazság közt.⁴ Ehhez képest tehát compromissumról hallani sem akar, ellenben tagadásba vonja, hogy a megtorlás és a czél gondolata közt egyáltalán volna ellentét és megfoghatatlannak

¹ I. m. 9.

² Lehrbuch 10. kiad. 71. old. 13. j. A legújabb (12-ik) kiadásból ez hiányzik.

³ Die kriminalistischen Schulen und die Strafrechtsreform. Leipzig 1902.

⁴ «Für das leben unbrauchbare Resultate beweisen den wissenschaftlichen Abweg. Es gibt keine doppelte Wahrheit, eine wissenschaftliche und eine Lebenswahrheit. Das Wahre muss auch das wirkliche sein oder werden.» I. m. 4.

mondja, hogy miért ne felelhetne meg a megtorló irányzat a büntetés céljának? Hisz a világtörténet bizonyítja a megtorlason nyugvó büntetőjog államfentartó erejét.¹ E mellett azonban Wach figyelmen kívül hagyja: 1. hogy senki sem mondta, hogy a megtorlás ellenkéznék a büntetés céljával, ha e célnak a megtorlást tekintjük, a miként Wach s előtte Birkmeyer tette;² 2. hogy a büntetéstől egyebet is várunk, mint »staats-erhaltende Wirkung«-ot s ha az államok eddig romba nem dőltek, annak talán más oka is van, mint a büntetőtörvények kitünő functionálása. A petitio principii, melyet Wach ilykép felállít, noha Liszt Gesinnungsstrafe-jén és az ennek alapjául szolgáló criminologiaiai kutatási módszerén gyakorolt szellemes bírálata minden ízében találó is,³ azt eredményezi, hogy a megoldás, melyre jut, nem megoldás, hanem csak egy újabb kérdés felvetése. A megtorlás lényege szerinte abban áll,⁴ hogy a gonosztettel, mint a közönség ellen irányuló támadással nemleges értéke (*Unwert*) szerint kell elbánni. Mintha már hallottunk volna ilyesmiről, sőt véletlenül épen Liszt volt az,⁵ a ki Merkel nyomán⁶ a büntetés megtorló elemének ily értelmezést adott. Csakhogy épen e nemleges érték megállapításának mikéntje a kérdés, melyet Wach az által, hogy a törvényhozó nagy és nehéz feladatának mondja, ép oly kevésbé hozott közel a megoldáshoz, mint Merkel, ki Seuffertnek már régebben⁷ folytatott kritikájára azzal válaszolt,⁸ hogy az állam

¹ I. m. 8.

² V. ö. 6 old.

³ A többi közt illusztrációul szolgálhat e pompás megjegyzése: »Das Hunger den Nahrungsmitteldiebstahl, allgemeine Not die Eigentumsverbrecher, die Einrichtung des Papiergeldes die Fälschung desselben, die Zuchtlosigkeit der Jugend ihre Kriminalität fördert, grenzt an die Tiefsinnigkeit des Satzes, dass die Armut von der Pauvreté herstamme.« I. m. 12.

⁴ I. m. 20.

⁵ Lehrbuch 11. kiad. 55.

⁶ Ges. Abhandl. II. 693.

⁷ Így a feltételes elítélésről a német jogászgyűlésnek tett javaslatában (Verhandlungen des 21. d. Juristentages I. 227.) és a nemzetközi büntető egyesület krisztianiai gyűlésén. (Mitteilungen III. k.)

⁸ Ges. Abh. II. 694.

sohasem arrogált magának égi igazságszolgáltatást, mely az emberi cselekmények abszolút erkölcsi értékét veszi a megtorlás mértékéül. A bűnösség mértékét egészben véve (im Ganzen) az állam ép úgy képes felismerni, mint az egyéb jogi tevékenységét szabályozó mértékét — mondja Merkel. Ha az állam megtorló igazságszolgáltatását az általánosítás és az elvonás madártávolságából nézzük, úgy ez kétségekivül igaz, mert valóban a «hagyományos értékitételnek» felel meg, hogy pl. a szándékos emberölés súlyosabban, büntetessék, mint a lopás, a gyújtogatás súlyosabban, mint a könnyű testi sértés stb., de mihelyt az adott esetben megállapítandó büntetésről van szó, e mérték megtagadja a szolgálatot és csak optikai csalódás, ha Wach a tételes jog javítása által véli elérhetni¹ a büntetés arányosságában nélkülözött következetességet.

Valóságos szélmalom-harczot folytat végül Wach akkor, mikor a büntetőtörvény és a büntetőjogi felelősség fentartását követeli, mert tudtunkkal — a kriminalanthropologia híveitől eltekintve — még a legszélsőbb reformereknek sem jutott eszébe ezzel ellentétes követeléseket felállítani.²

Ha az eddigiekben ismertetett és bírált véleményezők javaslatain végigtekintünk úgy nyomban kitűnik, hogy sem az ellentéteket kiélesítő (Birkmeyer, Wach, Seuffert), sem a törvényhozási fegyverszünetet proponáló (Liszt, Kahl, Van Calker, Bülow) indítványok nem oly természetűek, hogy akár lehetséges, akár kívánatos volna Németország megalkotandó új büntetőtörvénykönyvét az új köntösben jelentkező régi abszolút vagy relatív elméletre, vagy a kettőnek szükségkép őszinteség hiányában szenvedő kiegyeztetésére alapítani. Ha figyelembe vesszük, hogy a büntetőjog mindig valamely adott társadalmi rend külső védbástyája, mely alapelvében épúgy mint a védelmi eszközökben s azok alkalmazási módjában szükségkép a társadalmi szervezethez kell, hogy alkalmazkodjék, úgy kétségtelennek látszik, hogy a büntetőjognak új, az eddigitől teljesen eltérő formációja — eltekintve a büntettnék aetiologiai kutatásától, mely az ujjaalakításra csupán

¹ I. m. 22.

² V. ö. *Publicanus*: Huszadik Század III. évf. decz. füz.

anyagot szolgáltathat — csakis mint egy új társadalmi rend programjának része kecsegtet sikerrel,¹ másrészt azonban az is nyilvánvaló, hogy a büntetőjogi reform nem tekinthető oly archimedesi-pontnak, melyre támaszkodva a mai társadalmi rend sarkaiból kiemelhető.² Kétségtelen tény, hogy miként már Rómában a *questiones perpetuae* felállításával politikai okok idézték elő a büntetőjog ujjaszületését,³ épúgy kapcsolatos a Code pénal a francia forradalommal és — annak bizonyosságául, hogy e tény a jog egyéb részeiben is felforog — a német polgári törvénykönyv a német polgárságnak gazdasági és politikai egységre irányuló törekvéseivel.

A revízió vágya, a mely miként arra dolgozatom conclusiójában reá fogok mutatni — a gyakorlati szükségletektől eltekintve — nemzeti, tehát politikai tekintetekben gyökerezik, s épen nem vág össze a büntetőjog fejlődésének oly szakával, mely alapjaiban új büntetőtörvény alkotására alkalmas volna,⁴ hisz a büntetőjog nagy *megváltó eszméje* még nem született meg s a kriminológiai kutatások csak a talajt termékenyítik, melyen a társadalmi erőknek a maitól teljesen különböző elhelyezkedése mellett az átalakult társadalom védelmének alapelve megteremhetne. Egyelőre csak annak felismeréséhez jutottunk el, hogy a büntetésre vonatkozó elméletek, miként a XIX. század egyik legnagyobb jogásza Sir Henry Maine mondotta:⁵ «have more or less broken down and we are at see as to first principles.»⁶ Gyakorlati érdekeket tartva tehát szem előtt, a reform tehát Németországban úgy mint egyebütt, csak *pantelistikus* lehet, a mi alatt azt értem, hogy az elvi ala-

¹ W. Heine: Zur Reform des Strafrechts. Socialistische Monatshefte 1903. évf. I. 23.

² Ép ezért nem vezethet sikerre Ferri vagy Colajanni törekvése (La sociologia criminale II. 557—566., 645—653.), hogy a büntetőjogi reformot használják eszközü a socialdemocrátia győzelmére.

³ Mommsen: Römisches Strafrecht 706—708.

⁴ Szerző: Jogállam I. évf. 93—96.

⁵ Speeches 123. l.

⁶ Ugyanezt fejezte ki Lord Russel Anglia hírneves Chief Justice-a-eként: «The question as to the true principles on which penalties should be awarded for crime is still an unsolved one». V. ö. Kenny: Outlines of criminal law. 1902. 496.

pok lehető háttérbe szorításával a törekvés a büntetés lehető összes céljainak figyelembevételével oda irányuljon, hogy minden rendelkezés önmagának szükségességében találja meg célját, illetőleg a büntetés ama céljának megvalósításában találja jogosultságát, mely az adott rendelkezés felállítására alapul szolgált. Ép oly kevésbé szabad tehát pl. a feltételes elítélésnek vagy a fiatakoru büntettek határozatlan tartamu kényszernevelésének ellenvetni, hogy a megtorlással nincs összhangzásban, mint a hogy egészen elhibázott volna a büntetési keretek szűkebb vagy tágabb megállapításában nyilvánuló megtorlási gondolat ellen küzdeni, ha az által a generális praeventio célja előmozditható vagy akár a büntetésnek objectiv súly szerinti kimérését a subjectiv súly szerintivel pótolni, mert hisz az utóbbi sem lehet a szó matematikai értelmében igazságos, viszont az előbbi legalább a jogi köztudathoz viszonyítva tűnik fel igazságosnak. Az elvek összeütközése így sem kerülhető el egészen, de a várható gyakorlati eredmények szemmel tartása mindig meg fogja mutatni a kivezető utat.¹

¹ Lényegileg e helyes álláspontot foglalja el Stenglein Seuffert munkájáról (Ein neues Strafgesetzb. f. D.) irt bírálatában. (Gerichtssaal LXII. 160.) V. ö. még Jogtudományi Közl. 1902. évf. 253. Seufferttel legutóbb Birkmeyer egy tanítványa Köhler müncheni magántanár szállt szembe (Reformfragen des Strafrechts. München 1903. 3—14.). Köhler, miután a büntetés egyéb céljait saját meggyőződése szerint sikeresen tönkrebírálta, a revisio alapelvére nézve abból indul ki, hogy a jogkörök minden összeütközésénél a főelv a kiegyenlítés, a reactio ösztönének e nemesített alakja s megállapítván, hogy a büntetés alkalmas egyenértéke a jogsértésnek a kiegyenlítés mértékét illetőleg egész komolysággal arra az eredményre jut, hogy fix mérték az emberöléssel æquivalens halálbüntetés, tehát a büntetés helyes mértékét pl. a hatóság elleni erőszak esetén úgy nyerjük meg, ha vizsgáljuk, hogy pl. a végrehajtás megakadályozására irányuló akarat mennyivel jelent kevesebbet, mint az ölési akarat. Ime ily eredményre jut a megtorlási elmélet ellenzőjével dolgozó kriminalista!

II.

A revízió anyaga.

Hogy a revízió minő forrásokból merítsen s mire terjedjen ki, annak megállapítása főleg attól függ, vajjon igazán revízióról vagy e név leple alatt alapjaiban új büntetőtörvénykönyv megalkotásáról van szó. Ha a rendelkezésünkre álló irodalmi anyagon végigtekintünk, úgy első pillantásra kétségtelen, hogy legmesszebb Liszt megy, a ki a jogászgyűlési véleményében foglalt javaslatoktól némikép eltérőleg egy későbbi dolgozatában¹ minden izükben új alapokra kívánja a német btk. revízióját felépíttetni. Ez alapok: a *kriminálstatistikai vizsgálódás* és az *összehasonlító büntetőjogi tanulmány*. Hogy ily mélyreható alapozás számos év buzgó munkáját igényli, azzal Liszt tisztában van s ezt fejezi ki *Kahl* referensnek a német jogászgyűlés elé terjesztett első tétele is: hogy t. i. a btk. revíziója a német birodalmi gyűlésnek sürgős, de nem égető (*dringende aber nicht drängende*) feladata. A széles tudományos alap, melyre Liszt a revíziót helyezi, azt jelenti, hogy a javaslat előkészítésének előkészítésénél tart. A büntettnék tudományos ætiológiája² nélkül kriminálpolitika nem képzelhető, ettől pedig a tudomány ép oly távol áll — mondja Liszt — mint a mai német btk. megalkotásakor, a minek felismerése egyszersmind követelés ez alap megteremtésére.

¹ Festschrift für den XXVI. deutschen Juristentag Berlin. Gutten-tag 1902. 59—85.

² Van *Hamel* biztosított először polgárjogot e kifejezésnek, mely a kriminalitás okainak egységes kutatásával foglalkozó tudományt jelenti szemben az egyoldalú kriminalantropológiával vagy sociológiával. V. ö. Zeitschrift f. d. Ges. Strw. XXI. 345—47.

A kriminalitás problémájának okozati megoldása Liszt szerint csak a hivatalos statisztikai szervezet által beszerzett tömegmegfigyeléseknek a rendszeres egyedi megfigyelésekkel való kapcsolatba hozatala által érhető el. Példaként hozza fel Liszt azt az eredményt, melyre az 1899. évről szóló német kriminálstatisztika az iparszerű büntetések tekintetében jutott,¹ hogy t. i. ezek a visszaesők számát állítólag nem befolyásolják, mert az egyéni lapok csak az előző utolsó elítéltetésről adnak számot s ez kiegészítendő volna a fogházigazgatás rendszeres egyéni megfigyeléseivel. Csak ez adhat felvilágosítást a büntetési életpálya folyamáról, az egyén társadalmi hajótörésének idejéről és okairól, más szóval, miként arra már Földes alapvető dolgozatának befejezésében reámutatott² ily összetett jelenségek megítélése nem egyszerű aritmetikai feladat. Teljesen igaza van Lisztnek abban, hogy a társadalmi tényezők hatásairól semmit sem tudunk «was über platte Redensarten hinausginge»,³ mert hiányzik a módszer. A módszer hibája szerinte abban rejlik, hogy nagy átlagszámokkal operálunk s emellett az egyes tényezőket izoláljuk. A *helyes módszer az volna, hogy lehetőleg kis, helyileg elhatárolt területen az összes tényezők hatását vizsgáljuk*. E vizsgálatnak helyszínén kellene történnie, bíraktól és közigazgatási tisztviselőktől, gyárosoktól és munkásoktól, papok- és tanítóktól kellene véleményt és tanácsot kérni. Csak ez alapon lehetne a társadalmi faktorokra világot deríteni s ilykép a praeventio területét a büntetésétől elkülöníteni. Vajjon igazán célhoz vezet-e a Liszt módszere? Kétségtől vannak előnyei a ma üzött dilettáns kriminálstatisztikai játékkal szemben, de viszont alig hagyható figyelmen kívül, hogy a nagy számoknak és van előnye s ez abban áll, hogy az egyes eset véletlene eltűnik az

¹ Statistik d. deutschen Reiches. Neue Folge 132. k. I. 32—34.

² Zeitschrift XI. 676.

³ I. m. 68. Így pl. a német birodalom hosszú időn át nagy gazdasági fellendülést mutat. E mellett azonban a kriminalitás ijesztő módon szaporodott. Ki merné ezek alapján állítani, hogy a munkásosztályok életfeltételeinek javulása összefügg az erőszakos delictumok szaporodásával?

egyező jellegzetes esetek tömegében.¹ Másrészt a tömegjelenségek megfigyelése esetleg fontos tényezők elhomályosítását eredményezi, a min. azonban a megfigyelésnek a Liszt által javasolt kis területekre szorítása nem segít. A kriminálstatisztika e decentralisatiójának csak akkor lehet értéke, ha e kisebb területeken nyert eredmények — a területeknek a kriminalitás feltételei tekintetében fennálló különbségei egybevetésével — hasonlítottatnának össze. Sőt részemről még tovább mennék. Liszt ugyanis helyesen hangsúlyozta, hogy a megfigyelés e kis területein az összes tényezőket kell figyelembe venni. De hisz épen e tényezőket keressük. Nézetünk szerint még a Gerland által javasolt² az a módszer sem vezethetne eredményhez, hogy a társadalmi tényezőket vegyük kiinduló pontul, s ezeket vizsgáljuk kriminalitásra gyakorolt potenciális hatásuk szempontjából.³ Két okból nem kielégítő e módszer: először azért nem, mert ki merné állítani, hogy *a)* képes az összes esetleg ható faktorokat a priori és *b)* képes kölcsönhatásuk mértékét általánosságban megállapítani; másodsor azért nem, mert az el nem hanyagolható egyéni tényezők (egyrészt az ú. n. egyéni alzat, mely az ember individualis voltában jut kifejezésre, másrészt a társadalmi factorok egyéni áthasonítása) hatása a kisebb területen ép oly kevésbé deríthető ki, mint a nagyobbban. Ennek oka pedig egyszerűen az,

¹ Erre mutat rá Gerland is Liszt e dolgozatáról irt bírálatában. Gerichtssaal LXII. 153.

² I. h. 154.

³ Wachnak legfeljebb a kriminalstatisztikai módszerre nézve van igaza, midőn ezeket mondja (i. m. 11.): Nicht minder sind wir darüber im klaren, dass die Kriminalstatistik und die sorgfältigste Beobachtung der Zusammenhänge zwischen Verbrechen und sittlichen, wirtschaftlichen, gesellschaftlichen Zuständen innerhalb derselben Kulturgemeinschaft — so wertvoll sie im übrigen für die Prophylaxe und die Schärfung des gesellschaftlichen Gewissens ist — uns niemals zu einer Erkenntnis der mit der Kraft des Naturgesetzes wirkenden Ursachen des Verbrechens führen wird. Sie zu suchen, bedeutet einen methodischen Grundfehler der Kriminalsoziologie und kann um so weniger die Signatur ihrer wissenschaftlichen Selbständigkeit ergeben, als sie sich hierbei in völliger Abhängigkeit von anderen Wissenschaften befindet: den Naturwissenschaften, der Psychologie, der Nationalökonomie-Statistik u. s. f.

hogy a kriminalis ætiologiai kérdései csak a lélektan, nem pedig a statisztika segélyével oldhatók meg.¹ A bűntett a társadalmi milieuban bekövetkező egyéni tünet, melyhez a statisztika átlagassító módszerével hozzá nem férközhetik. Az egyetlen út, melyen eredményhez lehetne jutni, nézetem szerint, az egyes esetek megfigyelése s ú. n. törvények csak ezen eredmények *synthesiséből* nyerhetők. Ez, ha nem is megoldhatatlan feladat, miként Wach állítja, de semmiesetre sem egy btk. revisiója alkalmából, sőt nézetem szerint nem is egy ország tudománya által megoldandó, hanem internacionális feladat.²

Némileg hasonló szempontok alá esik az a postulat, hogy a btk. revisiója az összehasonlító büntetőjogi kutatást válaszsza második alapkövéül. Hogy az összehasonlító jogtudomány miből merítsen, hogy az összes kulturnépek btk.-ei és javaslatai, az ezekre vonatkozó tudományos feldolgozás és *judicatura*, sőt, mint Gerland helyesen mutat rá,³ a törvények belső értékéről tanuskodó külföldi statisztika is bevonandó a vizsgálódás körébe, erre nézve Liszt kimerítő fejtegetései⁴ bizonyára mindenkit meggyőznek, a ki eziránt még kétséget táplált, ha csak nemzeti önhiúságának tudományos piedestáljáról a limine nem utasított el minden nemzetietlennek látszó törekvést. A kérdés csak az, minő eredmények meríthetők az összehasonlító jogtudományból s ez eredmények miként alkalmazhatók? Liszt két szempontot állít fel. Az egyik abban csú-

¹ Teljesen egyetértek *Wines*-szel (Punishment and reformation London 1895. 267.) abban, hogy «the mere fact of sequence even if it is invariable is rather a hint than an explanation; it suggests the existence of a causal relation, but does not reveal the method by which the supposed cause operates to produce crime».

² E módszer alkalmazásának példáját nyújtja — ha a tudományos alaposságtól egyébként távol áll is — *Kellor* Francziska: *Experimental Sociology* cz. munkájának *Delinquents*. kötetében (New-York, 1901.), valamint *Dugdale* a *Jukes*, *Ribot* a *Crétién* nevű családra vonatkozó vizsgálódásaiban, utóbbiak azonban, sajnos, csak egy tényező az átöröklés szempontjából.

³ I. h. 156.

⁴ *Festschrift* stb. 78—83. s már előbb a *Strafgesetzbuch der Gegenwart* I. k. bevezetése.

csosodik ki, hogy az idegen kodexek mintaképül szolgálhatnak a törvényhozási technikának, s itt első sorban azokról van szó, a melyek már okultak a német btk. hibáin — s hogy bő anyagot szolgáltatnak a büntetőjogilag megvédendő jogtárgyak rendszerének kiépítéséhez, valamint az e jogtárgyak ellen irányuló támadási módok szabatos körülírásához. Az összehasonlító jogtudomány ily irányú értékesítése ellen egyébként még a külföldi jogok felhasználásának elvi ellenzői sem s legfeljebb azok tiltakoznak, kik ignorantia folytán vagy kényelmi tekinteteből hangsúlyozzák a nemzeti tudományos zártkörűséget. Sokkal vitásabb azonban, hogy az összehasonlító jogtudomány érdemleges adataiból mi használtassék fel s a külföldi jog az új kodex megalkotásánál tartalmilag miként értékesítessek? A praemissa, melyből Liszt válaszában kiindul, hogy t. i. a társadalmi élet fejlődése a kulturnépeknél egységes irányban halad, nem egészen kifogástalan. Épen a Liszt által említett példa, hogy t. i. az állam miként viselkedjék a kapitalistikus nagyipar s az ezzel szembeálló ipari proletariattal szemben, az ellenkezőről győz meg. Ha egy pillantást vetünk abba a nagy gonddal készített kimutatásba, melyben Szabó Ervin a lefolyt év socialistikus törekvéseiről beszámol,¹ nyomban látni fogjuk, hogy óriási ellentétek választják el az egyes államoknak a szociális kérdésben elfoglalt álláspontját. Kétségtelen, hogy egyes társadalmi s különösen gazdasági jelenségek, pl. a tisztességtelen verseny, a kartellek és trustök, a találmányokkal, a termelési formákkal űzött visszaélések minden kulturállamban felmerülnek, csak hogy más és más társadalmi *alazon*, más és más *feltételek* s *körülmények között*, úgy hogy ehhez képest nem lehet egységes a jogi szabályozás sem. Ugyanez áll a szellemi élet evolútiójára. Liszt szerint az összehasonlító jog feladata annak megállapítása, hogy a kulturnépeknél a megtorlás régi gondolata az uralkodó-e, vagy a gyöngye egyén megjavításának s a társadalom védelmének gondolata tör-e elő, mely az állam javát mindinkább határozottabban emeli a büntetett egyéni szabadsága fölé.² Az ellenté-

¹ Huszadik Század 1903. évf. jan. sz.

² Festschrift 77.

tek közül a német btk. revisiójának ahhoz kell csatlakoznia, mely legislatív túlsúlyban van, minthogy az új törvényt új eszmékkel kell megtölteni, mert különben már születésekor senilis vonásokat tüntetne fel. Az összehasonlító jogtudomány-
nek illetően értékesítése Lisztnél nem egészen új gondolat. Már 1894-ben felállította¹ Liszt a tételt, hogy az összehasonlító büntetőjog első sorban a kriminálpolitika követeléseivel számot vető jövő törvényhozás egységes alapgondolatának szolgálataiban álljon. De akkor egész más cél lebegett Liszt szeme előtt: a büntetendő cselekményről szóló általános tanoknak (a cselekvés, a beszámíthatóság, a szándék, a gondatlanság stb.) a mindenkori tételes jogtól független kiépítése, a nemzeti jogokból merítő, de azok felett álló *nemzetközi büntetőjogtudomány*. Ha a kulturnépek egységes világjogának a háttérben lebegő ideálja, melyet Liszt ilykép a büntetőjogra alkalmazni óhajt, a nemzetközi érintkezések szálainak sűrűsödésével mindinkább közeledik is a szilárd alaphoz, azt a célt, melyet Liszt első sorban kitűzött, hogy t. i. az összehasonlító jogból egységes büntetőpolitikai új alapgondolatot merítsünk, alig lehet elérni. Már Richard Schmidt,² majd Birkmeyer³ az összes európai kodexek ad hoc történt megvizsgálása alapján megállapították, hogy az európai büntetőjog még szilárdul áll a megtorlási elv alapján, melyről nincs átvezető híd a sociologikus alapgondolatu büntetőjoghoz, úgy hogy az összehasonlító jog segítségével, ha az 1902-iki norvég kodextól és a svájci javaslatától eltekintünk, ép ellenkező eredményre jutunk, mint a minőt Liszt elérni remélt. A második cél — a nemzetközi általános tanok tudományos felállítása — kétségkívül nem ütközik ugyan a nemzeti jog exigentiájába,⁴ de megvalósítását kizárja a büntetőjogi iskolák ellentéte,⁵ mert ha a büntett és a büntetés elvont fogalmai szükségképp nemzetköziek is, a kapcsolatos problémák egységes megítélése egységes jogi gondolkodást

¹ Die Strafgesetzgebung der Gegenwart. I. k. bev. XXI.

² Die Aufgaben der Strafrechtspflege 311.

³ Zeitschrift XVI. 119—126.

⁴ Igen jó példa erre *Liepmann* kitűnő könyve (Einleitung in die Strafrechtswissenschaft 1900.), mely független a tételes jogi alaptól.

⁵ *Birkmeyer* i. h. 322.

tételez fel,¹ mely még *egy* nemzet jogászaiból is hiányzik. Ha Liszt azáltal, hogy a nagy gyűjteményes munkájában kitűzött nemzetközi célú s ennek eszközeit a német btk. céljaira értékesíti² az elvi ellentétek Scylláját és Charibdis-ét óhajtja megkerülni, úgy azt hiszem törekvése hajótörést fog szenvedni, mert aligha minden ellenfele oly gyanutlan, mint Gerland,³ hogy a nemzetköziségnak német nemzeti alakban jelentkező⁴ czukrával édesített anti-klasszikus «mérget» meg ne érezze.

E két alap, melyet Liszt a revízió kiindulópontjául megjelöl, arra látszik utalni, hogy voltaképp nem a mai német btk. revíziójával, hanem gyökereiben új kodex alkotásával van dolgunk, melyre nézve Liszt hallgatagon Voltaire ismeretes utasítását követi: *Voulez-vous avoir de bonnes lois? brûler les vôtres et faites-en de nouvelles.* Liszt t. i. úgy jogászgyűlési véleményében, mint utóbb említett: «Zur Vorbereitung des Strafgesetzentwurfes» című dolgozatában egy szóval sem említi, hogy a revízióban minő szerepet játszó a ma érvényben álló törvény s hogy miként lenne értékesítendő a Reichsgerichtnek e törvény alapján kifejlődött judikaturája?

Liszt e tabula-rasa politikájának hiányát egészíti ki Seuffert,⁵ midőn a tételes jog revíziójának alapelveül azt az ismeretes szabályt állítja fel, hogy valamely cselekmény csak akkor legyen büntetendő, «wenn man ohne Strafen nicht auskommen kann», vagyis, hogy a büntetés, miként mondani szokás, csak mint *ultima ratio legum* nyerjen alkalmazást. Seuffert tehát Lammasch-sal ellentétben, ki az osztrák urakháza 1902 május 31-iki ülésében az osztrák btk. kiegészítésének szükségességét hangsúlyozta, mely vérfelfrissítés az immáron századik életévét elért osztrák törvényben egészen helyénvaló is, — a büntető határozományok megrostálását tűzte ki a revízió céljául. Ezzel azonban nem ellentétes, hogy a mai német btk. különös részének túlnyomó többségét az új

¹ Zitelmann: Die Möglichkeit eines Weltrechts. Wien, 1888. 5.

² Denkschrift 84.

³ Gerichtssaal LXII. 155.

⁴ A mi valóságos comble des délices, kb. mint a deutsche Jungfraunak a Lieutenant mint Schlagsahne.

⁵ Ein neues Strafgesetzb. f. Deutschland 16—27.

kodekxbe át kell venni s legfeljebb arról lehet szó, hogy egyes tényálladékok a joggyakorlat által felvetett vitapontokhoz képest szabatosabban elhatároltassanak, egyes fogalmak újjáalkottassanak.¹ «Aber in der Hauptsache wird man den alten Stoff brauchen können» — mondja Seuffert, nemcsak a btk.-et, hanem az ú. n. melléktörvényeket illetőleg is. Utóbbiakra vonatkozólag azonban a büntető rendelkezések lehető korlátozását hozza javaslatba. Különösen érdekes ez az *uzsora*-törvény tekintetében, melynek büntető szankciói a gyakorlatban *teljesen* hatálytalanoknak mutatkoztak² s ugyanez áll a *tisztességtelen versenyre* nézve,³ mely a magánjogi represszio szigorú kezelésével (pl. Franciaország) sokkal sikeresebben szorítható vissza. Ennek megállapítása, valamint e büntető rendelkezéseknek politikai és gazdasági pártok pressziójában gyökerező eredete reánk nézve kétszeresen tanuságos; mert a mi ú. n. papiros-agráriusaink, noha látszólag a nemzeties törvényhozás színeibe öltöztetik javaslataikat, érdemben csak a német törvények átültetését sürgetik a nélkül, hogy politikai lelkesedésük hevében e törvények eredményeinek vizsgálatával is foglalkoznának.

A jelenlegi törvényanyagnak teljes felhasználásával kívánja végül Seuffert a kihágásoknak külön kodekxbe foglalását, viszont a megrostálendő melléktörvényekből a büntetési és vétési tényálladékoknak átvitelét a megalkotandó büntető törvénykönyvbe.⁴

Hasonlókép a jelen btk.-ból indul ki Van Calker, a ki, mint látni fogjuk, a büntetési rendszert az elzárás kivételével egészen fentartja s csak kiegészíteni kívánja a közveszélyű

¹ Így pl. szükségesnek látszik az *okirat* fogalmának körülírása (erre utalt már Bülow is D. J. Z. 1902. évf. 411.), melynek vitásságát a gyakorlatnak ép oly kevésbé sikerült megoldania, mint az elméletnek, a *becsületsértés* definitioja, a *grober Unfug* körülhatárolása, melynek értelmezésében a német judicatura valóságos grober Unfuggal jár el stb.

² Míg 1882-ben 98 egyént ítéltek el *uzsora* miatt, már 1899-ben csak 31 egyént, ellenben 59-et mentettek fel. Valóban nevetséges szám a német pezsgő üzleti életnek ama számtalan ügyletével szemben, melyek *uzsora*jellege nagyítóüveg nélkül is felismerhető.

³ Tisztességtelen verseny miatt 1897-ben 79, 1898-ban 67, 1899-ben már csak 59 egyént ítéltek el.

⁴ I. m. 21—27.

egyének (beszámíthatatlanok, többszörös visszaesők) ellenében felállítandó védelmi szabályokkal.¹ Ugyanezt hangsúlyozza *Bülow* a R. G. tanácselnöke, midőn rámutat,² hogy nem oly új törvény megalkotásáról van szó, mely az elméletek küzdelmének új alapelv felállításával véget vetne, hanem a btk.-nek csak oly átdolgozásáról, melynek célja a gyakorlatban felmerült hiányok megszüntetése.³ Sőt ebből a szempontból *Bülow* nem is tartja eldöntöttnek, vajjon széleskörű revízióra szükség van-e s e végből előzetesen megállapítandó volna, hogy mely rendelkezések szorulnak igazán módosításra. Hogy *Birkmeyer* revízió alatt ép oly kevéssé érti a forradalmat,⁴ mint *Wach*, azt talán felesleges is kiemelni. *Wach* úgy a rajnavesztfáli börtön-egyesületben tartott előadásában, mint rektori megnyitó beszédében, elsősorban a kritikusi szablyát villogtatta s igen vitézül hadakozott az istentelen «materialisztikus, szocialisztikus és antropologikus» elmélet ellen.⁵ Pozitív javaslatai, eltekintve a büntetési rendszernek később tárgyalandó módosításától, elsősorban a btk.-nek a formalizmustól való

¹ «Bei der Revision des Str. G. B. sind die Grundlagen des bisherigen Rechts beizubehalten; auf der festen Grundlage des historisch gewordenen muss weiter gebaut und hierdurch der Strafrechtspflege in höherem Maasse, als dies im geltenden Recht der Fall, die Kraft gegeben werden, durch die Bekämpfung des Verbrechens den Bestand und die Vervollkommenung der Lebensbedingungen der Rechtsgemeinschaft zu sichern . . .» Verhandlungen des XXVI. deutschen Juristent. II. 261—262.

² Deutsche Jur. Zeitung 1902. (VII. évf.) 17/18. sz.

³ Nyenekül jelöli meg az alanyi bűnösségi momentum fogyatékos felhasználását, az alkalmatlan eszközökkel vagy alkalmatlan tárgyon elkövetett kísérlet kontroverziáinak elosztatását, a becsületsértés büntetéseinek szigorítását, a szabadságvesztésbüntetések szigorítását stb.

⁴ Archiv für Strafrecht XLVIII. 71.

⁵ Mellesleg megjegyezve *Wach* rendszerint a börtönügyi gyűléseken s általában ott vállalkozik a büntetőjogi vendégszereplésre, hol ellenfelei távol vannak s autoritativ kijelentéseiben rendszerint tartózkodik az egyéni nézetekkel való polémiától. Hasonlóan *Binding*, a ki Grundriss-ének jegyzeteiben vagy irodalmi áttekintéseiben vagdossa vastag gorombaságait ellenfelei fejéhez. (V. ö. Grundriss 6. k. 90. old. 1. j.) Mindenesetre jellemző, hogy a nagy teuton eddig egy szót sem szólt a btk. revíziójának kérdéséhez.

megtisztítására irányulnak, másodsorban a büntetéssel való takarékosabb bánásmódot hangsúlyozzák s kétségkívül mindkét irányban figyelemreméltók. Így helyesen kifogásolja,¹ hogy a btk. a fiatal korral érdemben egyenlő értékű fejlődési visszamaradottságot s degeneratív tüneteket nem emelte törvényes enyhítő körülményekké. (Ez talán inkább a pszichopatológiai kutatások újabb fejleményeinek tulajdonítható, melyről 1870, ill. 1851-ben még alig tudtak valamit.) Teljesen egyetértünk vele abban is, hogy a btk. a vagyon védelmének helytelenül enged túlsúlyt a személy és az eszményi jogtárgyak védelmével szemben,² hogy a visszaesést, az ipar-, szokás- és üzletszerűséget csak ötletszerű önkénnyel részesíti figyelemben, hogy a jogellenesség kritériumának túlzott jelentőséget tulajdonít (így különösen a relativitás hiányánál a jogos védelemben, a Nöthigungnál tekintet nélkül a kényszer hasznosságára vagy károosságára), hogy a tulajdon fogalmát a vagyoni deliktumoknál túlságosan formalisztikusan kezeli stb. Mindezek igen értékes — bár nagyrészt épen nem eredeti — megjegyzések, melyek alapján a revízió lehetséges, ha nem is lesz talán «eine höchst umfassende» s nem is nyit meg széles perspektívákat, nagy és áldásos célokat miként Wach állítja,³ egyben azonban kétségtelenné teszik, hogy Wachnak esze ágában sincs új btk. alkotását javaslatba hozni.

Ha az említettekhez hozzá vesszük még Wittich-nek javaslatait,⁴ melyek főleg arra irányulnak, hogy a btk. különös részéből a kánonjogi reminiscenciák kiküszöböltessenek, *Medem* tervezetét,⁵ mely mint látni fogjuk, a büntetési rendszer épen nem mélyreható módosítását célozza, úgy kétségtelen-

¹ Die krimin. Schulen und die Strafrechtsreform 26.

² Ugyanezt hangsúlyozza W. Heine is: «Das Rechtsgefühl unserer Zeit erträgt es nicht, dass ein bisschen Geld und Gut höher geschätzt wird, als die Existenz selbst eines minderwertigen Individuums». Socialist. Monats-Hefte 1903. évf. I. 31.

³ I. m. 22. és 29.

⁴ Reform des Strafrechts und der Strafrechtspflege. Hamburg, 1901; Köhler (26. lapon i. m.) a btk. különös részét illetőleg csak a már felmerült javaslatokat állítja mozaikszerűen össze.

⁵ Revision des Strafrechts I. Hannover, 1900.

nek látszik, hogy *Liszt* munkaprogrammjával meglehetősen elszigetelten áll s ma, midőn *Seuffert* halála leghűbb fegyvertársának támogatásától is megfosztotta, alig remélheti, hogy tervei diadalra jussanak. Maga a *XXVI. német jogászgyűlés*, midőn *Kahl* referens tételeit elfogadta,¹ melyek — mint látni fogjuk — külön kbtk. felállítására, a melléktörvények feldolgozására s a btk. általános részeiben foglalt egyes elvi jelentőségű kérdések tárgyalására irányulnak, s ezek közül a jövő ülés napirendjére a fiatalkorúak és az ú. n. »geistig minderwertige« egyének problémáját tűzte, ezáltal világosan kifejezte, hogy a többség által kijelölt csapáson kíván haladni. *Liszt*-nek radikalizmusa tehát csak az esetben juthatna érvényre, ha *Liszt*-nek mint leendő porosz igazságügyminiszternek sikerülne oly döntő jelentőségű pozíciót szerezni, melyen annak idején *Friedberg* állott. A beavatottak nézete szerint teljesen kizártnak ez sem tekinthető.

★

A rendkívüli tekintély, melynek a német jogászgyűlés örvend s a mely előtt a katedrai ellentétek is elsimulni látszanak, kötelességemmé teszi, hogy a revizio terjedelmére vonatkozó határozatával, melyet az imént jeleztem, bővebben foglalkozzam s egyszersmind áttekinthető képet nyújtsak a tanácskozásról, melyen a határozat alapszik. A két referens közül az első és tekintélyesebb: *Kahl* mint láttuk² a béke embere, ki javaslaibaiban szinte szertelen óvatossággal került minden radikalizmust, a második: *Kronecker*, noha a nemzetközi büntetőegyesület régi oszlopos tagja, mint látni fogjuk, *Liszt* megvédésére nem vállalkozott. *Liszt* maga nem volt jelen a tanácskozáson, legjobb barátja *Aschrott* csak részletkérdésekkel foglalkozott, a szakosztály elnöke: *Olshausen*, mint a német büntetőjogi dogmatika élő megtestesülése, természetszerűleg inkább fékezően hatott, noha a reviziót egyébként teljesnek s mindent felölelőnek jelezte is.³

¹ Deutsche Jur. Z. 1902. okt. 1. sz. (448. l.) és Verhandlungen stb. III. Berlin, 1903. 601—602.

² V. ö. 15—16. old.

³ Verhandlungen III. 209.

Nem érdektelen, hogy mint prejudicialis kérdés szóba került az a viszony is, melyben a Btk. revíziója a *bünnvádi perrendtartás* revíziójához álljon. Maga Olshausen kijelentette, hogy ha az előbbi az utóbbit időben logikusan megelőzi is, az eszmei összefüggés mégsem maradhat figyelmen kívül. *Kahl* ugyan kifejezetten javasolta,¹ hogy a BP.-nek mint egésznek revíziója a Btk. reformja utáni időre halasztassék: egyrészt, mert számos anyagi jogi kérdés praëjudikál az eljárásnak, másrészt, mert a perjogi reform a birodalmi igazságügyi kormány és a birodalmi gyűlés közötti huzavonában zátonyra jutott,² melyről épen a Btk. revíziója volna hivatva elvontatni, mégis a jogászgyűlés többsége a *junctim mellett* foglalt állást, melynek *Beckh* és *Aschrott* voltak a szószólói. Az előbbi arra hivatkozott, hogy a német közvélemény sürgősen követeli a felebezés visszaállítását s hogy a perrendtartás megfelelősége magasabb rendű (!) követelmény, mint az anyagi jogé, *Aschrott* pedig helyesen utalt³ arra, hogy a büntető igazságszolgáltatás nagy stilusu reformjában a két joganyag el nem választható. Kétségtelen pl., hogy a fiatalok büntetése problémája perjogi reform nélkül, mely fiatalokakra a nyilvánosságot korlátozza, az eljárást gyorsítja, meg nem oldható. Tagadhatatlan továbbá, hogy a bírónak a büntetés kimérésénél engedett szabadság függ attól, vajjon van-e felebezés, a tényálladékok szabadabb szövegezése függ attól, hogy ki van hivatva a ténykérdésben dönteni, a büntetendő cselekmények osztályozása függ a hatáskör szabályozásától stb. Mindez nem szorul bővebb bizonyításra s *Wach* mindenesetre helyesen

¹ A másik referens *Kronecker* a sorrendet a kormányra kívánta bízni, mert a perjogi kérdésekben a tudományos ellentét még élesebb, *Kleinfeller* kieli tanár pedig arra mutatott rá, hogy ha a perjogi reform megelőzné az anyagi jogit, az utóbbi befejeztével ismét csak a perjogot kellene változtatni tekintettel az anyagi jogi reformra. *Verhandlungen* stb. III. 244 és 253.

² Az 1879-iki német BP.-t az 1898. évi máj. 20-iki és az 1902. évi jun. 19-iki novella módosította. Gyökeresebb revíziót proponált az 1895/96 ülősszakban beterjesztett kormányjavaslat, az 1897/98 ülősszakban beterjesztett u. n. *lex Salisch* s az 1901/92-iki ülősszakban *Rintelen* és *Seurmann* által tett indítvány.

³ *Verhandlungen* stb. III. 254—257.

állapította meg,¹ hogy a két joganyag revíziójának előmunkálatai csak párhuzamosan haladhatnak, a nélkül, hogy ez a két materia logikai és gyakorlati függőségét befolyásolná. Mindezeket pedig csak annak illusztrációjául tartottam szükségesnek kiemelni, hogy minő menthetetlen hibát követett el igazságügyi kormányzatunk, midőn a Btk. novelláját minden erejével nem igyekezett a BP. törvénybeiktatásával egyidejűleg fedél alá hozni. Nálunk — hol a törvényhozás a nagy kodexekkel szemben *horror novellae*-ban szenved — e hiba még súlyosabb beszámítás alá esik, mint Németországban.

A mi a revízió anyagát és technikus módszerét illeti, a jogászgyűlés a reform szükségességének elismerése mellett is teljes tisztelettel hajtotta meg zászlaját a szolgálatok előtt, melyeket a ma érvényes Btk. a népnek s államnak tett,² a mivel implicite kizárta a fennálló Btk.-nak mellőzését a revízió munkájában. Liszt munkaprogramjának nem akadt védője a jogászgyűlésen. Kronecker és Kahl egyértelműen oda nyilatkoztak,³ hogy a Liszt által kilátásba helyezett statisztikai és összehasonlító jogi alapozás a revízió előkészítésének előmunkálatait évtizedekre tolná ki, erről tehát szó sem lehet. Ugyancsak egyértelműen követelték a referensek a Btk. konszolidálását a rendőri kihágások kizárása és a melléktörvényekben foglalt büntető rendelkezéseknek a Btk.-ben leendő feldolgozása által.⁴ Kahl erős gyakorlati érzékkel mutatott rá,⁵ hogy a büntett és kihágás elvi különbségének szabatos megállapítása nélkül is lehetséges a különválasztás «a cselekmény büntendősege, a jogtárgyak értéke és a büntetőjogi védelemnek

¹ Zeitschrift f. d. ges. Strw. (1903 évf.) XXIII. 344. Wach e cikkében a BP. revíziójának előkészítésére a kormány által kiküldött szakértői bizottság programját ismerteti. Ugyanerről legújabbán kimerítően ír Stenglein (Zur Reform der Strafprozessordnung. Gerichtssaal. LXII. 261—288).

² Igy különösen Kahl a plenum előtti jelentésében. Verhandlungen III. 601.

³ Verhandlungen III. 247 és 265.

⁴ Ezt hangsúlyozta már a közigazgatási büntetőjog legkitünőbb művelője: James Goldschmidt is (Goltdammer Archiv XLIX. 71).

⁵ Verhandlungen III. 213.

ezek alapján mérlegelhető szüksége tekintetében fennálló egészséges népies ösztöne szerint». Kétségtelen, hogy a gyilkosság, rablás vagy gyujtogatás és a záróra be nem tartása, a hernyóirtás' elmulasztása vagy a gyorshajítás közt vannak határesetek is, de sokkal kisebb baj, ha valamely deliktum tévesen egyik vagy másik csoportba jut, mint ha a két csoport oly összeköttetésben marad, mely az általános rendelkezések alkalmazása alól lépten nyomon kivételek felállítását teszi szükségessé. Ezek szerint a Btk. 29. fejezetének nagy része az egyes államok törvényhozása körébe jutna s a birodalmi törvényhozás csak a kriminális jogtalanságot poenalizáló kihágásokról rendelkezne. *Aquila non captat muscas.* A német birodalmi Btk. ez által erkölcsi nyomatékban csak nyerne, másrészt a kihágások a közigazgatási büntetőjog keretében természetüknek megfelelőbb elbánásban volnának részesíthetők. Ezt az összefüggést hangsúlyozta Kronecker is.¹

A revízió második támasztópontja a büntetőjogi mellék-törvények inkorporációja. Ezeknek a száma körülbelül 130-ra tehető.² Alkalmi jellegüket senki sem jellemezte jobban és szebben mint *Binding*, midőn ezeket mondja:³ «*Von den Wellen des täglichen Lebens lässt sich ihr Urheber die Handlungen vor die Füße spülen, die er dann lässig aufgreift, um sie wegen ihrer Unerträglichkeit zu Verbrechenstatbeständen zu erheben.*» A jogvédelemnek ebből folyó egyenlőtlenségen s a büntetőjogi források e decentralizációjából a bíróság számára keletkező nehézségeken kívül, e büntetőjogi «nagyakarítást» — mint Kahl kifejezte⁴ — kívánatossá teszi az is, hogy ez alkalomból a különös rész rendszere gyökeres megrostáláson menjen keresztül.⁵ Mondanom sem kell, hogy mindez meglehetősen távol

¹ Verhandlungen III. 244.

² Köhler (i. m. 16.) kb. 200-ra teszi.

³ Lehrbuch II. kiad. (1902) 20.

⁴ Verhandlungen III. 217. Némileg aggályos Kahl-nak érvelése, melylyel a melléktörvények szükségességét a jövőben korlátozni kívánja, hogy t. i. a tényálladékok szélesebb szövegezése nyújtson módot az *analogikus* kiterjesztésre. A gondolat egyébként nem új. V. ö. *Binding* i. h. 21—22. és már Handbuch I. 28, 216, 222.

⁵ Köhler (i. m. 17.) az inkorporáció előnyét a mondottakon kívül még abban látja, hogy számos ismétlés elkerültetné (így pl. a titok

áll a Liszt által kilátásba helyezett tabula rasa-tól Kahl referatumban azt is mondja ugyan, hogy a revízió terjedelmét illetőleg inkább azt lehetne kérdezni, hogy a törvény mely része *ne* revideáltassék mindazonáltal, ha az egyes tételein végig tekintünk, azt látjuk, hogy a büntetőjog mai építményének méretei, arányai és *stihusa* az egyes kövek kicserélése után is a régiék maradnak.

A két előadónak a revízió egészére kiterjedő referatumától eltekintve a XXVI. német jogászgyűlésnek az e kérdésre vonatkozó tárgyalásait különösen két tünet jellemzi. Az egyik az, hogy Aschrottól eltekintve, sem a kriminalpolitikuskok, sem a dogmatikusok vezető emberei nem vettek benne részt, sőt felszólalók egy része — Bechh, Wachler, Winkler — nem is kriminalista, a másik, mely nyilván az előbbinek következménye, az, hogy a revízió elvi alapjairól édes kevés szó esett* s a konkrét indítványok vagy részletkérdésekre vonatkoztak (így pl. Bechh-é a hamis tanuzásra vonatkozólag) vagy pedig meg nem fogható általánosságban mozogtak (pl. Bozi-é az induktív természettudományi módszernek alkalmazásáról a revíziónál). Ennek következménye, hogy a jogászgyűlési határozat nem annyira az eszmék leszűródése, mint inkább Liszt és Calker véleményeinek Kahl által enyhített középarányossa, melyre a jogászgyűlés plenuma vita nélkül nyomta rá tekintélyének

tiltott fölfedezésének a hűtlen kezelésnek az elévülési határidőnek szabályozásánál), hogy továbbá számos hiány, egyenlőtlenség s a jog egységét sértő számosszingularitás kiküszöböltetnék (így pl. a pénzbüntetés többféle átváltoztatási kulcsa, az elkobzás feltételei tekintetében). Melőzendő az inkorporáció a gyakori változásnak alávetett büntető határozmányoknál (pl. adótörvények), továbbá azoknál, melyek technikus előismereteket föltételeznek és a melyek tényálladékát a nem büntetőjogi határozmányok egészítik ki, végül a valamely élethivatás szabályozása alkalmával (pl. tengerészeti rendtartás) felállított büntető rendelkezések.

* Kronecker (Verhandlungen III. 243) ismételten hangsúlyozta ugyan a törvényhozási kompromisszum lehetőségét, de hozzátette, hogy a klasszikus iskola kénytelen lesz a megtorlás gondolatát visszaszorítani s mást nem követelhet, minthogy a többi büntetési célok a nép igazságérzetével ellentétes módon ne valóstíassanak meg. De vajjon mit szól ehhez Birkmeyer? A békés kiegyezés reményét Kahl is kifejezte zárszavában. (u. ott. 264.)

hitelesítő bélyegét. A határozat* leglényegesebb III. pontja a következő:

«A revízió tartalmában a német jogászggyűlés oly módon vesz részt, hogy mindenekelőtt azokban a kérdésekben igyekszik megállapodásra jutni, melyek központi helyzetüknél vagy elvi jelentőségüknél fogva a büntetőjogi reform leglényesebb problémái. Ezekhez legalább és szükségképen a következők tartoznak: 1. a fiatalokorakkal; 2. a szellemileg csekélyebb értékűekkel; 3. a visszaeséssel, a szokás és iparszerű büntetésekkkel követendő büntetőjogi bánásmód; 4. a büntetés kimérése kapcsolatban a kísérlettel; 5. a büntetési rendszer ideértve a javító és védelmi rendszabályokat; 6. a büntetés végrehajtása beleértve a feltételes elítélés és megkegyelmezés újabb megbirálását; 7. a bűnösséget kizáró okok különösen a jogellenesség hiánya és a végszükség.»

Mint hogy úgy a különbizottság kiküldését czélzó indítvány, valamint az a javaslat is mellőztetett, hogy a következő jogászggyűlés kizárólag a Btk. revíziójának szenteltessék, a XXVII. jogászggyűlésre e munkaprogramm első két pontját tüzték ki. Tekintve, hogy a német jogászggyűlés két sőt esetleg csak három évenként ül össze s így a jogászggyűlésnek a revízióban való részvételére nézve a fentebbi határozatban *eddigelé* (csak a Btk. általános részére nézve) megállapított munkaprogrammja körülbelül 10—12 évre szól, legalább is humoros jellegűnek látszik a határozat első pontja, mely szerint «az 1871 máj. 15-iki német Btk. revíziója a birodalmi törvényhozás *sürgős* feladata». Ha tehát a jogászggyűlés a revíziót évtizedekre tervezi, vajjon mennyi időre volna szükség, ha a revízió Liszt javaslatai** alapján indulna?

* Teljes szövegét l. Verhandlungen III. 601—602.

** V. ö. 33. old.

III.

A büntetési rendszer.

Az okok közt, melyek a német btk. revízióját a tudomány és a törvényhozás napirendjére tűzték, első sorban a *büntetési rendszer* hatálytalansága szerepel. E hatálytalanságról nemesaka nemzetközi büntető egyesület német csoportjának elméleti szakemberei tesznek tanúságot, hanem a börtönügy képviselői is, * kik közt első helyen említendő *Krohne*, a német birodalom börtönügyének, ha nem is hivatalos, de tényleges szellemi vezetője, ki, miként tankönyvéből, ép úgy mint a szabadságvesztésbüntetés egységes végrehajtása tárgyában 1897-ben kibocsátott birodalmi rendeletből, ** melynek nagyrészt s az 1902 októberben kiadott porosz börtönrendtartásból, melynek egyedüli szerzője volt, kitűnik, a magánelzárási rendszernek fanatikus híve. *Krohne* szerint tehát a büntetés célja t. i. a társadalom életérdekeinek biztosítása, legjobban a magánzárkarendszer következetes végrehajtása által érhető el. Még pedig «parum est improbos coercere poena; nisi probos efficias disciplina.» Úgy a renitens akaraterő megtörése mint a nevelés megkívánja az egyéniesítést, melynek ismét egyedüli eszköze a magánzárka. Csak a magánzárkában ébred az elítélt kellő öntudatra, hogy szabadságát elvesztette; hogy minden ellenszegülés a társadalmi rend ellen, melyet itt a börtön szabályzat képvisel, hiábavaló, csakis itt részesítheti a börtöntisztviselő az elítéltet kellő bánásmódban, a mennyiben a makacs megátalkodott gonosztevővel szem-

* A német börtöntisztviselők egyesülete 1903 június havában Stuttgartban tartandó kongresszusára tűzte ki a kérdést, vajjon a mai büntetési rendszer a börtöntisztviselők gyakorlati tapasztalatai szerint megfelelő-e s nemleges válasz esetén a szerzett tapasztalatok alapján minő javaslatok tehetők egy új rendszer tekintetében?

** Lenyomatva Zeitschrift f. die ges. Strw. XVIII. 400—406.

ben kellő erélyt és kiméletlenséget fejt ki, viszont a csüggedőt barátságosan biztatja, felbátorítja. Krohne követelése tehát elsősorban kellő számú magánzárkára és megfelelő képzettségű börtöntisztviselőkre irányul,* a mihez hozzájárul a rövid tartamu szabadságvesztésbüntetések korlátozása, hogy az említett tényezőknek elég ideje legyen a büntetés kettős céljának megvalósítására. A büntetési rendszer egészének módosítására nézve Krohne a btk. revíziója alkalmából még nem nyilatkozott s fentebbi programját csak az elítéltek szabadban való munkáltatásával egészítette ki, melyről az alábbiakban még szó lesz.

Sokkal szélesebb perspektívából indul ki s ezért meszebbmenő eredményekre is jut *Sichart*, a ludwigsburgi fegyház igazgatója. *Sichart* ugyanoly viszonyban áll Liszthez, mint annak idején *Tauffer Csemegi*hez, t. i. börtönügyi szaktanácsosa vagy mint Liszt magát egyszer kifejezte: *Er ist die That meiner Gedanken*. Ép ezért kétszeresen érdekes, hogy *Sichart* mily irányban tartja módosítandónak a német btk. büntetési rendszerét.** Alapul a hármas felosztás elejtését fogadja el s a krónikus és akut kriminalitás szétválasztása alapján csak két rendes szabadságvesztésbüntetés nemet különböztet meg: fogházat egy naptól 15 évig terjedő tartamban a büntettek, elzárást egy naptól hat hétig a kihágások számára. A fogházbüntetés, mely mindig munkakényszerrel van egybekötve, ha vagyon vagy erkölcs elleni bűncselekmények miatt mondatott ki, mindig magánelzárásban hajtandó végre, más bűncselekmények miatt elítélteknél pedig csak akkor, ha az elítélt személyes tulajdonsága vagy előélete az elkülönítést indokolja. Nincs helye a magánelzárásnak, ha az elítélt testi vagy szellemi egészségét veszélyezteti. A hat hetet meg nem haladó tartamu fogházbüntetés, ha az elítélt durvasága, érzéketlensége vagy munkakerülése indikálja, kenyér és víz melletti bójtólással, vala-

* Ujabban ismét: *Stellung und Aufgabe des Strafvollzugs in der Strafrechtspflege der Neuzeit* cz. előadásában *Jahrb. der intern. Ver. f. vergl. Rechtsw.* 1897. 69—84.

** *Ein Beitrag zur Revision des Strafges. f. d. deutsche Reich. Zeitschrift f. d. Strafrw.* 1901. (XXI.) 151. és *Blätter für Gefängnisskunde* XXXVI. 38—66.; XXXVII. 59—111.

mint kemény fekhelylyel súlyosítható a büntetés egész tartamára vagy annak egy részére, de csak 2—2 napi megszakítással. E rendes büntetésnemekkel illetőleg büntetésnimmel ¹ *párhuzamosan* kívánja Sichart az államfogházat és a fegyházat alkalmazni, csakhogy e büntetésekből csak az elnevezést tartja meg, ellenben tartalmuk s alkalmazásuk köre egész más volna, mint a mai btk.-ben. A Festungshaft-ot, a magyar államfogház eredetijét, a német btk. általában ugyanazon a területen alkalmazza, mint a magyar, de — a párviadal fejezetétől és a barátságos viszonyban lévő állam ellen elkövetett árulástól eltekintve, mindenkor — párhuzamosan a fegyház- vagy fogház-büntetéssel, a minek oka *Frank* szerint ² a motivum tisztességes voltának méltánylása. Sichart ezt a gondolatot általánosítja és a fogházzal egyenlő tartamu Festungshaftban a nem romlott, sőt néha tisztességes érzetű (ehrenhafte Gesinnung) büntetetteknek állít fel a fogházzal párhuzamosan, de annál enyhébb s következményeiben kevésbé sújtó büntetésnemet. A gondolat nem eredeti, hisz maga Sichart már nyolcz év előtt hangoztatta, ³ azóta pedig Franciaországban Garçon és Saleilles valóságos tudományos hadjáratot indítottak mellette, ⁴ de mindezek inkább mellette mint ellene szólnak. Különösen mellette szól pedig, hogy legújabbban *Wach* is, kit eddigelé alig lehetett radikalizmussal vádolni, a rajna-vesztfáli börtönegylet kongresszusán oda nyilatkozott, ⁵ hogy az eddiginél nagyobb mértékben választási szabadságot kell engedni a bírónak a custodia honesta és a közönséges büntetés közt, mely utóbbi az erkölcsi mérték szempontjából pusztán alaki deliktumra alkalmazva, a büntető

¹ Ujabb dolgozatában (Bl. f. Gefk. XXXVII. 75.) Sichart az elzárásbüntetést egészen elejti, minthogy a kihágások valószínű kiküszöbölése a btk.-ből feleslegessé teszi. De felesleges akkor is, ha e feltevés nem teljesül, mert a kihágások terén a szabadságvesztést a pénzbüntetés úgyis háttérbe szorítja, s ha kimondatnék, hogy a hat hetet meg nem haladó fogházbüntetés magánelzárásban hajtandó végre, úgy megszűnne minden ellenvetés, a mi a fogház és elzárás egybeolvasztása ellen tehető.

² Das St. B. III. és IV. kiad. (1903.) 37.

³ Zeitschrift XIII. 914.

⁴ Büntetőpol. köv. 13.

⁵ Zukunft des deutschen Strafrechts. Düsseldorf 1902. 10—11.

igazságszolgáltatás megrontására vezet. Kétségtől megkülönböztetve a tapasztalati tényeknek, hogy nincsenek oly bűncselekmények, melyek motivuma mindig tiszteletreméltó volna, másrészt alig van deliktum, melynek ne lehetne becsülésre méltó indító oka. A politikai arénában nem mindig Cátók mozgatják a tömegeket s a párbaj pisztoly füstje néha aljasabb gáztett fed el, mint a minő a dehonesztáló következményű büntettek légioja. Ennek felismerése indokolja, hogy az államfogház, ha egyáltalán föntartjuk, kellemes martíromság helyett a bíró kezében az egyéniesítés eszköze legyen, gyakorlati kivihetősége ellen szólnak azonban a Liszt által Calker ellen érvényesített aggályok. Hasonlóképen nem eredeti a Sichart által fegyháznak keresztelt büntetésnem, mely 15 évig ill. életfogytig terjedő tartamban a többszörös visszaesők és az életfogytiglan elítéltek ellen irányul. Végrehajtása külön intézetben történne, hol a társadalom inkompatibilis elemei szigorú munkakényszerrel kezeltetnek.* Nem egyéb az az olasz relegáció enyhébb kiadásánál és a svájci javaslat 24. §-ának internement-jánál, melyet a nép szája már előre *Bundeshölle*-nek keresztelt, vagyis más szóval hallgatag beismérése annak, hogy ha Liszt, Van Hamel vagy a norvég javaslat kalandos terveit nem fogadjuk el, tehetetlenül állunk a visszaesséssel szemben. Ha nem is érthetünk egyet *Wach*-al** abban, hogy mit árt az a társadalom biztonságának, ha a javíthatatlan verekedő valakire egy kis karczólást applikál, vagy ha a folyton visszaeső tolvaj néhány garast elcsen, mégis meg kell szívlelnünk intését, hogy cseberből vederbe esnénk, ha az államot a javíthatatlanok ezreinek intézeti ellátásával terhel-

* A végrehajtás módja a fogháznál, tehát a rendes büntetésnél, Sichart szerint is akár az egész tartamra, akár annak a letartóztatási intézet által meghatározott részére a *magánelzárás* (*Zeitschrift* XXI. 157. és Bl. f. Gefk. XXXVII. 86.), mely csak egészségi szempontból zárható ki. Az általa felállított fegyház ill. államfogházbüntetésről csak annyit mond, hogy a *vegyes* rendszer szerint hajtandó végre, mert ez a legolesőbb s a contagium veszélye úgy sem forog fenn. Ez bizony elég sovány program, a mint hogy a progresszív rendszer kizárásával nem is lehet messzebb jutni, ezt pedig *kifejezett* alakjában Németországban a börtönügyi közvélemény ellenzi.

** I. m. 9.

jük. Ha a Sichart által felvetett és nemcsak Liszt, de Wach által is körvonalalaiban elfogadott szabadságvesztés-büntetési rendszer magvára tapintunk, úgy «der Weisheit letzter Schluss»: a szabadságvesztésbüntetések nemeinek egységesítése a büntetések nemei szerint a végrehajtásban nyilvánuló egyéniesítéssel kapcsolatban.* Mig tehát mi Magyarországon a börtön kiküszöbölését tervezzük, addig Németországban már egy lépéssel tovább haladva, a fogház és fegyház vékony válaszfalát döngetik. És ez nemcsak németországi, de úgy látszik nemzetközi tünet. Nemrég olvastam Bader zürichi magántanárnak értekezésében,** hogy Zürich kantonban a fegyház és fogház közti különbség csak névleges, miért is gyakran előfordul, hogy a fogházra ítélt fegyházba kívánczik, mert utóbbiban nagyobb a rend és tisztaság, a mi kellemesen emlékeztethet bennünket a hazai u. n. fegyházaspírásokra.

A szabadságvesztésbüntetésnek a cselekmény súlya szerint felállított differenciációja tehát Németországban ép úgy, sőt még inkább csődöt mondott, mint nálunk, mert ott még

* A német jogászgyűlésen Aschrott az ellenkezőt hangoztatta (Verhandlungen III. 25-t.) s angol példára hivatkozva legalább négyféle szabadságvesztésbüntetést követelt (munkával s a nélkül, kedvezmények lehetőségével s a nélkül). Azt azonban az angol börtönügyi kitűnő ismerője elfelejtette megemlíteni, hogy Angliában mindössze kétféle intézet van, az egyik a két éven alóli fogház, a másik a penal servitude végrehajtására. V. ö. *Ruggles-Brise* börtönügyi főfelügyelő jelentését a brüsszeli kongresszuson. Actes IV. 267. Aschrotton kívül Köhler (i. m. 23—26.) óhajtja a súly szerint megkülönböztetett szabadságvesztésbüntetés három nemének fentartását. A mai fegyház- és fogházbüntetés élesebb elhatárolásával e büntetésnemeken belül két-két osztály volna, melyek egyikébe a javítóbüntetésre szorulók kerülnének részint a deliktum neme, részint a bírói ítélet szerint. Az államfogházat Köbler is mellőzendőnek tartja. A végrehajtás módjára nézve *progressziv* rendszert kíván meg nem határozott idejű magánelzárással, melynek csak a testi vagy szellemi egészség veszélyeztetése szabna korlátot, s a progresszio második szakában hallgatási kényszerrel (!). A fegyház- és fogházbüntetés közt a munkaidő, jutalék, pihenési idő, ruházat és a fegyelmi büntetések eltérése által vél Köhler különbséget felállítani. De vajjon mivel éri el Köhler azt, hogy e különbség ne maradjon a papíron, mint az ma történik? Továbbá: minő eredmény remélhető a progressziv végrehajtástól néhány havi fogházbüntetésnél?

** Schweizerische Rechtsgeschichte und Kodifikation. Zürich 1901. 23.

a progresszív rendszer sem különítette el a fegyházat a rendszerint — legalább elvben — magánelzárásban végrehajtandó fogháztól. Míg tehát pl. a spanyol btk. és nyomán a délamerikai kodexek a súly szerint elkülönülő szabadságvesztésbüntetéseknek az *arresto menor*-tól a *trabajo forzoso*-ig emelkedő 32 különnevű válfajával a súly szerinti felosztás karrikaturáját teremtettk meg, addig Németországban úgy látszik már reájöttek arra az egyszerű bölcseségre, melyet Heine így fejez ki: «Die Hühneraugen schmerzen nicht weniger, wenn man sie Leichdörner nennt.» E helyett azonban a büntetés végrehajtásának tartalmában igyekeznek egyénesíteni azáltal, hogy az elítélteket nagy mértékben használják fel a közmunka céljaira. Így, hogy egyebet ne említsek, 1895 óta keleti Poroszországban 5000, Hannoverben 1700 hektár mocsarat és lápot tettek művelhetővé, míg nyugati Poroszországban a telepítési bizottságok az elítélteket arra használták, hogy nagyobb jószágtesteket a parcellázásra és kisgazdasági művelésre alkalmassá tegyenek.* A német elméleti álláspont a külmunkáltatás kérdésében eddig igen tartózkodó volt, a börtöntisztviselők kongresszusa három ízben (1889, 1894, 1898) tűzte napirendre s ugyanannyiszor vette le a napirendről a kérdést. A mire a kriminalisták képtelenek voltak, azt a porosz agráriusoknak sikerült elérni. Ugyanaz a *Krohne*, a ki szóban és írásban mindig csak azt hirdette, hogy egyedül a magánzárka képes az elítéltet a rossz befolyástól megóvni s jobb emberré nevelni, ugyanaz a *Krohne* most nemcsak mérföldnyi távolságra küldi dolgozni a fegyen-
czeket, hanem múlt év június havában, midőn a német börtöntisztviselők nürnbergi gyűlése végre olykép határozott e kérdésben, hogy a külmunkáltatás a büntetés rendezett végrehajtása érdekében lehetőleg kerülendő, bosszankodva fordult hozzám e szavakkal: «Die Leute sind schon ganz aus meinen Händen gerathen und haben *meine* Prinzipien verlernt». Tempora mutantur, de a nemezis nem maradt el *Krohne* e mutatójáért. A külmunkáltatás dolgában megkezdett reformot maga.

* A földművelési munkáltatás eredményeire nézve l. Statistik der zum Ressort des kön. Ministeriums d. Innern gehörenden Strafanstalten f. das Jahr 1901—1902. Berlin 1903. XVII—XVIII. old.

Liszt támadta meg a berlini Finkenschaft előtt a börtöniparról tartott előadásában.* Köztudomású, hogy Liszt a büntetési rendszer reformját a büntettek hármas felosztására alapítja. Az első csoportnál, melybe a javíthatatlanok tartoznának, helyteleníti a földművelési munka alkalmazását, mert eredménytelen, a harmadik csoportnál, mely a pillanat-büntetteknek különböző válfajait foglalja össze, a családja nyomorán enyhíteni óhajtó sikkasztó pénztárostól a szónoklat hevében felségsértő munkásig a külmunkáltatás felesleges s a most említett csoportok kizárásával csak a második csoportnál volna helyén, a dologkerülésből bűnöző, javításra szoruló és javítható elemeknél, melyek a nevelésre alkalmas anyagot nyújtanak. Minthogy pedig az említett pörös rendelet semmilyen megkülönböztetést nem tett, Liszt a saját álláspontjából helyesen jutott arra az eredményre, hogy a szabadban való munkáltatást ott is alkalmazzák, hol nincs helyén, ott is a hol megfelelő, de eredménnyel nem járhat, mert nem szerves eleme a büntetés fokozatos végrehajtásának, s csak ép ott nem alkalmazzák, a hol szükséges volna.

A most érintett reformjavaslat csak egy szeme annak a gondolat-lánczolatnak, melyet Liszt a német btk. revíziójára vonatkozó már említett jogászyűlési véleményében tár elénk, s a melyben a büntetési rendszer reformjára az idők során felvett javaslatait szerves egésszé jegecesíti. A rendszer két sarkpontja: a *nevelő bánásmód* a javíthatókkal s a *társadalom védelme* a javíthatatlan közveszélyes büntettekkel szemben. E két sarkpont között terül el az esetek tömege, melyekben a büntetés célja a jogrend érvényesítése s a melyekben Liszt szavai szerint csak arról van szó: «dem Verbrecher die Macht der von ihm übertretenen Rechtsordnung eindringlich zu Gemüthe zu führen».** E közbenső területet hajlandó Liszt az ellenfeleivel kötendő törvényhozási paktumban a cselekmény súlya szerint megállapítandó büntetések rendszerének átengedni, melyben a klasszikus iskola elvei minden korlátozás nélkül érvényesülhetnek. Hozzáteszi ehhez, hogy: íme ők

* Die Gefängnissarbeit. Berlin 1900. 14—19.

** Verhandlungen stb. I. 290.

nem csinálnak forradalmat, csatlakoznak a jelenleg fenálló büntetési rendszerhez vagy mint mondani szokás a reformot a meglevőből óhajtják keresztülvinni. E formula azonban nézetem szerint nem tartozik a szerencsések közé s még ha a pártoló felek mindegyike megtalálja is benne az igazát, inter duos litigantes tertius: az *anyagi igazságosság* szenvedne általa csorbát. Midőn fentebb a megtorlás és a cél gondolatának harmoniáját hangoztattam, nem ily megoldás lebegett a szemem előtt. Nemcsak azért mert ez nem evolúciója, hanem revolúciója a jelenlegi német kodexnek, hanem mert ez azt jelenti, hogy a *kodez két alapelve épülne fel, melyek mindegyike saját területén más más inkommenzurabilis igazsággal mérne*. Tessék csak elképzelni annak a rettenetes következményeit, hogy míg pl. az első fokon ítélő bíróság a büntetendő cselekmény súlyát mérlegelve milliméternyi pontossággal igyekszik megállapítani az egyenértékű büntetést, addig a felülvizsgáló bíróság felismervén a terhelt javíthatlanságát Liszt javaslata szerint 10 évig terjedhető határozatlan tartamu fegyházra fogja itélni. Sőt még ebbe, az igazságszolgáltatás iránti bizalmat kétségkívül mélyen megrendítő exorbitáns eredménybe is bele tudnánk talán a magasabb cél érdekében nyugodni, ha Liszt csak egy szóval is képes volna a javíthatóságot vagy javíthatatlanság kriteriumát biztosan körvonalozni, vagy ha a büntetőlélektan képes volna a terhelt lelki minőségét előzetes ismertetőjelekben felismerhetővé tenni.* A míg ez irányban megbízható eredményhez nem jutunk, addig a büntető kodexnek vagy ha úgy tetszik a büntettes aranybullájának azt a *primae novus*-át, hogy a bűnöző érzület vagy hajlandóság a büntetés törvényes és bírói megállapításánál egyaránt csak az elkövetett büntetendő cselekményekben s csak ezeken át vehető figyelembe, nem adhatjuk fel, nem ugyan a büntettesek, de a becsületes emberek kedvéért. Azt hiszem nem csalódom annak feltevésében, hogy Birkmeyer, Wach, Lammasch, Calker stb. nem kérnek Liszt nagylelkű legiszlatív egyezségi ajánlatából, mely a tételes

* Baumgarten: A büntetés kimérése kriminálpolitikai szempontból. II. 14—21.

büntetőjogra nézve körülbelül azt jelenti, hogy tessék ki-költözni a büntető igazságszolgáltatásnak palotájából s ellenértékül kap majd e palotában egy szobát — élethossziglani használatra.

A *büntetési eszközök* megválasztásában Liszt e reformja nem vezet messzemenő eredményekre.

Lássuk mindenekelőtt, hogy miként áll Liszt és mások szerint a büntetőjog bête noir-jának: a *halálbüntetésnek* kérdése.

Midőn a német Btk. revíziója napirendre került, az abolicionizmus nemcsak hogy szavát nem hallatja, hanem ellenkezőleg a «mit Gott für Kaiser und Vaterland» jelszó alatt működő reakcionárius *önkényuralmi irányzat* egész nyíltan a halálbüntetés mellett, sőt kiterjesztése érdekében foglal állást. A revízió véleményezői közül *Calker*,¹ *Sichart* a halálbüntetést változatlanul tartja fen, *Liszt* pedig, aki tankönyvének régebb kiadásában (igy 5. kiadás 254. l.) a halálbüntetést a szabadságvesztés-büntetés átalakításáig nélkülözhetetlennek mondta s az újabbakban egyáltalán nem foglalt állást, véleményében az abolicíót a *curæ posteriores* közé tartozónak jelentette ki. Egyedül *Seuffert* az, a ki nyíltan, de kevés reménnyel foglal a halálbüntetés ellen állást, s ezért csak abszolút jellegének megszüntetését hozza javaslatba.² Hogy a szocialista *Heine* abolicionista,³ ezt talán felesleges külön kiemelni. Binding, Mittelstädt, Buri és elvtársaik, sőt még az oly modern gondolkodású jogász is mint Meili,⁴ esküdt hivei a halálbüntetésnek, Holtzendorf, Wahlberg, Glaser, Geyer s az abolicionizmus többi nagynevű harcosa már nincs az élők közt, a halottakra pedig csak akkor szokás hivatkozni, ha az élőkkel

¹ Calker (Verhandlungen stb. II. 250.) szerint a halálbüntetés alkalmazási köre csak annyiban változnék, a mennyiben a gyilkosságra nézve a premeditációt elejtené s egyéb minősítő körülményekkel helyettesítené.

² Ein neues Strafgesetzb. für Deutschland. 56—57.

³ Socialistische Monatshefte. 1903. évf. I. 33.

⁴ Die Kodifikation des schweiz. Privat- und Strafrechts. Zürich. 1901. 40. l. e furcsa indokolással: Das Strafrecht darf schliesslich nicht an Gehirnerweichung zu Grunde gehen.

egy véleményen vannak. Hogy a két tábor aránytalanságára utaltam, az Borsani ama böles mondásának tudatában történt, mely a Mancini javaslatáról adott véleményében található; *la questione della pena capitale vuole essere votata e non discussa*. Annál nagyobb tehát az abszolutizmus ama ifju bajnokának bátorsága, ki a nem rég megjelent dolgozatában * a büntetés elméleti alapjaira támaszkodva izen hadat az aboliciónak. Érvei méltók az ügyhöz, melyet védelmez. Katzenstein — így hívják a Bismarck tradícióinak Bayardját — nemcsak a halálbüntetést, hanem az abszolút halálbüntetést védi, szerinte ugyanis ez nem privilegium odiosum a gyilkosság enyhébb eseteiben, hanem favor a súlyosabb esetek számára, minthogy nincs módunkban (sajnos! gondolja a szerző) egy egész család kegyetlen gyilkosát többször kivégezni, a négyelés vagy kerékbetörés pedig még Katzenstein ur szerint is ellenkeznék az «uralkodó» ethikai felfogással. Monarchikus államban pedig már csak azért is kívánatos az abszolút halálbüntetés, hogy éppen a legutálatosabb büntetteknel jusson kifejezésre, «dass der König Grund und Quelle alles Rechtes ist», tehát csak nála van a kegyelem. Ilyen fogalma van egy porosz jur. utr. dr.-nak az alkotmányos törvényekről.

Nem követhetem nyomról-nyomra Katzensteint alattvalói hűségtől dagadó gondolatmenetén s ezért inkább csak egy kis florileggiát kívánok érveiből bokrétába kötni. Szükségesnek tartja annak bebizonyítását, hogy a halálbüntetés egyezik a büntetési célokkal. Hogy a visszatörlésnek és a generalis prevenciónak mennyiben felel meg, arra nézve nem mond újat, de hogy a javítás céljával mennyiben egyezik, annak bebizonyítása egészen Katzenstein szabadalma. «Man wird kühnlich behaupten können, dass ein Verbrecher, der in dem langen Zeitraum zwischen That und Strafvollstreckung trotz des drohenden Schaffottes nicht zu dieser Einkehr gelangt, auch durch lebenslängliche Zuchthausstrafe nicht von seiner Schlechtigkeit überzeugt wird». A tréfát kizárja a tárgy komolysága, de Katzenstein, úgy látszik, ezzel nem törődik,

* Die Todesstrafe in einem neuen Reichsstrafgesetzbuch. Berlin 1902. 1—34. ll.

mert különben aligha tartaná a büntetés javító hatásának, hogy az elítélt tisztább lélekkel jusson a purgatoriumba. Hogy a halálbüntetés az ártalmatlanná tételt — in promptester Weise — előmozdítja, abban szerzővel együtt mi sem kételkedünk, de hogy ezáltal szükségessége is be volna bizonyítva, azt Katzensteinnak szép Bismarck-idézete ellenére sem vagyunk hajlandók elhinni. Más a véleményünk a Justizmord dolgában is. Katzenstein szerint ugyanis a birói tévedés elég ritka s ha mégis megtörténik, ugy a halálbüntetés az ártatlanul elítéltet hamarabb megváltja szenvedéseitől, mint a börtön. Azt hiszem nem csalogdom annak feltevésében, hogy Calas, Lesurque, Köteles Mihály, az újabb időkben Locatelli, Steiner, Druaux * vagy az a 49 kivégzett, kit Sir Fitzroy Kelly állítása szerint ** Angliában egy félszázad alatt igazságtalanul halálra ítélték, ha módjukban állna nyilatkozni, aligha támogatnák e szakvéleményt.

De kár is Katzenstein érveivel komolyan foglalkozni, ő maga sem helyez rájuk súlyt, mert szerinte a halálbüntetés fentartása dolgában egyedül mérvadó, hogy az állami büntető hatalom ez idő szerint Németországban nem gyöngíthető. Ez pedig nem szorul indokolásra, ha Németország társadalmi és politikai helyzetét nézzük, melynek sommás képét szerző a következőkben rajzolja meg: «Durch frevlerische Angriffe sind Thron und Altar unterminiert, eine platte Aufklärung, eine Philosophie ohne Ideale haben die Ehrfurcht vor dem Überlieferten, vor der Heiligkeit der Sitte und der Herrlichkeit des Rechts gemindert, ja sogar in weiten Kreisen des Volkes auf ein gefährlich tiefes Niveau herabgedrückt». Ez legalább világos beszéd, mely senkit sem hagy kétségben az iránt, hogy kinek s mi célból van szüksége a halálbüntetésre. Csakhogy

* Ezek eseteit l. Lohsing id. ért. 8—9. A Justizmordokról Mühlfeld ismeretes munkáján kívül kimerítő adatokat szolgáltat: Sauerlandt (Französische Justizmorde. Berlin, 1898.) és Giurati Domingo. (Los errores judiciales. Diagnosis y Remedios 1900.) A Justizmordok gyakoriságára nézve l. egyébként *Rosenblatt* cikkét (Zeitschrift XXIII. 580—596.), melyben a garanciák egész sorát követeli az újrafelvétel biztosítására.

** Holtzendorff: Das Verbr. d. Mordes u. die Todesstr. 312. l.

gyenge trón és roskatag oltár az, amely Katzenstein ur és a hóhér fámogatására szorul, a jog fenségének hitelét pedig a halálbüntetés kb. oly mértékben gyarapítja, mint az orvos tekintélyét paciensének halála. Szomoruan stagnálna a német birodalom kulturája, ha *Savigny* kijelentése, melyet több mint félszázad előtt tett,¹ hogy t. i. az abolicio feltétele: az erkölcsi műveltség általános elterjedése még nem következett be, ma is változatlanul érvényben állana. A halálbüntetés alkalmazási körének kibővítése a felmenőn elkövetett emberölésre, a felségsértés előkészületi cselekményeire stb., melyet Katzenstein dolgozatának befejező részében javasol, ezek után alig érdemes a bírálatra.

Minden felesleges argumentáció nélkül védi a halálbüntetést *Köhler*² és kívánja kiterjesztését *Gennat*.³ Az előbbi megengedi ugyan, hogy a helyrehozhatatlanság erős fermentumként tartja össze az abolicionistákat, de tömeggyilkosokkal szemben a lehulló bárd nélkülözhetlen, sőt igazságos represszio, az utóbbi pedig tekintettel arra, hogy a német Sprengstoffgesetz 5. §. és a Sklavenraubgesetz 1. §. az ölési eredmény előreláthatása esetére is alkalmazni rendeli, még 12 deliktumra terjesztené ki a halálbüntetést! *Gennat* úr, a ki Hamburgban fegyházigazgató, úgy látszik nem tart sokat a maga mesterségéről, ha munkájának nagy részét a hóhérra kívánja átruházni.

Távol áll tőlem, hogy az abolicio érdekében csak egy szót is vesztegessenek, a beszéd kora e kérdésben már a múlté. Ha mégis beszámoltam az újabb ellentétes irányzatokról, úgy erre az alkalmat a magyar képviselőház 1902. évi igazságügyi vitájában a halálbüntetés eltörlése érdekében történt felszólalás adta meg. Nézetem szerint azonban az abolicio és büntetőtvénycönyvünk módosítása között nincs összefüggés, mert az utóbbi a jogpolitika kérdése, az előbbi a kultúra követelménye. Attól az expedienstől azonban, melyet átmenetül és az abolicio folytán beállható állapot orvoslására *Hans Gross* javasol,⁴ hogy

¹ Motive des R. St. G. B., Anlage 2, V.

² Reformfragen des Strafrechts. 1903, 21.

³ Blätter f. Gefk. XXXVII. 23.

⁴ Archiv für Kriminalanthropologie. IX. 15—16.

t. i. az új Btk.-ben (ő természetesen az osztrákot érti) a halál-büntetés életfogytiglani fegyházzal pótolassék ugyan, de az életbeléptetési törvényben az összminisztérium hatalmaztassék fel az uralkodó jóváhagyásával oly rendelet kibocsátására, mely a bíróságnak megengedi, hogy az életfogytiglani fegyházzal sújtott esetekben halált mondhassanak ki, mentsen meg bennünket az alkotmányosságnak a volt császári államügyész által félreismeret szelleme. Ez igazán medicina peior morbo volna. Ha büntetőtörvénykönyvünk teljes ujjaalakítása esetében a halálbüntetés elejtését mellőzhetetlennek tartom is, úgy a reformra remélhetőleg nem kell addig várnunk. A kezdeményezés joga és kötelessége azonban nem az igazságügyi tényezőket illeti, hanem a magyar művelődés egészét képviselő közvélemény spontán megnyilatkozásától függ, melyet remélhetőleg az anti-abolicionista irányzatok egyike sem fog tévútra vezetni.

E kis kerülő után visszatérhetünk a német btk. revíziójához. A szabadságvesztésbüntetések Liszt javaslata szerint megfogynának az elzárással, melynek a kihágások kiküszöbölése folytán nincs helye a btk.-ben és a várfogsággal, melyet a fogházbüntetés megfelelő átalakítása tesz nélkülözhetővé. Megmarad tehát a fegyház és fogház, melyek közt a cselekmény súlya szerinti választást Liszt koncedálja, noha, mint nyomban látni fogjuk a fiatakoruaknál — tehát azon a területen, melyről a cselekmény súlya kiküszöbölendő — a fogház mint a határozatlan tartamu büntetés kerete alkalmazást talál. A pénzbüntetés átalakításánál csak a communis opinio által helybenhagyott vezéreszmék értékesítését kívánja Liszt, vagyis a jövedelemmel arányos kimérést és a ledolgozás megengedését. Új javaslatokkal természetesen ama területeken sem találkozunk, melyeket a javítható elitéltek nevelése és a javíthatatlanok ártalmatlanná tétele végett Liszt, mint fentebb említettem, a büntetőpolitikai irány számára kisajátított. Ha a *javíthatók neveléséről* van szó, úgy első sorban a *fiatakoruakat* kell értenünk, mert a jellem átalakítása, testi és szellemi kiképzés különösen a rendes és munkás élet megkedveltetése által kiváltképen e kategóriánál lehetséges. Ebből folyik a korhatár felemelése 12 és 18 évről 14 ill. 21 évre. A 14 éven

aluliak bűnvád alá nem vonhatók s ennek helyébe lép az állami felügyelet alatti kényszernevelés (*Fürsorgeerziehung*), a 14—21 év közötti terheltre nézve a bíró az eset egyedi körülményeihez képest szabadon—tehát a *discernement* kriteriumának mellőzésével — választhat a kényszernevelés és a büntetés között. A büntetés — a halál és fegyház teljes mellőzésével — 2—5 évi fogház volna, a minek minimumára döntő, hogy néhány hét vagy hó a szoktatással és neveléssel fogalmilag ellenkezik, maximumát pedig az teszi szükségessé, hogy a javításra, ha az több évi behatás alatt nem sikerült, alig van remény. A fogházbüntetést, mely külön e célra szolgáló intézetekben a fokozatos rendszer elvei szerint hajtandó végre, a bíró a minimum és maximum korlátain belül határozatlan tartamban szabja ki s egy e célra szervezett hatóság állapítja meg, hogy az elítélt mely időpontban bocsátható feltételes szabadságra. Ha azonban ily időpont egyáltalán nem következik be, úgy az öt év elteltével *folytatólag kényszernevelésnek* lenne helye, mely közigazgatási rendelkezés szerint foganatosítandó. — Ez főbb körvonalaiban Liszt terve,¹ melynek kivihetetlenségét legjobban az a konkrét példa bizonyítja, hogy a husz éves korában 2—5 évi javító fegyházra ítélt egyén midőn — feltéve a valószínű eredményt — 25 éves korában kikerül, a *folytatólagos közigazgatási kényszernevelésnek* lesz alávetendő, úgy hogy a nevelő intézetből esetleg mint nagypapa kerül ki. Ezt a javító rendszert, egyébbel, mint az ösmeretes népies mondással, hogy a németnek 40 éves korában jó meg az esze, támogatni alig lehet, erre pedig talán csak nem gondolt Liszt; hisz ő maga mondja, hogy «Besserung dürfte ausgeschlossen sein, wenn der Verbrecher das 21. Lebensjahr bei Begehung der That überschritten hat.» — A második főkövetelés a társadalom biztosítása a *javíthatatlanok* ellen, kiknek Liszt két csoportját különbözteti meg. Az első csoport az iparszerűen bűnözőké, kikre nézve Liszt javaslata, melyet a berlini jogászegyletben tartott² s *Balogh* Jenő által kimerítően ismertett és bírált³

¹ Verhandlungen. I. 292—294, s már Zeitschrift XVI. 153.

² Zeitschrift XXI. 122.

³ Jogt. Közl. 1900. 377. old.

felolvasásában fejtett ki, abban kulminál, hogy ha a terhelt elítélése alkalmából kiderül bűnözésének iparszerűsége, úgy — a mennyiben cselekménye súlyosabb beszámítás alá nem esik, legalább 5, ha pedig iparszerű bűnözésért már egy ízben elítéltetett legalább 10 évi fegyházzal büntetendő. Eljavaslat kompromisszum, mely Liszt a tudós és Liszt a törvényhozó közt létrejött, egyben pedig Lisztnek 1896-iki javaslatával szemben, mely az iparszerű visszaesők életfogytiglani elzárását proponálta az ítélet indokoltságának öt évenkénti közigazgatási revíziójával — a klasszikusoknak tett engedmény, de valljuk meg oly engedmény, mely a Sicherungsstrafe előnyét nélkülözi, hátrányait azonban nem volt képes megszüntetni.* Nézetem szerint, — ha a referens szerepét rövid időre szabad kritikuseval felcserélni — az iparszerűség, ha fontos válfaja is a visszaesés uniformisában jelentkező állapotdeliktumnak, mégsem egyedüli s talán nem is a legveszélyesebb kategóriája.** Az iparszerűség, a bűnözés mint keresetforrás igaz ugyan hogy jellegzetes alakja a modern kriminalitásnak, de épen az az alakzat, mely tulnyomóan társadalmi tényezők — in specie a nagyvárosokba tödülő népesség megélhetési nehézségeinek — terméke, melynél a javíthatatlanság feltételezése a legindokolatlanabb.

* Más szempontból támadja Liszt-et Wolfgang Heine (Social Monatsh. 1903. I 30—31.) az iparszerű büntetések ellen alkalmazandó exorbitáns büntetési tételek miatt. Szerinte ugyanis az iparszerűség fogalma alá az ártalmatlan egyének egész sora kerülne (így pl. a munkanélküli munkás, ki apró lopásokkal tengeti életét), másrészt pedig a bíróságok nem élnek azzal a joggal, melyet a törvény ma is biztosít, hogy öt évnél magasabb tételt állapítsanak meg lopások halmazata esetén. Egyébként a magas büntetés célhoz nem vezető eszköz oly deliktumokkal szemben, melyek forrása társadalmi bajokban (hiányos nevelés, vétlen munkanélküliség) rejlik.

** Nagy meglepéssel konstátálhatom, hogy Max Ernst Mayer, a strassburgi egyetem magántanára, néhány hóval előadásom után ugyanez eredményre jutott Liszt javaslatát illetőleg s utalt arra (Deutsche Jur. Zeit. VII. aug. 15-én, 376. old.), hogy számos deliktum (pl. testi sértés, gyújtogatás) szokásszerűen követhető el s ép oly veszélyt rejt magában mint az üzletszerű büntett, a nélkül, hogy üzletszerű lenne. Hogy a két csoportot miért ne lehetne egyenlő elbánásban részesíteni, minek helyességét Mayer tagadja, azt nem vagyunk képesek átlátni.

Ha tehát valahol, úgy épen e ponton nem lett volna szabad Lisztnek — a saját álláspontjáról kiindulva — oly kompromisszumot felajánlani, mely csak gondolatmenetének logikájára kompromittáló.* Mi értelme van a határozatlan tartamu büntetésnek legsajátosabb területén — miként Bessiére az iparszerű kriminalitást elkeresztelte — az öt ill. tíz évi minimumnak, melyen felül a bíróság fix tételben állapíthatja meg a büntetés tartamát, — ha az elítélt javítható, viszont mi értelme van a bíróság által a bűnösség foka szerint kiszabott büntetési tételnek, ha az elítélt (mint Liszt feltételezi) javíthatatlan s vele szemben csak pusztá védekezésnek van helye? E könyörtelen ellentmondás csak következménye Liszt kiindulópontjának, melynek amfibiális természete nem volt alkalmas arra, hogy a heterogén elemekből reá épített büntetési rendszert vegyületté szilárdítsa, hanem megmaradt mechanikai úton összerótt keveréknek, mely a logika vésőjének érintésétől darabokra hull.

A mi végül a javíthatatlanok második csoportját illeti, a sajátképeni javíthatatlanokat, kiknél a bűnözés szervezeti oka predominál, a kriminalitás nevropatikusait — les désequilibrés — miként *Féré* őket nevezi, ezekre nézve Liszt egész helyesen jegyzi meg, hogy a német btk. 51. §. (magyar btk. 76. §.), mely csak a felmentés és büntetés közt enged választást, nem nyújt a társadalomnak védelmet. A felmentett elmebetegekre nézve azt követeli, hogy ha közveszélyesek, a bíróság az ítéletben mondhassa ki elmeegógyintézbbe utalásukat, a korlátozt beszámítasu büntetteseket pedig, kikkel alább részletesebben szándékozom foglalkozni, Liszt az e körülménynél fogva enyhébben kiszabott büntetés kiállása után kívánja a norvég btk. javaslat 39. §-ának mintájára gyógyító vagy gondozó intézetbe utaltatni. Ez röviden Liszt rendszere.

Midőn Liszt véleménye bevezetésében ellenfeleivel polemizál, szavaiból kivehető, hogy legérzékenyebben egy nem céhbeli kriminalistának, *Wach*-nak, ellenzéki támadása érin-

* L. erre nézve bővebben: Vélemény és tervezet a visszaesés szab. tárgyában. 1900 cz. dolgozatomat, illetőleg ennek a Magyar kodifikáció 1903. évf. 6. és 8. számaiban (II. évf. 127 és 163 l.) közölt részét.

tette. Annál meglepőbb, hogy Wach már említett előadásában * a büntetési rendszer reformját nagyrészt a nemzetközi büntetőegyesület programjára alapítja. Valóban különös, hogy míg a századvégi Liszt — miként Baumgarten Lisztnek evolúciójáról csillogó szellemmel megrajzolt képén jelölte ** — csendes emberré lett, ki a klasszikusokkal paktál, addig Wach, ki a 90-es években logikájának gránitkoczkáiból összerótt khinai fallal védte a büntetőjog történeti fejlődéséből kiemelkedő «Begriffshimmel»-t, ma még érettebb ésszel, *mint szecessziós Wach* fiatalos erővel kitépi a khinai falból a gránittömböket s anarchista fanatizmussal hajigálja őket a büntetőjog tételes épületére, úgy, hogy súlyuk alatt a legtiszteletreméltóbb korú tényálladékok is csörömpölve törnek darabokra s a deliktumok fogalmi megkülönböztetésének rendszere alapjaiban rendül meg. Halljuk csak mit mond Wach? «Das neue Jahrhundert soll und wird uns eine Revision des Strafrechts bringen» (3. old.), tovább; «Ich spreche es aus als die Summe langjähriger wissenschaftlicher Arbeit und Erfahrung, mit dem vollen Bewusstsein durch diese ketzerische Ansicht heftigen Widerspruch zu erregen, ich sage es: unsere Strafgesetzgebung ist der mangelhafteste, reformbedürftigste Teil unserer ganzen Rechtsordnung» (8. old.), majd a btk. különös részéről nyilatkozik: «Unsere gesetzgeberische Technik ist verfehlt . . . unser Gesetz . . . prägt unserer Wissenschaft und Praxis einen formalistischen Charakter auf, schlägt uns in die Fesseln von Begriffen, die uns gleich Autosuggestionen so selbstverständlich erscheinen, dass wir ihrer Willkürlichkeit kaum mehr inne werden» (15. old.); végül pedig kijelenti: «die Sache ist überreif, so schnell wie möglich sind diese Übelstände aus der Welt zu schaffen.» A büntetési rendszer reformjára vonatkozó javaslatait Wach abból a tényleges állapotból vezeti le, hogy a büntetések generálpreventív hatását tagadni nem lehet, mert hisz a közbiztonság jobb mint száz év előtt volt és a visszaesés, nem pedig az először bűnözők számaránya szaporodott.

* Zukunft des deutschen Strafrechts 1902. 8—14. Említett rektori beszédében Wach a büntetési rendszerről nem szól.

** Büntetés kimérése I. 7. és 30.

Kétségtelen, hogy e tények csak részben szólnak Wach mellett, mert a közbiztonság javítására a prevenció szervezése, a vasutak, távirók és távbeszélők, a nagyvárosok sikátorainak fokozatos eltűnése, az utcák jobb világítása, a forgalom emelkedése és még számtalan oly tényező, melyek összességükben a kultura haladásának gyűjtőneve alá foglalhatók, sokkal hatásosabban játszott közre, mint a büntetés, melynek a speciális prevenció terén bekövetkezett csődjét maga Wach is elismeri. A büntetési rendszer átalakítására vonatkozó javaslatai ehhez képest a következők: mindenekelőtt követeli a fiatal koruak korhatárának felemelését 14 évre, kényszernevelést s a belátás fogalmának elejtésével annak megbírálását, vajjon az egyén összes fejlődése elérte-e már azt a fokot, melyen az ösztönöknek és ingereknek ellenállni képes. A pénzbüntetés tekintetében Wach elismeri, hogy a maximumok túl alacsonyak és a szurrogációja behajthatatlanság esetén reformra érett. A szabadságvesztésbüntetés egységes végrehajtása céljából birodalmi törvényt kíván, melyben a progresszív rendszer is helyet talál. Korlátozandónak véli a rövid tartamu szabadságvesztésbüntetést, mely egyrészt erélyes végrehajtással szigorítandó, másrészt kiméletesebbé teendő pusztá törvényszegés esetében, a mely utóbbi posztulatumot Wach a hallgatóság derűltége közepette azzal indokolta, hogy oltás és hernyószedés elmulasztásáért már ő maga is több ízben büntetve volt. Hogy Wach javaslataihoz kriminalpolitikai szempontból szó sem fér, az kétségtelen, de bizonyos az, hogy e gondolatok nem Wach sajátjai, hanem véletlenül épen az általa annyiszor támadott nemzetközi büntetőegyesület vitáinak hevében érlelődtek.

Liszténél konzervatívabb, Wachénál látszólag bővebb szabadságvesztésbüntetési programmot állít fel Calker jogászgűlési véleményében,* mely programm alaphibája, hogy a fűsulyt a büntetés elméleti kategóriára s nem a végrehajtás tartalmára helyezi. Tekintve, hogy Calker a rendűri kihágásokat a btk.-bűl kikűszűbűlendűnek véli, természetes, hogy az elzárásbűntetést mellűzhetűnek tartja. Ez azonban az egyetlen egyszerű-

* Verhandlungen stb. II. 249—258.

sítése volna a mai német btk. szabadságvesztésbüntetési rendszerének, melyet Calker a maga egészében fentartani kíván. Megmaradna tehát a fegyházbüntetés,* csak hogy alkalmazásának köre bővülne, a mennyiben szerinte a már tárgyalt** alapelvből folyólag alkalmazandó volna mindazon esetekben, melyekben a cselekmény elkövetési módja intenzív büntetési érzületre enged következtetni [pl. az ú. n. veszélyes testi sértés esetén (?!)], melyekben a tételes jog az érzület megvetendősége miatt fogházbüntetésen kívül a polgári jogok gyakorlatának felfüggesztését rendeli el, végül speciális visszaesés esetében. A visszaesés megbüntetésének szerkezete Calker szerint a következő volna: A már fegyházzal büntetett delictumoknál az első visszaesés esetén két évi, többszöri visszaesés esetében öt évi fegyház volna a minimum. A maximum 15 évi fegyház volna, ha a cselekmény a törvény szerint 15 évig terjedhető fegyházbüntetésnél rövidebb büntetéssel sujtatik, életfogytig tartó fegyház, ha a cselekmény büntetése 15 évig terjedhető fegyház. Hogy az így nyert: 2, illetőleg 5 év-től életfogytig terjedő fegyházbüntetési spatiumban az *átmenet* az időleges fegyházról az életfogytig tartóra miként történnék, az iránt Calker úgy látszik feleslegesnek tartotta a szakközönséget tájékoztatni. A fogházzal vagy államfogházzal (Festungshaft) büntetett cselekményeknél csak a másodszori visszaesés esetén lenne helye a súlyosításnak, még pedig fogház helyébe 1—15 évi fegyház lépne, az államfogház minimuma pedig egy év volna. Hogy a visszaesési súlyosítás e rendszere mily furcsa viszonyba jut a szokásos büntettesekre nézve Calker által javasolt bánásmóddal, arról később lesz szó, egyelőre csak arra kívánnék utalni, hogy a *visszaesésnek ily formalisztikus felfogása*, mely a visszaesés alapjául szolgáló bűncselekmények nemére és lélektani természetére semmi figyelemmel nincs, *félreismeri a visszaesőkkel szemben indokolt szigorúság célját* és így indokolatlan kegyetlenségekre vezet.

* Hogy fegyház és fogház közt, mint már fentebb láttuk, a végrehajtásban nincs különbség, azt Calker figyelmen kívül hagyja, noha az elzárás ellen azzal argumentál, hogy közte és a fogház közt nincs számbavehető különbség. Hol itt a következetesség?

** V. ö. 17—19. old.

A *fogházbüntetés* lenne ezentul is a rendes vétségi büntetés, melynek maximuma az esetre, ha vétségnek csak oly deliktum tekintnék, melyet jelentéktelen eredmény és a büntetési érzület csekélyebb intenzitása jellemez, két évre volna leszállítható. E mellett, hogy a rövid tartamu szabadságvesztésbüntetések nagy hátrányai elkerültessenek, a hat hétig terjedő fogházbüntetés a középsúlyu katonai áristomnak megfelelő módon, de mindenestre magánelzárásban volna végrehajtandó.

Fentartja végül Calker az *államfogházat* is, mert a népben uralkodó felfogás megkívánja, hogy az érzület minősége, melyből a bűncselekmény fakad, a büntetési nemben is kifejezésre jusson. Minthogy pedig a tiszteletreméltó érzület, mint fons criminis nemcsak a politikai jellegű deliktumoknál fordulhat elő, ennélfogva a választás lehetőségét minden deliktumnál meg kell adni.* A bűncselekmény minőségéből levont *presumptio* nem minden esetben talál s ha a kivételes esetek száma csekély is, a közfigyelem épen a kivételes esetek felé fordul s az ellentét, mely ily esetben a törvényes büntetés és az etikai közérzés közt fenforog, a jogrend tekintélyére annál veszélyesebb. Az államfogház végrehajtásában azonban mindenestre világosabban kifejezésre kell juttatni az érzékeny súlyu büntetés jellegét.

Ez röviden a Calker által javasolt büntetési rendszer gerincze, melynek a pénzbüntetésre, dorgálásra, a fiataalkornak, korlátolt beszámításukra és szokásos büntetésekre vonatkozó részeiről az e materiákra vonatkozó javaslatokkal szerves összefüggésben lesz szó. Bővebb bírálatra e sovány propozíciók nem szorulnak, mert a mennyiben a mai rendszert fentartják, legjobb bírálata a revizionalis törekvésekben rejlik, de mindenestre tanuságot tesznek arról, hogy az u. n. Straferfahrungswissenschaft-tal Calker sokkal kevesebbet foglalkozott, mint a büntetőjog etikai problémáival.

Mennyivel gyakorlatiabbak és világosabbak *Seuffert* javaslatai.** Egyszerűség a törvényben, a megkülönböztetés és egyéni illeszthetőség lehetőségével a végrehajtásban: ez a cél

* V. ö. erre nézve fentebb kifejtetteket, 46. old.

** Ein neues Strafbg. f. D. 61—68.

és ez a vezérelv, melynek következménye, hogy Seuffert a jövő btk.-ben három büntetést kíván csak fentartani: a fogházat, az elzárást és a dologházat. A fogházat a durvaság, aljasság és a nyereszkeskedési vágy, az elzárást a szenvedélyesség, engedetlenség és gondatlanság ellen, a dologházat a többszörös visszaesők ellen tartja alkalmazandónak. Teljesen egyetérthetünk Seufferttel, hogy ma Németországban a fegyház és fogház közt nincs egyéb különbség, mint hogy az egyik az épület első, a másik a második emeletén van s azt a népies előítéletet, mely a fegyház szóval életfogytiglani becstelenítést köt egybe, nincs okunk tiszteletben tartani. A második szabadságvesztésbüntetés: az elzárás (Haft) természetesen nem kihágási büntetés volna, hanem oly vétségekre nyerne alkalmazást, melyeknél a pénzbüntetés nem elégséges represszió. A fogház és elzárás büntetésre nézve számos esetben a bírónak szabad választási jogot kellene biztosítani. Seuffert rendszere tehát a párhuzamos büntetések alapján nyugszik, csak hogy más értelemben, mint azt Calker¹ és Garcon vagy e sorok írója javasolta.² A harmadik szabadságvesztésbüntetési nem a dologház, — melynek legfeljebb elnevezése ellen lehetne a szabad munka szempontjából kifogást emelni — a többszörszön visszaesőkre, az u. n. javíthatatlanokra nyerne alkalmazást a mechanikai ártalmatlannátétel és a munkaerő kihasználása céljából. Erről bővebben alább.

A fősúlyt Seuffert élénk gyakorlati érzékkel nem a szabadságvesztésbüntetések elméleti rendszerének felépítésére, hanem a tényleges végrehajtásra helyezi, az állapot javítását — ellentétben a revízió összes véleményezőivel — nem az egységes birodalmi büntetés végrehajtási törvénytől, hanem a végrehajtás egységének adminisztratív kialakulásától várja. A politikai pártok törvényhozási kompromisszuma nagyobb veszélyt rejt magában a börtönügyre nézve, mint az, hogy husznál több legfelső forum vesz részt a büntetés végrehajtási elvek kijelölésében.³ Noha Seuffert a magánzárkarendszer híve, mégis nem ragaszkodik hozzá mereven, mert részben egészségi okokból,

¹ L. fent 18—19.

² Büntetőpol. követelések 12—15.

³ i. m. 65.

részen a dologházra ítéltéknél a nappali közös munkáltatást javasolja éjjeli elkülönítéssel. E mellett megbízhatóbb elítéltekkel feltételes szabadlábra bocsátásuk előtt kísérletet lehetne tenni a napokig, esetleg egy hétig tartó *felügyelet nélküli* különmunkáltatással.¹ A földművelési munkáltatást Seuffert melegen pártolja s a porosz² és bajor³ kísérleteket folytatandónak véli azzal a kautelával, hogy elítéltek csak ott alkalmaztassanak ily munkára, a hol szabad munkás nem kapható vagy a hol a magas munkabérekkel a munka csekély jövedelmezősége nem áll arányban. A földművelési munkától egyrészt természetlen területek művelhetővé tétele, másrészt egyes elítélteknek a munkás életre való megnyerése remélhető. Minden ember pedig, kit a munka által használhatóvá sikerül tenni, a büntetés diadalát jelenti.⁴

¹ Ez nem egyéb, mint a közvetítő intézet változott alakban. Ez ami megerősíthet bennünket abban (l. fent), hogy a német börtönügyi irányzat tényleg közeledik a progresszív rendszer felé.

² Poroszországban 1901-ben 2300 elítélt végzett földmunkát. A munka igen jó sikerrel járt, a fegyelem kifogástalan volt. Statistik der zum Ressort dess kön. preus. Minist. d. Innern gehör. Strafanstalten stb. Berlin. 1902. XVII. l. A végzett földmunka nagyrészen mocsarak kiszáritása, talajjavítás, csatornaépítés. Alapelvül az szolgált, hogy elítéltek a munkára csak akkor alkalmaztassanak, ha szabad munkás nem akadt, vagy a munkabér magassága nem állt arányban a jövedelmezőséggel. Az elítéltek kiválasztásánál az vétetik irányadónak, hogy az illető büntetéséből egy évet már kitöltött s legfeljebb még egy éve van hátra. A fegyház és fogházra ítélték úgy egymástól, mint a szabad munkásoktól külön választattak.

³ Bajorországban a Sieg folyó szabályozásánál alkalmaztak elítélteket. Seuffert. i. m. 60.

⁴ Seuffert a szabadságvesztésbüntetésre vonatkozó javaslatait a következő §§-ba foglalja:

1. §. Életfogytig tartó fogház csak akkor szabható ki, ha a törvény kifejezetten elrendeli, az időleges fogház maximuma 15 év, minimuma 1 hét.

2. §. Az elítéltek megfelelően foglalkoztatandók. A fogházon kívül is foglalkoztathatók, de a jóképességükben nem korlátozt elítéltek csak beleegyezésükkel.

3. §. Az elzárás maximuma 15 év, minimuma 1 nap. Az elzárásra ítélték eddigi életviszonyaiknak megfelelően foglalkoztatandók, de az intézetben kívül csak beleegyezésükkel.

Köztudomásu tény, sőt közhely, hogy korunk kriminalitásának két legjellegzetesebb alakja a visszaesés és a fiatal kor-nak bűnözése, melyek kedvezőtlen aránya leginkább járult annak felismeréséhez, hogy büntetési rendszereink nem állnak feladatuk magaslatán és éppen ott tagadják meg a szolgálatot, hol speciálprevenialó hatásukra legégetőbb szükség volna. Talán felesleges megjegyezmem, hogy *visszaesés* alatt nem a dogmatikus értelemben vett előzetes büntetettséget értem, hanem a Liszt által kronikusnak keresztelt kriminalitást, mely a szokás-, ipar- vagy üzletszerű büntett változatos alakjaiban nyilvánkozik meg. Ha Liszt berlini jogászegyleti előadásában a «visszaesők» közül az üzletszerű büntetéseket emelte ki,* úgy ez természetesen nem jelenti azt, hogy csak ezekben nyilvánul meg az állandó s leküzdhetetlen bűnözési hajlam s ép azért úgy az ő javaslata, mint a többi indítványok nemcsak e species, hanem általában a *genus* ellen irányulnak, mely mint szociológiai fogalom szabatosan alig írható körül, mint jogi fogalom pedig — akár a visszaesés, akár a *delictum collectivum* konstrukciójára vagyunk figyelemmel — nem meríti ki

4. §. A fogház és elzárás egészen vagy részben magánzárkában hajtható végre. A magánzárka alkalmazása az e végből kiadott általános rendelkezések szerint történik.

5. §. Fogház vagy elzárás esetén 6 hó eltelte után, ha az elítélt a büntetésnek legalább $\frac{2}{3}$ -át kiállotta, előzetes szabadságrabocsátásnak van helye. Az előzetes szabadságrabocsátás feltételezi az addigi büntetési idő alatt tanúsított jó magaviseletet s az intézeti igazgatóság indítványára a központi börtönbizottság által engedélyezhető.

6. §. Rossz magaviselet miatt az előzetes szabadságrabocsátás visszavonható. Visszavonásnak a büntetési időtartam letelte előtt van helye. Elégséges azonban, hogy a szabadságra bocsátott ez idő alatt a büntetés folytatása végett letartóztatassék.

7. §. A visszavonást a központi börtönbizottság mondja ki s ez esetben a büntetés ki nem állott része kitöltendő.

8. §. Ha a büntetési idő (helyesebben feltételes szabadság ideje) alatt visszavonás vagy e végből letartóztatás nem történt, a büntetés kiállottnak tekintendő.

9. §. A dologházbüntetés maximuma 15 év, minimuma 6 hó. A dologházra ítélték az intézeten kívül is foglalkoztathatók.

10. §. A büntetési idő számításáról szól.

* Zeitschrift f. die ges. Strw. XXI. 123.

a veszély ama körét, mely ellen a védekezésnek irányulnia kell.* Lisztnek az iparszerű büntetésekre vonatkozó javaslatával fentebb foglalkoztunk ** s láttuk, hogy Liszt e ponton — az eredményelmélet tekintetéből nem igazolható drákói szigorúsággal — öt, illetőleg tíz évi minimummal operál. Calker, kinek törekvése, hogy a megtorlási elvet a társadalom védelmével összeegyeztesse, sokkal őszintébb, másképp segít magán. A szó dogmatikus értelmében vett visszaeséssel szemben felállított javaslatát már láttuk s nem találtuk kielégítőnek. Ezt kiegészítik a szokásszerű büntetésekre vonatkozólag javasolt *védelmi rendszabályok*, melyek által Calker legalább formailag eleget tesz annak, hogy a büntett és a szó technikus értelmében vett büntetés arányossága meg ne zavartassék. Minthogy a szokásszerű büntettes egyes cselekményeire — tekintettel azoknak esetleg csekély tárgyi súlyára — hosszabb tartamu szabadságvesztésbüntetés ki nem szabható, de viszont a rövidtartamu büntetések, miként a bűnügyi statisztika bizonyítja, teljesen hatálytalanok a büntetésekre e kategóriájával szemben, ennél fogva a szokásszerűség leküzdése végett a büntetéstől különböző más eszközre van szükség, melyet Calker a ma érvényes német btk. által a csavargók és koldusok ellen alkalmazott *dologházban* talál meg. A törvénybe tehát oly rendelkezés volna felveendő, mely feljogosítja a büntetőbirót, hogy azon egyéneket, kik ismételt visszaesés által oly bűnözési hajlamról tesznek tanúságot, melynek folytán a büntetés kiállása után előreláthatólag ismét büntetendő cselekményt követné-

* Kahl referatumaiban (Verhandlungen III. 233.) különböztet visszaesők és szokásszerű büntetettek közt s az utóbbiak jellegzetes vonásaként a generális visszaesést állítja fel, mely a jogrend elleni gyűlöletben jut kifejezésre. Mindkét csoportból toborzódik szerinte az iparszerű büntetettek csoportja. E típusok elkülönítését a represszióban tartja Kahl a jövő feladatának. Ezzel szemben azt hiszem, hogy a német büntetettek kevésbé skolasztikusak mint a kriminalisták s hajlamaikat az elméleti finomabb megkülönböztetésektől menten elégitik ki, úgy hogy a genus elleni represszió — kellő individualisációval a végrehajtásban — jobban kizárja a határvonalakon bűnözők esetleges kibuvását a Kahl által is támogatott «energische Remedur» alól, mint a büntetésnek szükségképp tökéletlen differenciációja.

** V. ö. 57—58. old.

nek el, az ítéletben a büntetésen felül a rendőri hatósághoz utalhassa, mely 1—15 évre dologházban helyezheti el.¹ A dologház berendezésére nézve Calker szem előtt tartandónak véli, hogy a javításra irányuló remény itt se adassék fel, mert az egyéni kezelés már elveszítettnek hitt elemeket is megmenthet a társadalom számára. Ép ezért a jobb és javuló egyének szabadabb munkáskoloniákban volnának elhelyezhetők és a feltételes szabdlábra helyezés megfelelően alkalmazható volna. Ezzel kapcsolatban a szabadlábra helyezettnek tengerentúli gyarmatokban állami felügyelet melletti letelepítése is kívánatos.

Calker javaslata Lisztével összevág abban, hogy a visszaeső lehetőleg hosszú időre vonatnék ki a társadalomból s látszólag csak az elnevezésben különbözik. Nézetünk szerint azonban e distinkcio, melyet Calker büntetés és védelmi rendszabály között tesz, jobban megfelel a mai törvény szellemének, jobban képes a visszatartásnak a büntetésen uralkodó gondolatát a társadalom védelmének szükségletével összhangzásba hozni. Előttem Calker javaslata már csak azért is rokonszenves, mert lényegileg összevág azzal a tervezettel, melyet az igazságügyi m. kir. miniszter úr megbízásából a visszaesés szabályozása tárgyában három évvel ezelőtt készítettem.² Tervezetem Calkerétől csak abban tér el, hogy szerintem a visszaesésnél úgy az előző, mint az újabb deliktum súlya figyelembe jön a büntetés emelésére nézve s hogy a szokásos büntetésekre alkalmazandó dologházi mellékbüntetést nem a közigazgatási hatóság, hanem a bíróság állapítja meg, a mit a személyes szabadság biztosítása szempontjából tartottam elkerülhetetlennek. Mindkét tervezetnek lényege azonban a *motivum* azonosságának követelménye a visszaesés feltételeként. Szerkezetében azonos szellemű *Seuffert* javaslata is,³ mely a visszaesési kérdés helyes megoldásának előfeltételéül a legalitási elv áttörését, a feltételes elítélés behozatalát, a magánelzárás kiterjedtebb alkalmazását s első

¹ Verhandlungen des XXVI. d. Juristentages II. 261.

² Vélemény és tervezet a büntetőjogi visszaesés szabályozása tárgyában. Budapest 1900. 1—55. és magyar kodifikáció II. évf. 1901. 1—55.

³ Ein neues Strgb. f. D. 78—80.

sorban a patronage fejlesztését tekinti. Ezek után a törvényes szabályozás vezérelvének azt kell elfogadni, hogy az elítéltek mentül hosszabb időre vonassanak el a társadalomból. Előrebocsátva, hogy Seuffert, mint láttuk, a többszörösen visszaesőkkel szemben a dologházat, mint sajátos büntetésnemet hozta javaslatba, a visszaesőkre vonatkozó rendelkezéseket a következőkben foglalta össze: 1. §. Ha az elítelt a dologházban már két előzetes büntetést állott ki, úgy a bíróság, ha ismét dologházra itéli, kimondhatja, hogy az elítelt a büntetési idő letelte után még három évig őrzendő a dologházban (*Nachhaft*). 2. §. Ha ez utófogság kiállása után ismét dologházra ítéltetnék el, a bíróság kimondhatja, hogy az elítelt az utolsó büntetés kiállása után még tíz évig tartható vissza a dologházban. 3. §. A büntetés eltelte utáni visszatartás felett minden esetben a központi börtönbizottság határoz. Nézetem szerint Seuffert e javaslata kevésbé sikerült, mint Calkeré, mert hibáiban (közigazgatási önkény, túl hosszú tartam) osztozik s ezen felül hátránya, hogy az elítelt az egész idő alatt ugyanazon régime alatt áll, a mi a javítás esélyeire nézve alig mondható kedvezőnek.

Részünkről tehát az eddigi javaslatok közül Calkerének nyújthatjuk a pálmát. Más nézetet vall Max Ernst Mayer,* a ki Liszt javaslatát részesíti előnyben, mert ez új szellemet visz be a büntetés bírói kimérésébe azáltal, hogy a bírót tárgyilag csekély súlyú deliktum esetén is 10 évi minimum kimondására kényszeríti, mert ezáltal a bíró hozzászokik, hogy nemcsak az iparszerűség esetében, de egyébként is elsősorban a bűnösség szubjektív oldalát vegye figyelembe. A premissza, melyet Mayer következtetéskép állít oda az, hogy a bírónak ellentétben a latitude-öt adni hivatott törvényhozóval első sorban a szubjektív bűnösséget hivatása mérlegelni. Hogy elsősorban a tettet s nem a tettét kell büntetni, ez oly közkézen forgó ad nauseam ismételt igazság, hogy szinte kételkedni kezdünk benne, vajjon igazán igazság-e? Feltéve, hogy igazság, akkor is az következik belőle, hogy a tettes társadalomellenes jelentősége elsősorban s nem kizárólag jön figyelembe. De

* Deutsche Jur. Zeit. VII. 374.

Mayer szerint arra kell szoktatni a bírót, hogy irrelevánsnak tekintse vajjon 10 vagy 1000 márkáról van-e szó és csak azt nézze: *wes Geistes Kind die That ist*. Kérdés már most, hogy oly esetben, midőn a szubjektív veszélyesség (pl. iparszerűség) aránytalanul nagyobb fajsúlyú, mint a büntetés kiszabásának második, objektív mértéke (pl. néhány fillér a lopás tárgya), akkor ez utóbbi hogyan jut érvényre? Nézetünk szerint sehogy s ép ezért a különböző minőségű büntetési mértékek olytén összeegyeztetése, miként azt Mayer tervezi, csalékony ábránd, mely a valóságban úgy valósul meg, a hogy a bíró érzete azt magával hozza, tehát a szubjektív vagy az objektív büntetés kimérési elem kizárólagosságával. Hogy melyik a helyes, arról itt természetesen nem szólhatok. Kétségtelennek tartom, hogy a jogászi közvéleményben az eredmény figyelembevétele az uralkodó s ha a *Rechisgericht* ép úgy, mint a laikus közvélemény szubjektivista, úgy ez még nem jelenti azt, mintha a büntetett társadalomellenes veszélyességére helyeznék a súlyt, hanem csak azt, hogy az akarat elemnek biztosítanak tulnyomó jelentőségét. Mayer szerint a jogászi közvélemény nem tekinthető a közönségben uralkodó felfogás helyes mutatójának, de ha az eredménynyel arányos büntetés felelne is meg a mai közfelfogásnak, éppen a btk. feladata ez irányban nevelőleg közbe lépni. Az etikai értéktételek nem változatlanok, hanem történeti fejlődésük van, melynek éppen az állam alkotta jog van hivatva irányt mutatni. A nélkül, hogy most incidentaliter a jog és erkölcs e kölcsönhatásának sokat vitatott kérdésében állást foglalnánk, egyelőre tegyük fel, hogy Mayernek e ponton igaza van. De vajjon e feltevés mellett elfogadható-e Lisztnek Mayer által e részben pártolt javaslata? Nézetünk szerint aligha, mert ha a közfelfogásnak ily radikális átalakítása lehetséges is, úgy az semmi esetre sem szorítkozhatik az iparszerűek csoportjára, hanem legfeljebb mint a büntetés kimérésének *általános elve* érvényesülhetne.

Mayer egyébként maga is érzi, hogy Liszt javaslata túlmerész szakítást jelentene a ma érvényes jogállapottal s ép ezért, ha nem is a deliktum súlyával, de a deliktum *nemével* kívánja iparszerűség esetén a súlyosítást kapcsolatba hozni, a mi bizonyos fokig természetesen a cselekmény súlyának

— ha nem is a konkrét eredménynek — figyelembevételét jelenti. Idevágó javaslata * a következő: Ha büntett vagy vétés miatt történt elítélés esetén megállapítható, hogy az elítélt büntetendő cselekmények elkövetését iparszerűleg üzi, úgy a büntetés a cselekményre megállapított maximum kétszereséig emelhető, de annak kétharmadrésze alatt ki nem szabható. A ki már egyszer büntetendő cselekmények iparszerű elkövetése miatt elítéltetett és újabban oly büntetendő cselekményt követ el, melynél az iparszerűség megállapítható: legalább is az elkövetett bűncselekményre megállapított büntetés maximumával büntetendő, de a büntetés a maximum *háromszorosáig* emelhető. Ha az így megállapított büntetés 15 évet meghalad, úgy az életfogytig tartó fegyházbüntetés tekintendő a kiszabható legnagyobb büntetésnek. — E formula mindenestre inkább kompromisszumszerű, mint Liszt-é, de ugyanabban a hibában szenved, mint Van Calker-é, hogy t. i. átmenetet enged az időleges fegyházról az életfogytig tartó fegyházbüntetésre, másrészt pedig csak ugyanazon büntetés hosszabb tételeivel operál. Úgy Calker, mint Mayer, nem adtak maguknak számot arról, hogy mit kívánnak a szokásból bűnösökre kiszabandó büntetéssel elérni. Ha a cél pusztán a javíthatatlannak feltételezett elítélt távoltartása a társadalomtól, úgy következetesen mindenkor életfogytig tartó szabadságvesztésbüntetés volna alkalmazandó, ha a javítás lehetősége feltételezhető, úgy vajmi kevésbé megfelelő a már hatálytalannak mutatkozott orvosság kettőzött adagának alkalmazása. Nézetem szerint a kérdés góczpontja az, hogy a szokásos stb. büntetéseknél ontologiailag *más minőségű* kriminalitással van dolgunk s így más összetételű ellenszerre is van szükség. Vajjon a dologház alkalmas kriminálpolitikai eszköz-e, az a *lélektani tartalomtól* függ, melyet belehelyezni képesek vagyunk. Az azonban bizonyos, hogy a mai büntetések halmozása aligha vezethet eredményhez, mert ez csak politique du débarras, nem pedig kriminálpolitika s a visszaesés problémája csak a büntetés, nem pedig a tartam átalakításával oldható meg.

A *fiatalkorú büntetéseikkel* követendő bánásmód tekinte-

* I. h. 376.

tében *Liszt* javaslatát már fentebb láttuk¹ összefüggésben az általa organikusan kiépített büntetési rendszerrel. Az első és fő posztulatum nála is a büntethetőségi korhatár felemelése 14 évre, oly követelés, melynek jogosságát úgyszólván európa-szerte az összes büntetőjogászok tudományos pártállásra való tekintet nélkül elismerték.² Hogy iskolásgyermek nem valók fogházba, az sokkal elemibb igazság, semhogy bizonyításra szorulna. Egyedül a német birodalmi igazságügyi kormány ment opposzicióba s képviselőjében Nieberding államtitkár kijelentette, hogy az 1894—1898-ig évenként átlag elítélt 9000 tizennégy éven alóli gyermek közt nem egy volt, ki szokás-tzerű büntetésnek mutatkozott s közülök nem egy gyujtogató, sőt gyilkos is lett visszaeső.³ Ebből azonban csak a bürokrasikus rövidlátás vonhatta le a büntethetőségi korhatár fel nem emelésének következményét. Épen a szokásszerű kriminalitás erkölcsi habitusával megjelölt gyermekek a legveszélyesebbek a kriminális ragályozás szempontjából, ha a szabadságvesztés-büntetés kiállása után visszaengedjük őket az iskolába, hol gyakran a kíváncsi csodálatnak tárgyai lesznek. A német igazságügyi kormány ellenállása különösen meglepő, mikor azt látjuk, hogy pl. Németalföldön az 1901. évi törvény a korhatárt 18 évre emelte fel.⁴ Az alsó korhatár változatlanul hagyása mellett emelt szót *Calker* is,⁵ a döntésre nézve prejudicialisnak tekintvén annak megállapítását, vajjon átlagban a normá-

¹ V. ö. 55—56 old.

² E mellett foglalt állást *Kahl* is (Verhandlungen III. 227.), noha a felső korhatár felemelését *Calker*rel együtt (l. alább a szövegben) ellenzi.

³ *Dix*: Die Jugendlichen in der Social- und Kriminalpolitik. 1902. 22.

⁴ A 18 éven alóli bűnösöket a bíró büntetés kimondása nélkül a szülőknek adhatja át megfenyítés végett vagy a közigazgatási hatósághoz utalhatja, mely 21 éves koráig nyilvános vagy magánjavító-intézetben helyezheti el. Ha pedig a kiskorú három évet meghaladó fogházzal büntetendő cselekményt követett el úgy a kényszernevelésen kívül fogházra is ítélandó, de utóbbi csak akkor hajtható végre, ha a kényszernevelőintézetből elbocsátott egyén elbocsátása utáni három éven belül valami szabálytalanságot követ el, ellenesetben a büntetés, úgy mint a feltételes elítélés esetében végre nem hajtható.

⁵ Verhandlungen stb, II. 256—257.

lis érettség tényleg a 12. életév betöltése után áll be. Feltétlenül a felemelés ellen szól szerinte az, hogy a 14 éven alóli kiskorúra nézve a büntetésnek nevelési rendszabálylyal való helyettesítése nem egyezik meg az uralkodó jogi felfogással. melynek figyelmen kívül hagyása a jogi és erkölcsi felfogások zavarát, valamint a jogrend tekintélyének súlyos megsértését vonná maga után. Nem ajánlja Calker a 18 éves felső korhatár felemelését sem, mert 18—20 évesekre esik rendszerint a legmagasabb bűnözési arányszám és a büntetés feltétlenségének kizárása aggályos módon gyengítené a társadalom védelmét. Calker mellé áll *Kahl*-on kívül *Köhler* is,¹ mert szerinte az a hátrány, hogy a büntetett iskolásgyermekek az iskolába visszakerül és ott eldicsekszik fogházi élményeivel, más módon is megszüntethető, másrészt pedig a korhatár felemelésével a beszámíthatóság elvi kérdése is csorbát szenved. Ha a gyermek bűnös, akkor büntetni kell, legalább is *Köhler* szerint. *Kein Pardon wird gegeben*, fiat justitia pereat mundus. A theokratikus igazságszolgáltatás dohos levegője árad felénk az eszmekörből, melyben *Köhler* munkája megszületett, mert csakis ez teszi érthetővé, hogy az állam büntetési jogát akkor is gyakorolja, mikor abból több kár mint haszon származik. Hogyan véli azonban *Köhler* mégis a fiatalkorúak büntetését átalakítani, hogy káros hatása elkerültessék? Ha a büntetés rövidtartamú, magánzárkában hajtandó végre, és pedig az első napokban kenyér és víz mellett. A fiatalkorúnak tanulságos gyakorlati munkát kell adni, de viszont a pihenés ideje alatt elvonandó tőle minden képzeletét izgató olvasmány.² Hosszabb büntetések progresszív módon hajtandók végre. Az első nap sötét zárkában, a következő időszak éjjel magánelzárásban kemény fekvőhelylyel, később még a pihenés ideje alatt szigorú felügyeletet kell a fiatalkorú felett gyakorolni a ragályozás elkerülése végett. Fegyelmi büntetésül kenyér és víz, sötét zárka, végső esetben verés. A kényszernevelést *Köhler* csak a büntetés kiállása után kívánja alkalmazni.³ Ez különben úgy, mint számos egyéb ja-

¹ Reformfragen des Strafrechts München 1903. 43—44.

² I. m. 29.

³ I. m. 44—45.

vaslata, nem eredeti, hanem részint Birkmeyer, részint Calker indítványainak átvétele. Calker ugyancsak a mai büntetési rendszert kívánja a fiatalkorúakra fentartani, csak hogy egyrészt az intellektualis momentumnak a megkülönböztetési képességben rejlő egyoldalú hangsúlyozása helyett a fiatalkorúakra is a beszámíthatóság általános elveit óhajtja alkalmazni,* másrészt a halál- és fegyházbüntetést a fiatalkorúaknál fogházzal kellene pótolni, a dorgálás alkalmazási körét kiterjeszteni és főleg a végrehajtásnál kell arra ügyelni, hogy abból sem az elítélt, sem más fiatalkorúra kár ne háramoljék, ellenben a javítás — mely épen fiatalkorúaknál lehető — jobban elérhető legyen. Az eredmény az, hogy a fiatalkorú a büntetés magánzárkában hajtassék végre. Helyes. De vajjon célszerű-e a 12 éves gyermekeket hónapokig, esetleg évekig magánzárkában tartani? Nem hiszem, hogy akadna — nem kriminalista — de okos ember, a ki erre igennel válaszolna. A német btk. 57. §. II. bek. elrendelte, hogy a fiatalkorúakon a szabadságvesztésbüntetést más intézetekben vagy más épületekben kell végrehajtani, mint a felnőtteken. Külön intézetekről szó sincs és az elkülönítés legtöbbszörre úgy történik, miként azt a Moabit-i fegyházban láttam, hogy t. i. a fiatalkorúakat egy emeleten vagy egy folyosón helyezik el s eltekintve attól, hogy a munkánál, az istentiszteleten együtt vannak a felnőttekkel, meg sem kísérlék, hogy a korhatár alapján elkülönítettek közt az erkölcsi fokozat vagy az előélet, az elkövetett deliktum mineműsége szerint bárminő osztályozás történjék. Az alapelv az volna, hogy a fiatalkorúak ne zsúfoltassanak össze tömegfogházakban. Ezzel szemben azt látjuk, hogy 1900 márczius 31-én a német birodalom fegyházaiban és központi fogházaiban 24,451 egyén volt letartóztatva a magánzárkák száma, ideszámítva az éjjeli magánzárkákat és hálófülkéket is, 13,684 volt, tehát 10,000-nél több elítélt volt közös elzárásban.** A fiatalkorúak arányszámánál fogva talán nem is

* Verhandlungen II. 256. Ezt egyébként már Zucker igyekezett bebizonyítani. Über Schuld und Strafe der Jugendlichen Verbrecher Stuttgart, 1899. 70—73.

** Dir.: I. m. 24.

kell bizonyítanunk, hogy a közös elzárásban nem csak felnőttek találhatók. A magánelzárás tehát ép oly kevésbé vihető keresztül, mint a hogy indokoltnak sem látszik. Ezért helyeztük súlyt Calker¹ arra, hogy az állami felügyelet alatti nevelésben ne csak a beszámítás alá nem vonható fiataikorúak részesüljenek, hanem a büntetésen felül a beszámíthatók is.

A büntethetőségi korhatár felemelése *mellett* foglalt állást Liszten kívül Seuffert,² Kahl,³ Heine,⁴ Aschaffenburg,⁵ Gennat és Sichart.⁶ Úgy a felemelés ellenzői, mint hívei a külföldi törvényekre és btk. javaslatokra hivatkoznak. Az előbbiek hivatkoznak arra, hogy a korhatár az angol jog szerint hét év, az olasz btk. szerint kilencz év, az osztrák, a bolgár, a dán btk., az orosz és a japán javaslat szerint tíz év, az utóbbiak reámutatnak, hogy a norvég btk. és a svájci javaslat szerint 14, a svéd törvény szerint 15, a németalföldi 1901-es törvény szerint 18 év a korhatár. Kétségtelenül mindkét álláspont merithet ebből erősséget, csak azt nem szabad felednünk, hogy az érettség foka a különböző országokban eltérő és hogy a korhatár felett állók sem esnek mindenütt azonos bánásmód alá. Azt a tételt azonban, hogy iskolásgyermek nem való a fogházba, a korhatár körül keletkezett vita hullámai nem érintik.⁷ Ha Kahl azt mondja,⁸ hogy a fiataikorúakra kiszabott büntetést nevelő módszerrel kell végrehajtani, mert a büntetési és nevelési célok egymást nem zárják ki, ugy ez ellen alig lehet szót emelni, mert a fiatakorura kb. mindegy vajjon öt helyezzük-e a nevelőintézetbe vagy a fogházat alakítjuk át nevelőintézetté.

A korhatár kérdésével jár a discernement kiküszöbölése, illetőleg pótlása. Hogy a büntethetőség feltétele ne pusztán a cselekmény büntetendő voltának felismerése, hanem a fiatal-

¹ Verhandlungen II. 258.

² I. m. 34.

³ Csak az alsó korhatárra nézve. Verhandlungen III. 227.

⁴ I. h. 33.

⁵ Das Verbrechen 1902. 240.

⁶ Bl. f. Gef. XXXVII. 58. és 102.

⁷ V. ö. Sichart: Blätter f. Gefk. XXXVII. 103.
Verhandlungen III. 229.

korú *erkölcsi érettsége* legyen, az ma már a nem vitás kérdések közé tartozik. Seuffert a nemzetközi büntető-egyesület követelését csak szabatosabb alakban fejezte ki,¹ midőn a fiataalkorút csak az esetben mondja büntetendőnek, ha nem csak a jogi norma iránt volt belátása, hanem az ennek alapjául szolgáló erkölcsi szabály képzete is uralkodik benne. Ehhez járul, hogy az elítélt elérte legyen az erkölcsi fegyelmezettségnek azon fokát, melyen a törvény által befolyásolható, motiválható. Ha a motiválhatóság hiányzik, az elítélt felmentendő.

A felmentés vagy a korhatáron alóli fiataalkorú büntetlenül hagyása természetesen azt jelenti, hogy az ily «büntetessel» semmi se történjék, csak azt, hogy a fiataalkorúak kriminalitásának leküzdése elsősorban nem büntetőjogi feladat.² A házi fegyelem, az iskolai fegyelem és a kényszernevelés együttesen kötelesek tehermentesíteni a büntető igazságszolgáltatást. A német polgári törvénykönyvvel kapcsolatos *«Fürsorgeerziehungsgesetz»*-ek az állami felügyelet alatti nevelést tudvalevőleg az összes 18 évet meg nem haladott, elhanyagolt, vagy az elzúllás veszélye által fenyegetett fiataalkorúakra kiterjesztették.³ Ma még csak a tényleg megromlott fiataalkorúak részesülnek megfelelő elbánásban s évekre lesz szükség, míg az intézmény azon a téren fog operálni, melyre szánták, t. i. a megelőzés terén, mert hisz évtizedek mulasztásai várnak orvoslásra. Mindenesetre figyelemreméltó, hogy az említett törvények közül a legutolsó: a szász elsősorban a családi elhelyezésben látja a gondozó nevelés alkalmas eszközét,⁴ a mi talán el fogja oszlatni azt a bizalmatlanságot, melylyel európaszerte

¹ Ein neues Strafgesetzbuch stb. 34—35. Hozzá csatlakozik Kahl is (Verhandlungen III. 228.).

² Kahl helyesen emelte ki (Verhandlungen III. i. h.), hogy csak az ad okot élesebb ellentétre, ha a nevelést a büntetés helyett hozzák javaslatba s hogy ennek elhárítására a kétféle rendszabály viszonyát szabatosan kell megállapítani. De hisz ép ez a nehézség!

³ L. bővebben Aschrott: Gesetz über die Fürsorgeerziehung Minderjähriger vom 2. Juli 1900. (Berlin, 1901.) c. munkája bevezetésében (15—58).

⁴ Dix I. m. 34.

a «boarding out» rendszer ellen viseltetnek, holott kétségtelen, hogy a természetes milieu utánzása sokkal célravezetőbb nevelési eszköz, mint a bármily tökéletes mesterséges szerkezet.

A *pénzbüntetésre* vonatkozó rendelkezések átdolgozásánál felmerült követelések legnagyobbbrészt nem novumok a tudományban. Elismert szükség a pénzbüntetések alkalmazási körének kiterjesztése¹ főbüntetesként a csekély súlyú, mellékbüntetesként a vagyoni motívumokból elkövetett esetekre. A pénzbüntetés alkalmazási körének negatív korlátjául *Sichart* a vádlottak valószínű vagyontalanságát és az elítélt javítási szükségét állítja fel² s ehhez képest pozitív irányban különösen kihágásokra csekélyebb súlyú s elsősorban a gondatlanságból elkövetett vétségekre kívánja alkalmazni. A pénzbüntetés kizárólagos alkalmazása tekintetében hasonló eredményre jut *Schmölder*,³ ellenben a középsúlyú deliktumokra utóbbi vagyilagosan, a legsúlyosabbakra, a szabadságvesztésbüntetéssel kumulatív óhajtja kiszabni, ha az elítélt jövedelmét egészen vagy túlnyomóan tőkéjéből húzza. Ezzel szemben *Sichart* helyesen állítja fel azt a tételt, hogy a vagylagosság esetén mindig a pénzbüntetés alkalmazandó, ha attól ugyanoly eredményes hatás várható, mint a szabadságvesztésbüntetéstől, a kumulatív alkalmazást pedig egyenesen helyteleníti, mert vagy a pénzbüntetés, vagy a szabadságvesztésbüntetés a helyes eszköz. Első esetben a szabadságvesztésbüntetés, mely mellett kiszabják, megfosztja legnagyobb előnyétől, t. i. az elítélt becsületérzésének kiméletétől, a második esetben felesleges, tehát igazságtalan. Az alkalmazás körének kiterjesztésével kapcsolatos a maximum felemelése.

A mi a *kiszabás módját* illeti, azt a postulatumot, hogy a pénzbüntetés az elítélt vagyoni viszonyaihoz,⁴ illetőleg az

¹ Büntetőpol. köv. 59—79. old. *Wach*: Bl. f. Gef. XXXVI. 13; *Frank*: Jahrbücher für Kriminalpolitik I. 116. és Verhandlungen stb. II. 254. *Schmölder*: Drei Aufsätze, 21., 31., 34. *Gennat*: Bl. f. Gef. XXXVII. 26. *Medem*: Revision d. Strafr. I. 1900. 14.

² Bl. f. Gef. XXXVII. 79.

³ Die Geldstrafe. Düsseldorf 1902. 11.

⁴ E kiszabási elv mellett foglalt állást újabban *Medem* (Rev. der

ezek mértékeként szereplő jövedelmi adóhoz vagy napi jövedelemhez arányosítsák, több oldalról éles támadás érte. Így *Sichart** egész elhibázottnak mondja, hogy a pénzbüntetés kiszabásánál figyelem fordítassék az elítélt vagyoni helyzetére, mert a vagyonos ember érzéketlensége a pénzbüntetéssel szemben minden esetben bizonyításra szorúl és ha bebizonyítható is, a helyes orvosság nem a pénzbüntetés fokozása, hanem átváltoztatása. E fölületes argumentációnál mélyrehatóbb *Köhler* érvelése,** mely abból indul ki, hogy noha különböző gazdasági helyzetben lévő egyénekre ugyanaz a pénzbüntetés különböző érzékenységgel hat, mégis a vagyonnal arányos vagy haladó arányú pénzbüntetés méltánytalanság, mert a pénzbüntetés, mint az elkövetett deliktum egyenértéke (!) az államnak ugyanannyit számít, akár szegény, akár gazdag ember zsebéből folyik. Ez nyilván téves felfogás, mert a pénzbüntetés az államnak nem magánjogi követelése. Ellenben figyelemre-méltó ellenvetés, hogy a vagyoni viszonyok publicitásán felül arra a hátrányos eredményre vezetne, hogy a nagy összeggel büntetett gazdag egyént, ha később elszegényedik, súlyos cselekmény miatt elítéltnak fogják tartani, míg a szegény elítélttel, ki később meggazdagodik, fordítva áll a dolog. Ez ellenvetéssel szemben azonban nem tekinthető középútnak a Köhler által javasolt modus, hogy t. i. csekélyebb súlyú delictumoknál, melyeknél a büntetés jellege inkább az előre megállapi-

Strafr. I. 15 és 23), a ki a német btk. 27. §. helyébe a következő rendelkezést ajánlja: «A mennyiben a törvény másképp nem rendelkezik, büntettek és vétségek esetén a büntetési egység a vádlott egy napi jövedelme, kihágások esetén egy márka. A vádlott napi jövedelme a fő tárgyalás előtt állapítandó meg ennek adóbecsléséről beszerzett hivatalos értesülés alapján.» Mondanom sem kell, hogy ez alap ép oly megbízhatatlan, mint a már régebben ajánlottak. *Seuffert*, ki ugyancsak a megadóztatott jövedelmet veszi alapul (*Ein neues Strafgesetzb.* 76.) helyesen distinguál azok közt, kikre a csekély összegű pénzbüntetésben is kifejezett nyilvános rosszalás is érzékenyen hat s azok közt, kik csak az összeg nagyságában érzik a repressziót. A nagy pénzbüntetéseket az utóbbiakkal szemben s különösen akkor kívánja alkalmaztatni, ha visszaesés által tettek tanúságot az előző pénzbüntetés hatálytalanságáról.

* I. ért. 81. és Zeitschrift f. d. ges. Strw. XXI. 174.

** I. ért. 29—31.

tott egyenérték a pénzbüntetés tariffaszerűleg legyen megállapítva, viszont a súlyosabbaknál, melyeknél fontosabb az, hogy az egyenlő bűnösségű egyénekre a büntetés egyenlő malmként hasson, mint a hogy a büntetés abszolút súlya egyenlő legyen, a vagyoni viszonyok figyelembe volnának veendő. E megoldás nemcsak, hogy nem segít azon a bajon, mely a reformtörekvés szülőke volt, de még egy ujjal, t. i. azzal toldja meg, hogy a büntetés kiszabásában kétféle igazságot teremt tekintve, hogy épen a kihágások terén privilegizálja a vagyonos elemet már csak azért is odiozus, mert a súlyosabb deliktumoknál a pénzbüntetés rendszerint szabadságvesztésbüntetéssel állván kapcsolatban, a pénzbüntetés csekélyebb súlyát a vagyonos elitélre vonatkozólag kiegyenlíti a szabadságvesztésbüntetésnek viszont nagyobb relativ súlya. Sokkal tetszetősebb tehát *Schmölder* javaslata,¹ a ki szabályképen azt állítja fel, hogy a pénzbüntetés a bűnösség foka szerint állapításék meg s a bíró az így megállapított pénzbüntetést csak az esetben emelhesse fel, ha azt találja, hogy a vádlott a nagy tömegek átlagából vagyoniilag kiemelkedik, a mit a vádlott egész gazdasági helyzetének mérlegelésével belátása szerint állapít meg.² Kétségtelen, hogy a pénzbüntetés viszonylagos egyenlőtlenségével járó igazságtalanság csakis ott kirívó, a hol száz-
ezrek állanak szemben a létminimummal, másrészt pedig attól, hogy ily értelmű rendelkezés jogbizonytalanságot teremtenie már csak azért sem kell tartani, mert a büntettesek nagy tömege szabály szerint a vagyoni létminimumon alul állók köréből toborzódik.

Miként hajtassék be a helyesen megállapított pénzbüntetés? Az átváltoztatást egyértelműleg helytelenítik. *Seuffert* felháborítónak mondja s a részletfizetési kedvezmény sikertelensége esetére a ledolgozást hozza javaslatba,³ de túlbuzgalmá-

¹ Die Geldstrafe 1902. 16. (ellentétben régebbi nézetével, melyet a Preussische Jahrbücher 1888. évi folyamában tett közzé.)

² *Schmölder* támpontul 3000 márka évi jövedelmet állapítana meg minimumként, de ez nem lényeges.

³ I. m. 77—78. Javaslata így hangzik:

•1. §. Pénzbüntetésre történt elítélés esetén, a bíróság 2—5 évben állapíthatja meg a fizetésre szolgáló időhaladékat.

ban csöbörből vederbe jut, a mennyiben a lusta vagy munkától vonakodó elítéltet fogházban kívánja a ledolgozásra kényszeríteni. Ugyancsak teljesen elveti az átváltoztatást *Schmöl-der*¹ a nélkül, hogy a ledolgozást elfogadná, mert abból indul ki, hogy a be nem hajtható pénzbüntetés ugyanazon szempont alá esik, mint a szökés vagy az elítélt súlyos betegsége miatt végre nem hajtható szabadságvesztésbüntetés. E mellett a behajtást teljes végrehajtási szigorral kívánja foganatosítani, kiegészítvén ezt még azzal, hogy az elítélt választói jogosultsága a pénzbüntetés lefizetéséig felfüggesztessék. Másképp *Medem*,² a ki végső eszközül fentartja az átváltoztatást oly feltétellel, hogy az elítélt egy napi keresményének megfelelő összeg helyett egy napi szabadságvesztésbüntetés számítandó.

Ezzel talán már be is fejezhetném túlhosszura nyúlt szemlémet,³ s — tekintve, hogy a *korlátozott beszámíthatósága büntetéseivel* követendő bánásmódot a beszámíthatóság kérdésével kapcsolatban logikusabban és így érthetőbben vélem szóba hozhatni — legfeljebb a *rövidtartamú szabadságvesztésbüntetések* pótszereinek darázfészkébe kellene még belenyulnom.

Mindinkább utat tör⁴ a meggyőződés, hogy a rövidtartamú fogház vagy elzárás — a mennyiben a feltételes elítélés által nem szurrogálható — úgy hajtandó végre, hogy egyrészt a contagium veszélyét kizárja, másrészt tartalmi súlyossága által gyakoroljon behatást az elítéltre. Az első czélt szolgálja a magánzárka, a másodikat a kemény fekhely, az élelmezés megszorítása és a sötét zárka. Medem igen helyesen hangsúlyozza,⁵

2. §. Ha az elítélt a halasztás ideje alatt újabb elítélés alá jut, akkor, a mennyiben a büntetés el nem évült (!), a pénzbüntetés behajtandó. Ellen esetben a pénzbüntetés lefizetettnek tekintendő s leírandó.» — Kissé homályos rendelkezés

¹ I. m. 21—22.

² I. m. 19. és 23.

³ *Gennat* hamburgi fegyházigazgató javaslata (Blätter f. Gefk. XXXVII. 3. és köv.) a szabadságvesztésbüntetési rendszer átalakítása tekintetében sokkal messzebbmenő, semhogy azt dolgozatom egyensúlyának megbillentése nélkül abba utólag beleilleszthettem volna.

⁴ Így az 1901-iki nürnbergi börtönhivatalnokgyülekezeten. V. ö. Blätter f. Gefk. XXXV. Sonderheft 48.

⁵ I. m. 27.

hogy végzetes hiba volt a szigorítás ez eszközeit a bírótól megvonni és fegyelmi büntetésekké súlyosztatni,¹ mert csakis ezek segítségével volna elérhető, hogy az elítéltek levelei ne ezzel a sztereotip-mondattal kezdődjenek: «Ich bin Gottlob noch wohl und munter!» Büntetőpolitikailag teljesen tarthatatlan az az álhumanisztikus ellenvetés, hogy e szigorítások ellenkeznek a büntetés céljával, mert néhány heti szabadságvesztéstől mást mint elijesztést, várni nem lehet, legkevésbé azonban azt a nevelő hatást, melyet Köhler alkalmazásuktól remél.² A részletek tekintetében: Gennat a szigorítást a három hónapon alóli szabadságvesztésbüntetéseknel javasolja³ s fiatalkorúaknál egyáltalán kizárná.

Rendkívül eltérők a vélemények a botbüntetésnek — akár önálló büntetés, akár szigorításkép leendő alkalmazása tekintetében. A nélkül, hogy a botbüntetés mellett és ellen számtalanszor ismételt és más helyen méltatott⁴ érveket újra felmelegíteném, csak azt kívánom konstatálni, hogy újabban úgy teológusok,⁵ mint börtönügyi szakemberek sokkal hevesebben kelnek védelmére, mint régi hívei.⁶ Stade csak frázisokkal dolgozik, tehát mellőzhető, de egész komolyan kell vennünk Gennat érvelését, a ki már régebben⁷ sikra szállt a bot érdekében s az őt barbárnak keresztelő ellenfeleivel szemben Ovidius szavaira hivatkozik:

Barbarus hic ego sum, quia non intellegor ulli.

Főargumentumai, hogy erőszakos természetű büntettek csak a nyers erőszakot ismerik el tekintélyül, hogy állatias emberekkel állat módjára kell bánni, hogy a becsületnek a bothoz semmi köze s hogy különösen vannak emberek, kik becsületérzé-

¹ Pl. az 1902. porosz fogházrendtartás 58. §-ában.

² I. m. 27.

³ Blätter f. Gefk. XXXVII. 50.

⁴ Büntetőpolitikai követelések 53—58. L. még Krausse: Die Prügelstrafe, eine kriminalpolitische Studie. Berlin 1899.

⁵ Jakobs: Die Besserung des Verbrechers 49—50. Stade: Gefängnisbilder. 1902. 205—243.

⁶ Így Mittelstädt: Gegen die Freiheitsstrafe 82; Schwarze: Für die Freiheitsstrafe 42.; Härtel: Zucht, Arbeit, Strafe. 24., 61., 71., 92.

⁷ Blätter f. Gefk. XXVII. 452—556.

süket a botbüntetés által már csak azért sem veszthetik el, mert nincs veszteni valójuk.¹ Támogatja ezt szerinte, hogy a legszélesebb rétegekben szaporodnak a laikusok és szakemberek, kik különösen fiatalokura a botbüntetést feltétlenül visszaállítandónak tartják² s hogy nemcsak félművelt államok, mint Orosz-, Görögország és Montenegró, de az első sorban álló kulturált államok, mint Anglia, Dánia és Norvégia is gyakorolják a testi fenyítést.³ Gennat pozitív javaslata ehhez képest, hogy — tekintve az aggályokat — a felnőttek s a nők kivételével nyersen alkalmazást a botbüntetés, de e korlátozást is csak azért állítja fel, mert reméli, hogy a többi magától jön.⁴ Mi nem reméljük, de félünk tőle s ezért a principiis obsta elvét óhajtánók alkalmazni. Egyben azonban igaza van Gennatnak, hogy t. i. a kérdést nem szabad a szentimentális magaslatból eldönteni. Igénytelen nézetem szerint teljesen elhibázott az a kiinduló pont, mely a szelid és szigorú állati dresszura mintájára az emberi büntetésnemeket is a szigor és enyhesség jegyében osztályozza. Nem is a szigor szól a botbüntetés ellen s nem is a verés a felháborító, mert hisz a leghumánusabb kriminalista sem emelhet kifogást az ellen, ha a 12—14 éves suhancz apróbb fegyelemsértéseit, sőt kriminalitásait is fogház helyett a tettet közvetlenül követő nyaklevessal honoráljuk, ellenben semmiféle kriminalpolitikai érv nem elégséges annak a támogatására, hogy a verés az állam tekintélye által szentesített büntetés legyen, hogy annak végrehajtása állami beavatkozással történjék s hogy a büntetőtörvény, melynek egyik kifejezett célja a durvaság, a besztialitás atavisztikus maradványa elleni küzdelem, e küzdelemben maga is a durvasághoz forduljon

¹ Blätter f. Gefk. XXXVIII. 33—37.

² Heim: Jahrbücher für Kriminalpolitik I. 389.; Schmölde: Rheinisch-westfäl. Gef. ges. LXIV. 106.; Potel: Sächsisch-Anhaltische Gefängnisges. IX. 181.

³ «Wie rückständig und beschämt müssen jene Staaten sich von Rechtswegen fühlen, wenn sie hören, dass bei den Deutschen das Sitzfleisch nicht minder des halbwüchsigen Burschen, als des ausgewachsenen Schandbuben gleicherart *res extra commercium (!)* ist.» Gennat i. h. 39.

⁴ Id. m. 43.

fegyverekért.¹ Ha Gennat azt mondja, hogy erőszak ellen csak erőszakkal lehet küzdeni, úgy ez csak annak hallgatag beismerése, hogy az illető képtelen a pszichikus hatásra ép úgy, miként a halálbüntetés alkalmazásának szüksége mindig az illető állam gyengeségéről tesz tanúságot. Teljesen egyetérték Seufferttel² abban, hogy 8 napi sötét zárka, kőfekhelylyel, kenyér és víz mellett legalább is oly hatásos, mint a verés s az egészségre sem ártalmasabb. Seuffert kapcsolatos javaslatát, mely oda irányul, hogy azt, a ki mást durva aljas cselekményért nyomban megfenyít, a bíróság a vád alól felmenthesse mint a *kompenzáció* elvének kiterjesztését³ csak őszinte örömmel üdvözölhetjük.

A *dorgálást* a német btk. 57. §. 4. pontja főbüntetéskép a fiatakoruak által elkövetett vétségek és kihágások különösen enyhe eseteire rendeli alkalmazni. Noha régebben úgy az európai irodalomban, mint különösen a német elméletben jóval több szakember foglalt állást a dorgálás ellen, mint mellett,⁴ úgy az újabb vélemények inkább kiterjesztését, mint abolitioját óhajtják. *Calker* azt állítja,⁵ hogy ha a dorgálás méltó alakban hajtatik végre, úgy jobban kifejezi a közösség rosszaságát a jogtalanság felett, mint a kis összegű pénzbüntetés, sőt az elítélt is jobban érzi súlyát. Ép ezért csekély vétségek esetén még felnőttekre is alkalmazná vagylagosan vagy a pénzbüntetéssel kapcsolatban, de mindenesetre akkor, ha a büntetés végrehajtása feltételelesen felfüggesztetett. Helyesebb nyomon jár *Köhler*,⁶ a ki a dorgálás sajátos területétől ugyancsak a csekélyebb súlyú deliktumokat szabja meg, de azzal a feltétellel, hogy az adott eset körülményei s a tettes előélete szerint e büntetéstől elég nyomatekót lehet várni,

¹ E véleményen van *Köhler* is (i. m. 36.), a ki azonban a botbüntetés káros hatásaira is rámutat, mint a minők: félelem ébresztése javítás nélkül, eldurvítás, kétségbeesés stb.

² Id. m. 58.

³ V. ö. Büntetőpolitikai követelések 43—44.

⁴ V. ö. Büntetőpolitikai követelések, 48—52. *Aschrott*: Die Reform des Strafen und Gefängniswesens. 37 és 33 j., *R. Schmidt* i. m. 289.

⁵ Verhandlungen II. 254.

⁶ I. m. 32—33.

visszont teljesen kizárná a fanatizmusból elkövetett deliktumoknál s azoknál a becsületsértéseknél, melyek mélyen gyökeröző gyűlöletből erednek. Legmelegebben pártolja a dorgálást *Gennat*,* a ki csodálkozását fejezi ki a fölött, hogy az abolicíót egyáltalán javaslatba hozták s pozitív indítványában egyrészt azt proponálja, hogy a dorgálás ne csak a «különösen csekély súlyú», hanem a «kevésbé súlyos» esetekben nyerjen alkalmazást, másrészt, hogy a fiatalkorúak által elkövetett bűntettekre s a felnőttek által elkövetett kihágásokra is kiterjesztessék. Mindenesetre érdekes jelenség, hogy azok közt akadnak a dorgálásnak hivei, a kik a feltételes elítélést nem tekintik büntetésnek.

Igen röviden végezhetek a *feltételes elítélés* kérdésével.** E kérdés már régen megszűnt kérdés lenni s ha a megtorló büntetés régi szabású hivei nem tudnak belenyugodni a tények hatalmába, úgy ez csak vereségük érzetéről tanuskodik.

A német birodalomban tudvalevőleg hat kisebb államtól eltekintve, az összes államok bebozták a feltételes megkegyelmezést, melynek elméleti képtelensége sokkal ismertebb, sem-hogy ismételten kénytelen volnék azt demonstrálni. Csak gyakorlati következményeire óhajtok néhány szóval reámutatni. Mig Franciaországban és Belgiumban átlag a feltételesen elítéltek 3—5%-ánál merült fel a kedvezmény visszavonásának szüksége, addig Németországban 1901 jan. 1-ig a feltételesen megkegyelmezettek 25—40%-ánál járt le a próbaidő kedvezőtlenül. Vajjon — figyelembe véve, hogy Németországban aránytalanul ritkábban alkalmazták, mint Belgiumban vagy Franciaországban — a mellett szól-e ez az adat, a mit *Baumgarten* Izidor állított, hogy az adminisztratív hatalom alkalmasabb a kedvezményre érdemes személyek kiválasztására, mint a bírói? Úgy látszik inkább, hogy Baumgarten az adminisztratív hatalom bölcsességét többre becsüli, mint ez

* I. m. 24—25.

** Az a replika, melyet ez előadásom keretébe foglaltam, csak alkalom, nem pedig okszerűen függött össze tárgyammal s ép ezért e helyütt mellőzhetőnek tartom.

maga, mert különben sehogysem tudnám megmagyarázni, hogy Württembergben, Hessenben, Brémában és Badenben, miért kéri ki az igazságügyminiszterium úgy a feltételes, mint a próbaidő leteltével a végleges megkegyelmezés kérdésében a bíróság véleményét? Azt állítja t. ellenfelünk, hogy mikor mi a próbaidő sikeres leteltének kedvező arányszámaira hivatkozunk, nem számolunk a valódi, hanem csak a bíróság elé került kriminalitás adataival, ellenben Németországban addig halasztják el a szabadságvesztésbüntetés végrehajtását, a míg az adminisztratio csakugyan meggyőződést szerzett magának arról, hogy az illető nem fog visszaesni és úgy viseli magát, a mint kell. Ott tehát minden tévedés ki van zárva. Ezzel szemben konstatálni kívánom, hogy Brémát kivéve, a feltételesen megkegyelmezett semmiféle hatósági felügyelet alatt nem áll s Brémában is a szenátusnak 1900 aug. 7-én kelt rendelete csak azt szabja meg, hogy a büntetést végrehajtó hatóság évenként egyszer felvilágosítást kér a feltételesen megkegyelmezett lakhelyének rendőrségétől az illető magaviseletéről.* Hogy az ily sablonos tudósítás miben áll, azzal tisztában lehetünk. Végül csak megemlíteni kívánom, hogy az adminisztratív hatalom teljesen félreértette az intézmény célját, a mennyiben 1899 és 1900 folyamán összesen 198 oly egyének kegyelmezett meg feltételesen, kiken már előzőleg egy vagy több szabadságvesztésbüntetés hajtatott végre. Ezeket az «először bűnösöket» óvja meg a német kabinetjusztecia a squalor carceristól.

Mi az eredmény? Az, hogy a büntetlen előéletűek közül csak 20%, a büntettek előéletűek közül 45% szolgáltatott okot a kedvezmény visszavonására. További visszásságokat az egyenlőtlenség eredményezett, melylyel a feltételes megkegyelmezést az egyes államokban szabályozták; ** s a melyek elkerü-

* Zusammenstellung betreffend die Anwendung der in den Bundesstaaten für die bed. Begnadigung geltenden Vorschriften bis Ende 1901 Aktenst. d. Reichtags Nro 485. 10. Leg. Per. II. 1900/902.

** Erre vonatkozólag az 1903 február havában a birodalmi gyűlés elé terjesztett: *Denkschrift über die bedingte Begnadigung* ezeket mondja:

«In Preußen und den meisten übrigen Bundesstaaten wurden

lásával a birodalmi igazságügyi hivatal 1903 január 1-én a következő megállapodást hozta létre az egyes államok közt:

1. A büntetés feltételes elengedése különösen olyan elítélteknél alkalmazandó, a kik a cselekmény elkövetésekor 18-ik életévüket be nem töltötték.
2. Olyanoknál, a kik már előzőleg szabadságvesztésbüntetést állottak ki, csak különös esetekben alkalmazandó ez intézmény.
3. A kiszabott szabadságvesztésbüntetés nagysága nem zárja ki feltétlenül a feltételes ítélet kedvezményét.
4. A kedvezmény megadása tekintetében a büntetést kiszabó bíróság véleménye kérendő ki.
5. A próbaidő az elévülési határidőnél rövidebb időben szabandó meg.

Az elvek ez egységesítésének leglényegesebb pontja az, mely kötelezővé tette az ítélőbíróság meghallgatását a büntetés végrehajtásának felfüggesztése tárgyában. Ettől annak belátásáig, hogy czélszerűbb, ha a felfüggesztés felett a bíróság dönt, igen rövid az út s nem tekinthető utopisztikusnak

vornehmlich nur Jugendliche berücksichtigt, ohne das Erwachsene grundsätzlich ausgeschlossen waren. Dagegen griff in Hamburg und Schwarzburg-Sondershausen ein Unterschied zwischen Erwachsenen und Jugendlichen nicht Platz; andererseits waren in Baden noch bis vor Kurzem Erwachsene grundsätzlich ausgeschlossen. In Schaumburg-Lippe und Lübeck war die bedingte Begnadigung auf solche Personen beschränkt, welche eine Freiheitsstrafe noch nicht verbüßt haben, während anderwärts in dieser Beziehung Ausnahmen gestattet wurden. Die meisten Bundesstaaten hatten ein Höchstmaß der Freiheitsstrafe in dem Sinne festgesetzt, dass für eine darüber hinausgehende Strafe nur unter besonderen Umständen von der bedingten Begnadigung Gebrauch gemacht werden sollte. In Lübeck und früher auch in Baden schloß dagegen eine bestimmte Höhe der erkannten Freiheitsstrafe die Vergünstigung unbedingt aus. In den meisten Bundesstaaten war die Prüfung der Frage, ob die Aussetzung des Vollzugs beantragt werden soll, den Strafvollstreckungsbehörden überwiesen, also hinsichtlich der von den Amtsgerichten oder Schöffengerichten Verurtheilten den Amtsgerichten, hinsichtlich aller übrigen Verurtheilten den Staatsanwaltschaften bei den Landgerichten. Nur in wenigen Bundesstaaten (Württemberg, Mecklenburg-Schwerin, Schaumburg-Lippe, Bremen und neuerdings auch in Baden) war die Mitwirkung des erkennenden Gerichts vorgesehen. Auch die Vorschriften über die Bemessung der Bewährungsfrist stimmten nicht durchweg überein; in vielen Bundesstaaten waren Anordnungen nach dieser Richtung überhaupt nicht ergangen.»

a remény, hogy az intézménynek birodalmi törvényben leendő szabályozásakor a törvényhozás meg fogja tenni e lépést, hisz a feltételes megkegyelmezést épen a birodalmi gyűlésben érte heves támadás.¹

Nem állja ennek útját a szakirodalom sem, mely a feltételes elítélést már rég leszorította az érdeklődés gyújtópontjáról s a meggyőződés szenvedélyessége, melylyel ez intézményt a magyar jogászegyletben még a múlt évben tárgyalták, a német birodalomban már rég alkalmasabb s méltóbb tárgyat keresett. Az ellentét, a mennyiben ez fennáll, a feltételes elítés és megkegyelmezés ellentéte s azt hiszem nem csalódom annak feltevésében, hogy az utóbbinak védelmezőit elsősorban politikai szempont vagy büntetőjogi «iskolára» nézve elfoglalt álláspont intranzigenciája vezeti. Mindenesetre e kategóriába tartozik *Allfeld* dolgozata,² melyet Luitpold bajor regenshez intézett Festschriftben tett közé, s a melyben a megtorló alapon álló büntetőtörvénynyel csak a feltételes megkegyelmezést véli összhangba hozhatónak, bár kénytelen elismerni, hogy e rendszer politikai jellegű cselekményeknél némi veszélylyel jár.³ *Binding*, a kinek gyűlölete Liszték ellen az idő múlásával épen nem csökkent, a feltételes megkegyelmezésről azt mondja:⁴ «diese Bewegung, die dazu führen soll, die Zahl derer zu mindern, die mit dem Makel einer erlittenen Strafe behaftet durchs Leben gehen ist gesund und mit Freuden zu begrüßen», a feltételes elítésnek pedig, melyet már régebben «ungesund»-nak bélyegzett,⁵ szemére veti, hogy lerontja a törvény tekintélyét, egyenlőtlenségre fog vezetni s megrendíti az igazságosságba vetett hitet. E mellett természetesen nem látja meg azt, hogy mindhárom ellenvetés fokozottan áll a feltételes megkegyelmezésre, azonkívül pedig a gyakori kegyelmezés szükségképen azt a hitet ébreszti, hogy a bírói forumok felett egy közigazgatási forum áll, mely az előbbinek ítéleteit

¹ Így már az 1899 február 21-iki ülésen a *centrumpárti* Roeren és Müller képviselők részéről.

² Der bedingte Straferlass Erlangen und Leipzig 1901.

³ I. m. 22.

⁴ Grundriss VI. kiad. 1902. 269.

⁵ Liszt: Zeitschrift XVIII. 231.

felülvizsgálja.¹ A btk. revíziójának véleményezői közül bővebb indokolás nélkül foglal állást az intézmény mellett Liszten kívül Van *Calker*,² a ki dorgálással kívánja egybekötni és *Seuffert*,³ a ki ugyan a feltételes megkegyelmezést is vívmánynak tekinti, de tekintve, hogy rendszeresen ismétlődő esetekről van szó, alkotmányjogi szempontból ad előnyt a feltételes elítélésnek.⁴ A feltételes megkegyelmezés mellett kifejezetten csak *Köhler*⁵ és *Gennat*⁶ foglal állást, előbbi azzal az indokolással, hogy a bíró a feltételes elítéléssel «briecht seinem Tenor das Rückgrat»,⁷ az utóbbi azzal a fentartással, hogy a kegyelmezés ne legyen túlgyakori. A legfigyelemreméltóbb *Wach* álláspontja, a ki egyrészt minden elfogultság nélkül elismerte,⁸ hogy a feltételes megkegyelmezés vagy elítélés a legalitási elv merevségének megtörésére elengedhetetlen, másrészt az intézmény két formája között fennálló ellentét eloszlatására azt az indítványt tette,⁹ hogy a büntetés végrehajtásának felfüggesztését az ítélőbíróság, elengedését az adminisztráció mondja ki.¹⁰ Alkotmányjogilag ugyan ez sem helyeselhető, de

¹ V. ö. Szerző cikkét *Jogt. Közl.* 1903. 1. sz.

² *Verhandlungen* II. 255.

³ *Ein neues Strafg.* 71.

⁴ I. m. 74. *Seuffert* a 6 hónapot meg nem haladó szabadságvesztésbüntetésre alkalmazná a felt. elítélést, egyébként azonban nem kötné meg a bíróság kezét.

⁵ I. m. 33—36.

⁶ I. m. 22—23.

⁷ *Köhler* a felt. kegyelmezést a 3 hónapot meg nem haladó büntetésekre korlátozná, a próbaidőt 2—5 év közt tartja megállapítandónak. Jellemző, hogy az alkalmazást azért is bizza az adminisztrációra, mert a méltánylandó körülmények (a vádlott jelleme, életviszonyai stb.) megállapítása holt súly a bűnperben. Hol marad akkor a bűnöség alanyi oldala?

⁸ *Die kriminalistischen Schulen und die Strafrechtsreform.* 1902. 25.

⁹ *Deutsche Jur. Zeit.* 1902. ápr. 1. sz. Ugyanezt javasolta egy héttel előbb tartott jogászegyleti előadásában kompromisszumként e sorok írója.

¹⁰ Hogy a rendszeres feltételes megkegyelmezés a kegyelmezés lényegével mennyire ellenkezik, azt *Wach* oly klasszikus szabatossággal mutatja ki, hogy csak azt nem győzi meg, a ki nem engedi magát meggyőzni.

a gyakorlati nehézségnek legalább elejét veszi. Bármiként vélekedjünk is a feltételes elítélés jogi természetéről,* a gyakorlati megoldás Németországban előreláthatólag simábban fog létrejönni, mintsem a 90-es évek elkeseredett küzdelmei remélni engedték volna.

Eredmények.

A német birodalmi gyűlésnek 1901 márcz. 21-én tartott ülésén Nieberding a birodalmi Justizamt államtitkára késznek nyilatkozott a btk. revíziójának kezdeményezésére. A revízió szükségét, mint láttuk, az összes irányok képviselői egyértelműleg hangoztatják s ha annak tartalmára nézve eltérők is a vélemények, abban az egyben ügylátszik egyetértének, hogy az új kodex jobb lesz az eddiginél. Ennek a szokatlan élénkségnek a bölcs mérséklet hazájában, mely a politikai és jogi reformok terén egyaránt a «nur immer langsam voran» jelszavát követte, bizonyára egyéb oka is van, mint a büntetőtörvénykezésnek Európaszerte érzett fogyatékosága, egyéb célja is, mint a kodex kisebb csorbáinak kiköszörülése. Bármily komplex természetűek is ez okok, annyit kétségtelenül megállapíthatunk, hogy azok közt a vezérszerepet a politikai motívum játsza.** Mig ugyanis a német polg. tvkv. már minden ízében az egységes birodalom alkotása, addig a btk., mely eredetileg az északnémet szövetségi btk. alakjában emelkedett törvényerőre, a XIX. század elején domináló napoleoni kodex elvén alapuló porosz törvénykönyv csekély mérvű átdolgozása, mely mint Van Calker mondja, nem volt alkalmas «eine systematische Entwicklung und Durchführung deutschrechtlicher Grundgedanken zu bringen». Hisz maga Friedberg a kodex teremtetője oda nyilatkozott, hogy az elfogadandó kodex nem századokra szól, sőt már rövid idő, talán öt év múlva célszerű lesz azt gyökeres reví-

* Így pl. legutóbb Kaarlo Ignatius (Zeitschrift XXIII. 250—268.) feltételes *fementésnek* minősítette.

** *Kronecker* (Verhandlungen III. 241.) tagadja ugyan, hogy a jogászok többsége e nézetet vallaná s tartalmi okokra — így különösen a társadalmi büntetési viszonyok változtatására helyezi a súlyt — de ezek méltánylása nem zárja ki az előbbi movens nagy erejét.

ziónak alávetni. Akkor 1871-ben arról volt szó, hogy a birodalom számára lehető gyorsan megteremtsék a formális büntetőjogi egységet, ma, a midőn ptk. megalkotásával a kodifikáló tényezők felszabadultak, az a cél, hogy *az egységes keretel egységes tartalommal töltsék meg*. Hisz Liszt, a kozmopolita Liszt maga mondja, hogy az egységes német jogi felfogás, mely a professzorok tankönyveiből és előadásaiából felszívódott a nép öntudatába «lässt es uns als eine Kränkung unseres nationalen Empfindens erscheinen, dass noch heute dreissig Jahre nach den Siegen auf den französischen Schlachtfeldern, die Gesetze des ersten Napoleon für unser deutsches Rechtsleben massgebend sein sollen.» Ehhez járulnak a törvénytechnikai okok, hogy t. i. a melléktörvények nagy tömege inkongruens a kodex-szel, hogy a kriminalitás alakjai a XIX. század eleje óta, mely kornak társadalmi keresztmetszetére a btk. támaszkodik, lényegesen megváltoztak s az a kodex, mely még minősítettnek mondja a postakocsira felkötött bőrönd ellopását, tehetetlenül áll az intenzív vasuti forgalomban elkövetett lopásokkal, a nemzetközi csaló és hamisító bandákkal, az ipárszerű büntetésesek egész gárdájával szemben. Végül nem utolsó ok az sem, hogy a német btk. nem felel meg a nép társadalomerkölcsi felfogásának, mely fokozottabb védelmet követel a finansziális hatalom túlereje, a gyengébb kizsákmányolása ellen, mely a tőzsde és bankügy terén elkövetett visszaélések, az alapítási szédelgések, a sajtó vesztegetése ellen oltalmat kíván. Az oly kodex pedig, mely ilyenét összeütközésbe jut a népethikával, Liszt szerint «*hat das Recht verloren Recht zu sein.*» Ez okok azonban csak a jelenlegi kodex ellen szólnak, a nélkül, hogy biztos alapot teremtenének a jövődó kodifikációnak. A tárgyalt javaslatok egyikében sem nyilvánul oly nagy feltétlen elismerést parancsoló és megnyugvást keltő alapgondolat, mely az új kodex egész terhét megbírná. A visszatörítés gondolatának tovább fejlesztése üres szólam, Liszt egyezségi ajánlata kétféle igazsággal mér és gyakorlati nehézségekbe ütközik.* A különös rész formalisztikus

* Hogy az ellentét úgy az alapelv mint a büntetés és a profilaktikus rendszabályok szembeállítására nézve minő mélyre hat, arra

tényálladékainak közelebb vitele a való élethez (Wach, Köhler), az egyházi befolyás maradványainak kiküszöbölése (Wittich), a modern jogtárgyak kifejezettebb védelme (Meili, Budde) helyes ugyan, de csonka program, mely egy új kodex tervezetébe igen jól beleilleszthető, a nélkül, hogy egymagában archimedesi pont volna a kodex egyensúlyának megbillentésére. Ha ezzel szemben a magyar reformtörekvésekre pillantunk, úgy azt látjuk, hogy a revízió okainak legnyomósabbjai egyáltalán nem, egyebek pedig csak sokkal kisebb mértékben játszanak közre. A mi kodexünk sem nemzeti alkotás, ha a 48 előtti állapotokra vagyunk figyelemmel, de Magyarországgal, mint modern kulturállammal együtt született s szociális alapjai félszázaddal későbbiek, mint a melyekre a német törvény épült. Tényálladék szerkezetei a legjobbat nyújtják, a mit Csemegi lángeze a 70-es évek magas fejlettségű dogmatikájából leszűrni képes volt, büntetési rendszerének gerince pedig, mint láttuk, a németek szemében mint kívánatos reformgondolat jelentkezik. A mi jelszavunk tehát csak az lehet: *tatarozni és nem rombolni*, sőt épen azok, kik óhajtják, hogy lépést tartsunk a korrall, kötelesek a kodex életének meghosszabbításával lehetővé tenni, hogy az egy emberöltő vagy félszázad múltán minden valószínűség szerint bekövetkező büntetőjogi nagy átalakulásnak, a mostani revízióval útját ne álljuk. A név természetesen nem határoz — Name ist Schall und Rauch — akár novellának, akár revíziónak nevezzük a btk. módosítását, a lényeg az, hogy míg egyrészt a kodex alapelvei érintetlenül maradjanak, addig másrészt a módosításokat az égető szükség által javalt pontokra s a büntetőpolitikának rázkódtatás nélkül keresztülvihető követeléseire szorítsuk. Nem esik feladatomban körébe ennek ad nauseam ismételt kifejtése, polemiát sem czélom felidézni, de attól a megjegyzéstől még sem zárkozhatom el, hogy a kodex büntetési kereteinek oly mérvű szétbontása, mint azt Reichard tervezi, e szempontot nem uralja, s hogy akkor, midőn egy tűz-

nézve l. *Meyer v. Schauensee*-nek Stooss és Zürcher elleni vitairatát: *Die Strafrechtsreform in Deutschland und in der Schweiz*. Berlin, 1903. (kül. 60—68. l.)

vész alatt eltulajdonított vasláncz darab lopásáért 6 havi börtönre ítélnék Magyarországon, minden percz, melyet azzal töltենék, hogy a fősegéd fogalmát rekonstruáljuk, a végszükség tanait revidiáljuk — miként azt pl. Reichard javasolja — lelkiismeretünk igazságszeretete ellen való véték. A mily nyomorúságos szellemi szegénységre vall a tudományos védvám, mely a gondolatok nemzetközi fogalmát akadályozza, ép oly fontos nemzeti érdek, hogy a *loi d'imitation*-nak, mely nálunk Németországra szokott támaszkodni, legiszlatív téren saját céljaink, saját szükségleteink vessenek gátat. A btk. teljes revíziójával várnunk kell addig, míg vagy egy új alapgondolat terem a büntetőjogban vagy a jogfejlődés hosszú korszakát kell a kodifikációnak sommáznia. Az első csak magától jöhet létre s az oly mesterségesen tenyésztett melegházi növény, mint a Liszt által tervezett revízió alapeszméje nem életképes, hisz a XIX. század nagy büntetőjogi reformját sem Voltaire, Filangieri és Beccaria okozták, ők csak kifejezői voltak az evolúciónak, mely a természettudományi felfedezések korában gyökerezik. Hasonlókép nem lehet mesterséges uton megszabni a jogfejlődésnek azt a tartamát sem, melyen túl új kodifikációsális cezura válik szükségessé. Hisz kétségtelen, hogy a kodex nemcsak 25 év, de már a keletkezését követő pillanat múltán igazságtalan, nemcsak azért, mert mindig az átlagesetre szab törvényt, holott átlageset nincs, hanem főleg azért, mert egy fix időpontban statikai vetülete egy dinamikai folyamatnak. Ez azonban nem a mi kodexünknek, hanem minden kodifikációnak hibája. Kodexünket és Csemegi halhatatlan emlékét pedig semmi által nem becsüljük meg jobban, mintha a részletek harmonikus módosításával, a törvénykönyv egészének biztosítunk hosszú létet.
